

ČLOVEK A JEHO JAZYK
ESEJ ČIŽE POKUS O CHARAKTERISTIKU VZŤAHU*

JÁN HORECKÝ

HORECKÝ, J.: A Man and His Language. Essay or an Attempt to Characterize Relationship. Jazykovedný časopis, 51, 2000, No. 1, pp. 3 – 6. (Bratislava)

The author arrives at a general conclusion that a person utilizes language according to his/her language as well as cultural consciousness. Naturally, this consciousness can be on various levels of development but it always is realized through discourse, during discourse activity since a man is *zoon dialogicon*.

Pred dvadsiatimi rokmi som sa pokúsil zhrnúť svoje poznatky o vzťahu jazyka a spoločnosti v knižke, ktorú vydala Veda r. 1982. Treba hneď upozorniť, že na rozdiel od tradičného vzťahu jazyk a spoločnosť, ktorým sa naznačuje akoby protikladné postavenie týchto dvoch entít, kladiem na prvé miesto spoločnosť. Chcel som tým naznačiť, že nejde o protiklad, ale o miesto a fungovanie jazyka v spoločnosti. Tento zámer sa napokon odráža aj v celkovej architektonike textu. Po výkladoch o vzniku a fungovaní jazyka (kde sa traktujú štyri témy: vznik jazyka, jazyk a myslenie, jazyk ako nástroj komunikácie, jazykové funkcie), nasleduje kapitola o národnom jazyku s témami jazyková komunikácia v spoločnosti, diferenciácia národného jazyka, norma a kodifikácia a napokon v tretej časti sa uvádza niekoľko poznámok o internacionalizácii slovenského jazyka, o úsilí konštruovať medzinárodný jazyk a o komunikácii človek – stroj.

Dnes, po dvadsiatich rokoch ďalšieho štúdia o používaní jazyka, vidím tu dva vážnejšie nedostatky. Prvý je ten, že tu je zrejma príliš veľká vzdialenosť, medzera medzi jazykom a spoločnosťou, spoločnosť sa charakterizuje vo veľmi všeobecných črtách. Druhý nedostatok je v tom, že v celom výklade sa zdôrazňuje jazyk ako systém, stráca sa človek, tvorca a používateľ jazyka, homo loquens.

Ved' človek nežije v bezbrehom spoločenstve ľudí izolovane, ale zaraďuje sa do niekoľkých typov spoločenstva. Základným typom združovania je nepochybne rodina. V rodinnom prostredí si človek osvojuje svoj vlastný jazyk a pri dorozumívaní vo veľkej miere využíva aj neverbálne prostriedky. Tak si buduje svoje jazykové vedomie, ktoré sa veľmi rýchlo socializuje. Socializácia je však dosť hmlistý pojem. Isté špecifické prvky vo vyjadrovaní i v spôsobe myslenia sa formulujú už v rodinnom prostredí. Už tu sa formuje to, čo by sme mohli označiť ako rodinná kultúra (spôsob

* Prednesené na konferencii *Jazyk a kultúra*, konanej v Smoleniciach 13. – 14. marca 2000 z príležitosti 80. narodenín autora (porov. aj informáciu na s. 74 – 76).

žitia a myslenia) a potom postulovať aj istý spôsob kultúrneho vedomia, paralelného s jazykovým vedomím. C. Hagège (1985) tu navrhuje pojem a termín *aptitude culturelle* (kultúrna prispôsobivosť). Kultúra sa tu, pravda, chápe v dosť širokom zmysle, ako istý ustálený, resp. postupne ustáľovaný spôsob života (životné návyky), myslenia a cítenia. Tieto prvky sa dajú v bežnom prostredí pomerne dobre vymedziť, nápadnejšie sú najmä v porovnaní s inými etnickými kultúrami, a to aj s istými jazykovými prvkami.

Napríklad z rómskeho nomádskeho spôsobu života vyplýva, že dnešná karpatská rómčina nemá pôvodné slová na označenie strechy, okna, schodov, ale ani na označenie voza a kolesa. Napriek nomádskemu spôsobu života nemá pôvodné pomenovanie pre svetové strany, nemá vlastné slová na označenie čítania a písania (ani pre modliť sa), nemá vlastné číslovky od päť vyššie.

Už z týchto poznámok vyplýva, že pri formovaní kultúry v istom priestore má dôležitú úlohu jazyk. Ako zdôrazňuje J. Anusiewicz (1995), jazyk je jednou zo zložiek kultúry a zároveň je kultúra „obsiahnutá“ v jazyku, v jeho systéme, v spôsobe jeho používania a v textoch. Texty ako podstatnú zložku kultúry zdôrazňuje napr. aj J. Lotman (1981) a po ňom J. Vaňko (1999), keď hovorí, že kultúra je systém textov. Treba však dodať, že text sa tu chápe veľmi široko.

Na rozdiel od bežného rozlišovania materiálnej a duchovnej kultúry, kultúra nie je materiálny jav (v tom zmysle, že sa neskladá z vecí, ľudí, ich správania a ich pocitov), ale je to skôr organizácia všetkých týchto činiteľov. Teda zrejme ide o zložitý systém, ktorý tvoria ľudia, a práve účasťou tohto ľudského faktora sa odlišuje od prírody. Účasť človeka sa vyjadruje aj dichotómiou forma – obsah: obsah je to, čo ľudia uchovávali vo svojej mysli, ich modely videnia sveta (W. von Humboldt tu hovorí o *Weltansehen*) a interpretácie sveta, formou je však podľa našej mienky práve kultúra.

A pretože ľudstvo je neobyčajne diferencované, rozdielne budú aj formy jeho spôsobu života a myslenia, reprezentované prevažne jazykovými prostriedkami. V tomto zmysle možno jazyk pokladať za pamäť kultúry, ale aj kultúru za pamäť ľudstva, spoločnosti. Práve tento ľudský faktor je hlavným prvkom pri formovaní špecifických prejavov kultúry v jednotlivých, často rozdielne organizovaných oblastiach, regiónoch.

Pre našu kultúrnu oblasť je názorným príkladom vzniku, pôsobenia a diferenciácie grécko-rímska kultúra. Jej hlbokú charakteristiku podáva U. Eco (1995). Vychádza z poznatku, že základným princípom západného racionalizmu je *modus ponens*: ak z *p* vyplýva *q* a platí *p*, bude platiť aj *q* (*ponens* je preto, že kladie za seba dva prvky). Inými slovami, pre grécky racionalizmus od Platóna po Aristotela poznať znamená pochopiť príčiny. K tomuto princípu Rimania pridali princíp ohraničenia, *modus* (Horatius, *Est modus in rebus*). Tento *modus* osvetľuje U. Eco aj ako posadnutosť Rimanov hranicami (porov. aj budovanie *limes Romanus*): bez hraníc nemôže jestvovať nijaká *civitas*. Tento rozdiel môžeme ilustrovať aj rozdielom v chápaní

takých útvarov, ako je gréc. *polis* a lat. *urbs*. Kým *polis* je spoločenstvo ľudí, *urbs* je priestor ohraničený hradbami. Tento rímsky pragmatizmus sa prejavuje aj v chápaní pravdy. Pre Grékov pravdivé je to, čo nie je zahalené, čo je pozorovateľné (*a-letheia*, *a-lethé*), pre Rimanov *veritas* je vlastnosť toho, čo je priamo zrejmé z pozorovania (*verus* znamená otvorený, zrejmy). Iný príklad je chápanie cnosti. Kým v gréčtine sa názov cnosť – *aristeia* odvodzuje od prvosti, vznešenosti, kvality, v latinčine sa slovom *virtus* naznačuje vlastnosť muža. O takúto interpretáciu sa opiera Cicero pri hľadaní ekvivalentu za gréc. *aristeia*: tak ako *iuventus* je vlastnosť mládenca, *senectus* vlastnosť starca, *virtus* je vlastnosť muža. (Aj keď pravdepodobne ide o Ciceroovu ľudovú etymológiu, predsa je tu v základe odkaz nie na prvosť, ale na silu – *vis/vires*).

Pravda, U. Eco neobchádza ani druhý základný prúd starovekého myslenia a kultúry, reprezentovaný v textoch Corpus Hermeticum, kde sa upozorňuje na spôsob starovekého myslenia charakterizovaný zásadou *post hoc, ergo ante hoc*, teda princípom neracionálneho vysvetľovania, založeného na mystickej intuícii. Proti takémuto postojú sa veľmi ostro stavia jeden z čelných predstaviteľov súčasnej americkej filozofie R. Rorty (1995), a to práve aj v diskusii s U. Ecom. Stavia sa tu veľmi jednoznačne na pozície pragmatizmu: nie je potrebné aristotelovské rozlíšenie praxe a teórie; nesprávna je Aristotelova idea, podľa ktorej existuje podstata ako čosi, čo vnútorne, skutočne je, v protiklade k tomu, čím sa náhodou alebo vzťahovo javí; nesprávne je rozlišovať medzi vnútrom a vonkajškom, medzi vzťahovými a nevzťahovými črtami niečoho; nemalo by sa hľadať viac presnosti a univerzálnosti, než je potrebné pre ten-ktorý konkrétny cieľ.

Mnohé z týchto téz sú charakteristické nielen pre osobné postoje R. Rortyho, a nielen pre pragmatickú filozofiu, ale pre celú kultúru, ktorá nastupuje proti (grécko-)rímskej racionalite a je typická pre americkú, resp. globálnu či globalistickú kultúru. Mohli by sme ju označiť aj ako komunikačno-informačnú kultúru.

Jedným zo znakov pragmaticko-utilitaristického spôsobu myslenia, ktorý je typický pre túto kultúru, je napr. tendencia pri pomenovaní vecí, resp. pojmov klásť dištinktívne sémantické príznaky na prvé, vyzdvihnuté miesto, teda pred určované substantívum – v protiklade k latinskému typu, kde sa sémantický dištinkatívny príznak pripája v podobe nezhodného prívlastku za určované substantívum. Je známe, že tento spôsob rozlišovania sa začína uplatňovať aj v súčasnej slovenčine. Nejde už len o typ *alfa-lúče*, *gamažiarenie*, ale aj také typy ako *Tatra banka*, *Devín banka*, ale najmä o typ *PDF dokumenty*, *PDF technológia*, kde *PDF* treba dešifrovať ako Portable Document Format (prenosný dokumentový formát). V tomto smere je príznačný názov filmu *Myšiak Stuart Little*, ktorý má v origináli podobu *Stuart Little Mouse*.

V rámci rozvíjajúcich sa kultúr sa v každom prípade uplatňuje aj človek so svojím jazykom, resp. ako individuum vybavené svojím jazykovým a kultúrnym vedomím. Fakty týchto dvoch zložiek svojho vedomia uplatňuje pri svojej diskurzívnej činnosti. Pri tejto činnosti nejde len o rečovú činnosť (*Sprachstätigkeit*), len

o hovorenie, ale aj o poznávanie, získavanie a ukladanie poznatkov, ako aj o ich oznamovanie iným (komunikovanie). Už M. Heidegger (1989), ako upozorňuje u nás F. Novosad (1995), ukázal, že príznačnou vlastnosťou výpovede (v našej koncepcii diskurzu) je ukázanie toho, o čom sa vypovedá; až týmto ukázaním sa umožňuje predikovanie. Aj výpoveď je vždy oznámením, komunikovaním (doslovne podelením sa o rozumejúci vzťah k súcnu, o ktorom vypovedáme).

V našej interpretácii, opretej o základné tézy E. Paulinyho o explicitnej podobe myšlienkovvej výpovede, chápeme ukázanie ako identifikáciu (a v dôsledku toho aj pomenovanie) pozorovaného či mysleného objektu. Predikáciu chápeme rovnako ako M. Heidegger, ale komunikáciu chápeme ako oznámenie, dodanie informácie inému subjektu, ako aj uloženie do vlastného jazykového vedomia. Prirodzene, pri týchto troch činnostiach sa uplatňujú niektoré sprievodné úkony. Tak pri identifikácii, pri aplikovaní pomenovania sa nevyhnutne uplatňuje kategorizácia, hodnotenie a utriedenie podľa istých gramatických vlastností, ako je predovšetkým slovný druh a s ním príslušné gramatické kategórie (rod, číslo a pád pri pomenovaní substancie, osoba, číslo a čas pri pomenovaní činnosti).

Pri komunikovaní nejde len o „zdieľanie poznatkov“, ale aj o ich hodnotenie a plnenie iných úloh. Diskurzívny človek sa v plnej miere stáva účastníkom komunikácie – komunikantom, ktorý môže fungovať ako vysielateľ aj prijímateľ, ba v istých prípadoch môže vykonávať obidve funkcie súčasne a plniť tak úlohu translátora (napr. reportér v rozhlasovej reportáži z futbalového zápasu).

K menej často zdôrazňovaným, ale predsa podstatným funkciám patrí činnosť diskurzívneho človeka pri vyhľadávaní informácie a jej ukladaní do svojho jazykového a kultúrneho vedomia (akási receptívna komunikácia).

Tento pokus o charakteristiku možno predbežne uzavrieť konštatovaním, že človek využíva svoj jazyk na základe svojho jazykového, ale aj kultúrneho vedomia. Prirodzene, toto vedomie môže byť na rozličných stupňoch vývinu a súčasného stavu, ale vždy sa realizuje v diskurze, pri diskurzívnej činnosti, lebo človek je zoon dialogikon, homo loquens, l'homme de la parole. Závery však môžu byť len predbežné a vyzývajúce či požívajúce ďalej skúmať túto príťažlivú zložku človeka, jeho jazyka a jeho kultúry.

Bibliografia

- ANUSIEWICZ, J.: Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki. Wrocław 1995.
ECO, U.: Nadinterpretovanie textov. In: Interpretácia a nadinterpretácia. Bratislava, Archa 1995, s. 49 – 87.
HAGÈGE, C.: L'homme de la parole. Paris, Fayard 1985.
HEIDEGGER, M.: Grundprobleme der Phänomenologie. Frankfurt am Main 1989. In: Novosad, F.: Pozvanie k Heideggerovi. Bratislava, Archa 1995.
HORECKÝ, J.: Spoločnosť a jazyk. Bratislava, Veda 1982.
HORECKÝ, J.: Anthropos zoon dialogikon. In: Issues of Valency and Meaning. Studies in Honour of Jarmila Panevová. Red. E. Hajičová. Praha, Karolinum 1998, s. 259 – 263.

LOTMAN, J.: Kunst als Sprache. Leipzig, Reclam 1981.
NOVOSAD, F.: Pozvanie k Heideggerovi. Bratislava, Archa 1995.
RORTY, R.: Púť pragmatistu. In: Interpretácia a nadinterpretácia. Bratislava, Archa 1995.
VAŇKO, J.: Komunikácia a jazyk. Nitra, Univerzita Konštantína Filozofa 1999.

O POUŽÍVANÍ A ZNEUŽÍVANÍ JAZYKA

VIKTOR KRUPA

Motto

*Zrazu sa objavuje plno čudných slov,
ktoré vnášajú zmätok do správnej
terminológie a skutočná podoba toho,
čo je pravda a čo nepravda,
prestáva byť už jasná.*

Sün-c'

KRUPA, V.: Use and Misuse of Language. Jazykovedný časopis, 51, 2000, No. 1, pp. 7 – 15. (Bratislava)

Language as the specifically human means of communication is both used and misused. Its misuse is made possible by several inbuilt properties and by the widespread conscious or subconscious belief in the magic power of words. And yet truth is not merely a linguistic category.

Hoci je jazyk najdôležitejším nástrojom ľudskej komunikácie, jej cieľom nie je iba výmena informácií, ale aj – a azda predovšetkým – realizovanie zámerov hovoriacich osôb prostredníctvom reči. Ani netreba zdôrazňovať, že zábery sa rodia najmä na pôde osobných želaní, potrieb a pocitov. Či sa uskutočnia alebo nie, z veľkej časti závisí od toho, akú podobu dostanú vo výpovedi určenej adresátovi alebo adresátom, či ju prijímatelia akceptujú, modifikujú alebo napokon zavrhnú. A výsledok procesu recepcie nezávisí len od vecného obsahu výpovede, postoja k nemu či od jeho posúdenia, ale aj od poznania vlastností jazyka, ktorý poskytuje hovoriacemu istú možnosť výberu prostriedkov, možnosť manipulácie, ale, zjednodušene povedané, možnosť zneužívania týchto vlastností.

Z povahy jazykových znakov vyplýva zásadná arbitrárnosť vzťahu medzi signálom (t. j. hláskovou podobou znaku) a významom znaku, a cezeň aj vzťahu k jeho referentom. To, prirodzene, neznamená, že v jazykoch sa nevyskytujú ikonické znaky – znaky, ktoré sú zvukomalebné a svojím hláskovým zložením imitujú referenty. Akustická ikonickosť má svoje hranice v tom zmysle, že sa realizuje či skôr naznačuje hláskami patriacimi do fonologického systému dotyčného jazyka. S istými odchýlkami od štandardu jazyka sa zväčša stretávame len v rovine fonotaktickej, napr. *brrr*, *miau-miau*, *pst*. Dôkazom svojráznej povahy rečového akustického ikonizmu je aj mimezis – využívanie zvukových (hláskových) sekvencií na charakterizovanie neakustických javov, také bežné v mnohých jazykoch juhovýchodnej Ázie,

napr. v japončine (*uročoro* ‚bezcieľne sa motať‘), indonézštine (*serba-serbi* ‚rozličné druhy niečoho‘), drávidskej kannadčine (*makkalu-gikalu* ‚všelijaké deti‘), hoci ich poznáme aj zo slovenčiny, porov. slová ako *hala-bala*, *trma-vrma*, alebo z angličtiny, napr. *hoity-toity* ‚tresky-plesky‘ (Krupa, 1993). Len čo sa však zvukomalebne slová konvencionalizujú, len čo ich prijme jazykové spoločenstvo, vedomie ich ikonickosti slabne, začínajú podliehať hláskovým zákonom jazyka a menia sa v zhode s nimi. Imitácia najvýraznejšie pôsobí ako stavebný princíp v čase ich vzniku, ale pomaly táto motivácia ustupuje do úzadia a stiera sa. Ikonický pôvod koreňov v slovách ako *krkavec*, *hukot*, *duniet'*, si uvedomuje – okrem etymológov – málokto. Japonec sa takisto ako Slovak usiloval imitovať štekot psa, ale v dnešnej japončine znie táto imitácia ako *wan-wan*, kým v slovenčine ako *hav-hav*.

Podobne na rovine plnovýznamových jednotiek čiže slov môžeme vidieť ikonický princíp v tzv. vnútornej forme, vo vzťahu k motivácii. I tá sa vyznačuje sklonom k zastieraniu a zániku. Zásadná arbitrárnosť jazyka sa pri ikonických prvkoch teda uplatňuje ako postupné oslabovanie ikonickosti. Princípom výstavby významu jazykového znaku (slova, morfémy a pod.) je zovšeobecňovanie súvisiace so selekciou charakteristických vlastností, zovšeobecňovanie umožňujúce vytvárať triedy v zásade jedinečných, netotožných referentov na základe viacerých druhov vonkajšej, vnútornej či funkčnej podobnosti. Pretože nejestvujú a ani nemôžu jestvovať presné, všeobecne záväzné a platné postupy stanovovania podobnosti, – zasa je tu v hre individuálne alebo socializované vnímanie sveta v zhode so zámermi pozorovateľov (pozri napr. Krupa, 1998) – hranice jazykového významu zostávajú nejasné a rozplývavé, čo sa premieta i do aktualizovaných výpovedí – konkrétne v takej rovine, že adresát môže za tou-ktorou výpoveďou hľadať iný referent, odlišný od toho, ktorý do nej vkladal hovoriaci. Ten si, mimochodom, mohol, ale nemusel túto dvoj-, resp. viacznačnosť uvedomovať.

Významová neurčitost' jazykových znakov by sa azda dala chápať ako vedľajší produkt otvorenosti jazykového významu, ktorá je nevyhnutnou podmienkou významových zmien vynucovaných neprestajne sa meniacimi existenčnými podmienkami a potrebami jazykového spoločenstva. To nereaguje na zmeny reality tvorbou úplne nových slov, ale v prvom rade a v zhode so zásadou úspornosti využívaním existujúcich slov, či už rozširovaním významu, jeho zužovaním, rozličnými významovými posunmi, motiváciou, resp. remotiváciou vnútornej formy, jej reinterpretáciou, resp. až zastretím, sémantickými zmenami vznikajúcimi pri skladaní morfém v kompozitách alebo vo viacslovných pomenovaniach a pod. Aj keď by sme, prirodzene, mali dodať, že meniace sa potreby nezahrňujú len zmeny vo vonkajšom svete, ale aj posuny v našom nazeraní na realitu.

S neurčitost'ou významových hraníc slova súvisí otázka existencie prípadne neexistencie jednotného slovného významu. Stojí tu proti sebe koncepcia jednotného významu slova na jednej strane a na druhej strane predstava, že význam slova je súhrnom jeho použitia alebo výskytov v reči, resp. texte. Najnovšie výskumy vnímania

a mozgovej činnosti neposkytujú veľa dôkazového materiálu v prospech prvého názoru. Ako píše vo svojej nedávnej štúdii Alex Martin (1998, s. 72 – 74), „z hľadiska spracúvania informácie vnímanie predmetu súvisí s aktiváciou niekoľkých kvalitatívne rozdielnych reprezentácií. Hlavná je perceptuálna reprezentácia zakladajúca sa na fyzických vlastnostiach objektu, a sémantická reprezentácia založená na dovtedy získanej informácii o objekte.

Sémantická reprezentácia pozostáva z informácií o črtách a atribútoch, ktoré definujú objekt. Oproti perceptuálnej reprezentácii je sémantická reprezentácia abstraktnejšia a obsahuje skôr informácie o triede objektov, nie o konkrétnom pozorovanom objekte.

V mozgu nie sú informácie definujúce sémantickú reprezentáciu lokalizované na jednom mieste. Skôr sú rozptýlené po viacerých oblastiach podľa typu vlastnosti reprezentovaného objektu. Informácie o farbe sú uložené v jednej lokalite, informácie o tvare inde a informácie o pohybe takisto inde.

Pritom toto uloženie nie je ľubovoľné, ale nachádza sa v blízkosti toho regiónu mozgu, ktorý sprostredkúva vnem daného prívlastku. Napríklad informácia o farbe objektu je uložená blízko oblasti mozgu sprostredkujúcej vnímanie farieb.

Atribúty a črty kritické pre jedinečnú identifikáciu objektu (v záujme odlíšenia od iných objektov tej istej kategórie) spájajú dovedna ich súčasné výskyty počas vnemu. Táto väzba tvorí sieť diskretných kortikálnych regiónov, sémantickú sieť.

Táto sémantická/kortikálna sieť sa aktivuje automaticky (v priebehu zlomkov sekundy – a podvedome), pri pozorovaní objektu. Neaktivuje sa len vtedy, keď dotyčné objekty vidíme, ale aj keď si prečítame názov objektu, počujeme o ňom. Názov je účinná a úsporná skratka tých črt, ktoré jedinečne definujú objekt.“

Uloženie vlastností tam, kde ich vníname, pripomína motiváciu slovného významu, ktorá vychádza z konkrétnej situácie (nie z jednotného významu) – a preto sa na rozličné (pod)významy slov viažu napríklad aj rozdielne metaforizácie. Napríklad slovo *hlava* sa v lexike metaforizuje ako *hlava rodiny*, *hlava motora*, *hlava knihy*. Metaforická súvislosť sa pociťuje aj pri odvodeninách typu *hlavica*, *hlaveň* a pod.

Martinov záver možno zapôsobiť na nejedného lingvistu prekvapujúco. Zhrnul ho približne týmito slovami: „Organizácia ukladania informácie v mozgu zachováva podobný dizajn ako organizácia senzorického a azda aj motorického systému. Informácia o nejakom predmete nie je uložená ako jediná entita na jednom mieste. Atribúty a črty definujúce objekt sú uložené každá osobitne. Navyše, miesta uloženia sa nachádzajú blízko oblastí aktívnych pri vnímaní, teda vtedy, keď sa o týchto atribútoch dozvedáme“ (Martin, 1998, s. 77 – 79).

Tento záver nám pomôže pochopiť, prečo Stuart Chase (1938) vystríha pred nadbytočným používaním abstrákt. Každý krok od konkrétneho k abstraktnému zvyšuje riziko omylu a možnosť klamania – zámerného aj podvedomého.

* * *

Neurčitost lexikálneho významu súvisí so synonymiou ako čiastočným sémantickým prekryvaním, pričom synonymá môžu byť zoradené do synonymickej reťaze, kde sa významový posun čoraz výraznejšie prejavuje so vzrastajúcou vzdialenosťou dvoch článkov reťaze. Napríklad: *silná osobnosť – panovačný človek – samovládca – diktátor – tyran – sadista – Hitler*, alebo *zbožný človek – sviečková baba – bigotný človek – fundamentalista – fanatik*.

Hovoriaci si vyberá to-ktoré ohnivko synonymickej reťaze v zhode so zámermi, ktoré sleduje pri komunikovaní. Želateľný účinok však spravidla dosiahne zásluhou komunikačnej vytrvalosti, lebo tá sa často pokladá za symptóm hlbokého presvedčenia o pravdivosti vlastného tvrdenia. Psychologicky výhodný je moment prvého dojmu – vyjsť s tým-ktorým tvrdením skôr ako iní, ba môžeme tvrdiť, že prvé klamstvo často zaváži viac ako druhá pravda. A na základe skúsenosti, že každé čudo trvá len tri dni, dementovanie falošnej správy nie vždy uvedie veci na pravú mieru, najmä vtedy nie, ak príde so značným oneskorením. Z psychologického hľadiska tu máme do činenia s kognitívnou ľahostajnosťou.

Dejiny kritiky zneužívania jazyka siahajú prinajmenej do starovekej Číny. Sün-c', klasický čínsky filozof (300 – 230 pred n. l.), jeden z troch najvýznamnejších konfuciánskych filozofov (jeho *Eseje* preložila do slovenčiny M. Čarnogurská – v tlači), si už pred vyše dvoma tisícročiami uvedomoval, že spoľahlivá komunikácia sa nezaobíde bez výskumu vlastností slovo tvorby. Vlastnosťami jazyka a jeho zneužívaním sa zaoberal v 22. eseji, ktorá mi bola vďaka prekladateľke prístupná v preklade. Sün-c' sa obracia v duchu vtedajších čias na vládcu a dovoľáva sa trestov za chrlenie slov a nezodpovednú tvorbu nových slov, za vnášanie anarchie a zmätkov do reči. Takáto, povedané dnešnými slovami, dezinformácia by sa mala trestať. Vyzýva vládcov, „aby nedovolili ľuďom oháňať sa a argumentovať podivnými slovami a vnášať tým chaos do reálne správnych pojmov“.

Keď dal cisárovi, čo je cisárovo, rezignovane dodal: „Dnes však už všetci dokonali vládcovia vymreli a tí terajší sú ľahostajne bezcitní k dodržiavaniu skutočne správnych pojmov... a skutočná podoba toho, čo je pravda a čo nepravda, čo je správne a čo nesprávne, prestáva už byť jasná.“ Je si vedomý, že ústredným problémom je otázka identity („čo je s čím totožné a čo odlišné“).

Správna komunikácia vychádza zo zmyslového vnímania („Všetko, čo je rovnakého druhu, vytvára v našich zmyslových receptoroch pocit totožnosti“).

Zjavne sa tu prejavuje istá nedôvera k abstraktám, podobne ako u S. Chasa, C. K. Ogdena a I. A. Richardsa. Sün-c' si všíma arbitrárnosť vzťahu medzi pomenovaním a referentom („Pojmy – zrejme slová – nie sú pevne spojené s nijakými trvalými reáliami [zrejme referentmi]“). Čínsky filozof sa dôsledne dožaduje presnosti jazykových výrazov vo vzťahu k realite a všetko ostatné zavrhuje ako „prázdne rečenie“. A hoci Sün-c' odsudzuje reči hlupákov ako falošné zavádzanie, neberie do úvahy zámerné zneužívanie jazyka.

Podobný postoj k jazyku, k jeho využívaniu na manipuláciu vedomia ľudí, zaujal v 18. storočí anglický historik Rímskej ríše Edward Gibbon. Úpadok ríše, konk-

rétne v jej východnej časti, sa odrážal v jej mocenskej terminológii. Na jednej strane cisári z taktických dôvodov dávali zvučne a pôsobivo znejúce tituly tým, ktorým sa chceli zavďačiť bez toho, že by sami ponížili seba. Alexios vymyslel titul *sebastokrátor* spojením gréckych slov *sebastos* (ekvivalent latinského *augustus*) a *autokrátor* (latinsky *caesar*). *Sebastokrátor* stál na prvom schodíku pod trónom a od panovníka sa líšil iba zvláštnou ozdobou hlavy a nôh. Okolie panovníka obohatil Alexios aj prázdnyimi titulmi *panhypersebastos* a *protosebastos*. Vznešené pomenovania vytvárali dojem, že za nimi niečo stojí, veď lingvisticky naznačovali nadradenosť nad *augustom* (*pan-* znamená ‚všetko‘, *hyper-* ‚nad‘). Titul *sebastos*, ekvivalent rímskeho augusta, poklesol na atribút panovníkových blízkych príbuzných, favoritov a služobníkov. Princom bolo postupne vyhradených päť titulov – *despota*, *sebastokrátor*, *cézar*, *panhypersebastos* a *protosebastos*. Popri vymýšľaní povznášajúcich prázdnych titulov sa uskutočňovalo aj povyšovanie podradných hodností súbežne s tým, že na najvyššie posty čoraz väčšími prenikali bezprostrední dvorskí služobníci. *Protovestiár* (pôvodne osoba, ktorá sa starala o šatník) nahradil *kuropalatu*, vysokého hodnostára za Justiniánových čias. Z obyčajného účtovníka čiže *logotheta* sa stal postupom času kancelár, ktorý dozeral na zákony, príjmy a na obecnú správu. *Protostrátor*, ktorý pôvodne pomáhal panovníkovi nasadať na koňa, stal sa dozorcem nad jazdou a cisárskymi poľovačkami (Gibbon, 1988, 2. diel, s. 134).

Veľmi podobné sémantické posuny nachádzame aj v iných monarchiách a ich titulatúre, nevnímajúc anglický dvor či Rakúsko-uhorskú monarchiu.

V našom storočí záujem o nápravu jazyka energicky prejavili dvaja britskí literáti a filológovia – C. K. O g d e n, tvorca Basic English a zakladateľ intelektuálneho časopisu The Cambridge Magazine. Spolu s I. A. R i c h a r d s o m na stránkach časopisu uverejňovali náčrt diela, známeho pod názvom *Význam významu* (The Meaning of Meaning, 1923). Zaujímali sa o vplyv jazyka na myslenie. Význam slov sa im nejaví ako fixný (op. cit., s. 3) a kritizujú Franza B o a s a za neprijateľne racionalistický názor, že všetka reč slúži komunikovaniu (ibid. s. 7). Neracionálne momenty však zohrávajú v komunikácii významnú rolu. Ogden a Richards redefinujú jazyk ako nástroj realizácie zámerov. A to je dôvod, pre ktorý o jazyk prejavuje veľký záujem politická moc. Nemám tu na mysli len záujem vrchnosti o štandardizáciu jazyka, alebo o výber štátneho či úradného jazyka v etnicky zložitých štátoch, ale aj o reč ako nástroj slúžiaci na manipuláciu verejnej mienky.

George O r w e l l (1949) pristúpil k problematike jazykovej manipulácie a zastierania z inej strany. Podnikol zaujímavý pokus o skonštruovanie konceptu dezinformatívneho jazyka v románe *1984* a dal tomuto „jazyku“ názov newspeak. Inšpirovala ho prax komunistického režimu v sovietskom Rusku, ale všeobecnými zásadami newspeaku sa riadia aj vlády krajín, ktoré sa bez zaváhania nazývajú demokratické. Dokladá to v štúdiu *Pravda je lingvistická otázka* americký jazykovedec Dwight B o l i n g e r (1972).

Po ére príklonu lingvistiky k formálnym postupom, vyúsťujúcim do distribucionizmu, z hľadiska ktorého význam nepatrilo do jazyka, postupne začal vzrastať záujem o otázky sémantiky. Zásahu na tom mala antropologická lingvistika, psychológia a sociológia. V roku 1972 Národná rada učiteľov angličtiny v USA založila Výbor pre dvojznačnosť úradného jazyka (Committee on Public Doublespeak). Jeho úlohou bolo zamýšľať sa nielen nad otázkou, či sa podmety zhodujú s prísudkami, ale aj nad tým, či sa zhodujú tvrdenia s faktmi (Boston Globe, 22. november 1972, s. 5).

Vzhľadom na meniacu sa politickú klímu v USA a presilu reklamy v masmédiách D. Bolinger so zadosťučinením konštatoval, že americkí lingvisti znovu objavili slovnú zásobu s jej neprehľadnou záplavou konotácií, eufemizmov a prekrúcania a dodáva, azda až bezohľadne, že posledným útočiskom pre bojazlivých jazykovedcov je fonológia.

Osteň Bolingerovej kritiky cieľi na jazyk byrokratov: „... naša vláda je najväčším zneužívateľom jazyka – uvedomila si, že uviazla v trápnej situácii, keď musí v záujme vyberania daní nútiť obyvateľstvo k statočnosti... vládcovia vyňuchávajú naše skryté nálady, ktoré by mohli ohrozovať ich kontrolu nad nami, ovládání by sa zase chceli dozvedieť čo-to o rozhodnutiach, ktoré budú mať na nich vplyv, hoci nebudú mať z nich ošoh. Médiom tohto poznávania je jazyk a jazykovedci sa ocitli na palebnej čiare“ (Bolinger, 1972, s. 541).

Bolingerova kritika sa neobmedzuje iba na spôsob, akým používame jazyk, ale aj na to, aký jazyk je. Zneužívanie jazyka totiž pozorujeme nielen v retikulárnej a jednosmernej komunikácii vrchnosti s občanmi, ale v celej spoločnosti. Nezabúdajme však, že treba rozlišovať medzi pôvodcami „doublespeaku“ a ostatnými, ktorí si ho iba osvojili a používajú ho vlastne automaticky.

Pravdivosť výpovede sa netýka výlučne jej vzťahu k faktom, ale aj ku kontextu vrátane úmyslov hovoriacich. A všetko, čo zahmlieva výpoveď, označuje D. Bolinger za klamstvo. Týka sa to žargónu, akým je verejnosť informovaná o rozhodnutiach a zámeroch úradov. Tento štýl si pomaly začína vynucovať triedu dešifrovačov, lebo nie všetci vedú čítať medzi riadkami. Veľmi trpké to platí o jazyku zákonov. Hraničí až s cynizmom, ak sú zákony neraz formulované spôsobom nielen nejednoznačným, ale až nezrozumiteľným (aj pre vykladačov!), a pritom platí zásada, že neznalosť zákona neospravedlňuje! Odkiaľ teda pochádza táto nejednoznačnosť alebo nezrozumiteľnosť? Z neznalosti tých, ktorí ju dopustili – alebo je zámerná? Alebo je následkom nedostatkov samého jazyka? D. Bolinger pripúšťa túto poslednú alternatívu – ale keby bolo vyčerpávajúce vysvetlenie práve tu, vlastne by sme ospravedlňovali pôvodcov kritizovaných nezmyslov v duchu zásady *nevedomosť hriechu nečiní*, hoci sa nebúrime proti už spomínanej zásade, že neznalosť zákona neospravedlňuje. D. Bolinger má iste pravdu, keď poznamenáva, že existujú nielen vedomé a zámerné klamstvá, ale aj klamstvá zo zvyku. Naproti tomu pripúšťa, že vypovedaná pravda je vždy plodom aktívnej vôle. Nemyslíme si, že to vždy musí byť tak. Stáva sa, že aj notorický klamár povie pravdu – z hlúposti alebo z nepozornosti. Pretože človeku

tejto povesti zo zásady neveríme, takéto zrnká nechcenej pravdy zväčša neberieme vážne.

D. Bolinger upozorňuje na syntaktické úskoky, ktoré sú typické pre zneužívanie jazyka. Jedným z nich je elízia performatívnych výrazov (nielen sloviess). Veta *Amerika zaostáva za Sovietskym zväzom vo výrobe zbraní* už svojou formou pôsobí ako dokázaný fakt. Táto výpoveď bola vyslovená za studenej vojny s úmyslom odôvodniť zvyšovanie výdavkov na zbrojenie v USA. Čestnejšie by však bolo tvrdenie (poznámenáva D. Bolinger) *Nazdávam sa* (alebo *Podľa mňa* a pod.), *Amerika zaostáva za Sovietskym zväzom vo výrobe zbraní*. Obdobne účinkuje elízia pôvodcu deja v pasívnej konštrukcii, napr. *Predpokladá sa, že privatizácia podniku X prinesie priaznivé výsledky*. Úsilie zastrieť pôvodcu cítiť z vety *Dňa 14. 4. 2000 sa doručil členom Predsedníctva SAV na prerokovanie Per rollam materiál...* V prípade pasívnej konštrukcie neprítomnosť agensa primárne poukazuje na to, že agens je neznámy – a zneužitie jazyka nastáva vtedy, ak je agens známy a zámerne ho zamlčíme. Takým istým nedostatkom trpí aj pasívne prídavné alebo adjektívum v pozícii prívlastku: *Civilizovaný svet sa usiluje o vyriešenie krízy*. „Civilizovaní“ sme, samozrejme, my – na rozdiel od ostatných.

Doublespeak preukazuje služby aj súčasným ideológom globalizácie. Namiesto termínu kapitalizmus sa začal používať menej priehľadný a pozitívnejšie znejúci termín „voľný trh“ (ktorý vôbec nie je voľný), lacné pracovné sily sa nahrádzajú dynamickjšími výrazmi „konkurencieschopnejšia spoločnosť“ alebo „pružnejší trh“.

Keby pravda bola len problémom jazykovým, stačilo by jazyk zreformovať, ako to navrhovali Sün-c', Ogden a Richards či ďalší. My však vieme, že to nestačí. Jazyk je nástroj a ako taký má bezpochyby vplyv na to, čo jeho prostredníctvom vyprodukuje najmä jeho naivní používatelia, ale zároveň je výtvorom človeka, výtvorom spoločnosti ľudí a otázka pravdivosti a klamstva tkvie oveľa hlbšie – rodí sa v našej mysli a správaní, tam, kde ide o náš osobný prospech a zábery realizovať ho. Napokon, klamať možno aj neverbálne.

A predsa, „vynaliezavým“ používateľom jazyka poskytuje slovná zásoba najširšie možnosti, nepomerne širšie než syntax. V rovine slovnej zásoby kladú hranice vymýšľaniu výrazov odvádzajúcich pozornosť prijímateľa od faktov len etické škru-pule alebo nedostatočná vynaliezavosť.

Viera v čarovnú moc jazyka ešte vždy v nás drieme. V prapôvodných spoločnostiach o nej málokto pochyboval. Predmety a konanie majú svoje pomenovania, a v myslení jednoduchého človeka stačilo túto väzbu obrátiť – a bol k dispozícii prostriedok ovplyvňovania okolitého sveta: fiktívny vo vzťahu k vyšším mocnostiam, ale zavše účinný vo vzťahu k ľuďom, sčasti aj preto, že ľudia radi počúvajú to, čo vyhovuje ich predstavám a želaniam – najmä ak to hovorí človek, ktorý je nad nimi, ktorého pokladajú za autoritu.

Pri zastieraní tvrdosti vlastných skutkov siahajú slovotvorcovia po eufemizujúcich parafrázach. Pobočné či vedľajšie škody – po anglicky *collateral damage* – sú

jemnocitným pomenovaním nežiaducich škôd na životoch a majetku civilného obyvateľstva útočiacou armádou. Tento výraz sa opätovne vyskytoval v anglofónnych správach z bojísk v Juhoslávii. Veľa príkladov podobného druhu nájdeme u D. Bolingera: Namiesto hrubého výrazu bombardovanie sa používa elegantné pomenovanie „ochranná reakcia“ (*protective reaction*), presné bombardovanie zamerané na isté ciele sú vlastne „chirurgické údery“ (*surgical strikes*), namiesto termínu koncentračný tábor sa navrhuje civilizovaný výraz „pacifikačné stredisko“ (*pacification center*) či „utečenecký tábor“ (*refugee camp*), bomby zhodené na vlastnú dedinu sú vo vojenskom žargóne známe ako „spriateľená paľba“ (*friendly fire*). Henry Steele Commager (1972, s. 7 – 13) sa nezdržal poznámky, že americká administratíva predbehla v umení pokryteckého myslenia o niekoľko rokov Orwellov doublespeak, ako ho poznáme z románu *1984*.

V našom domácom prostredí nie sú „milosrdné klamstvá“ nijakou výnimkou, aspoň v doméne politiky. Takto vnímame výraz „ozdravné opatrenia“ v ekonomike, ktoré možno naozaj chcú niečo „ozdravovať“, ale určite nie tých, ktorým sú veľkodušne určené. Zo starého režimu si ešte pamätáme abstraktne a neutrálne znejúci výraz „úpravy cien“, pričom sa smer úprav, samozrejme, cudne zamlčoval. Keď sa zoznámime so spôsobom komunikovania moci s národom, časom nevyhnutne prideme k názoru, že ideologický náter nehrá rozhodujúcu rolu a rozdiel spočíva skôr vo výbere prostriedkov a ich účinnosti, ktorá nezvykne byť priamo úmerná intenzite vyjadrenia.

K jazykovým prostriedkom zavádzania sa v reklame druží ústup od používania priamych tvrdení k „vyjadrovaniu osobného názoru“, na ktorý má podľa zákona nárok každý, a preto je právne nepostihnuteľný. Ešte bezpečnejší postup predstavuje dramatizácia reklamy (Bolinger, 1973, s. 548).

Ešte pred G. Orwellom a D. Bolingerom sa o problém jazykovej manipulácie zaujímal Stuart Chase, ďalší Američan, ktorý v roku 1938 vydal pozoruhodnú knihu *Tyrania slov* (1938). Zarazilo ho, ako málo pozornosti venujú inak vzdelaní ľudia jazyku a jeho vlastnostiam. Používajú ho ľahkomyselne a so smelosťou elektrikárov, ktorí vedia o elektrine asi toľko, že vo vhodnej chvíli stačí zapnúť alebo vypnúť vypínač. Toto sebavedomie sa nevypláca ani tým, čo ním trpia, ani tým, čo trpia jeho dôsledkami. S. Chase sa priznáva, že takmer nebol schopný čítať filozofické práce. Autoritou mu bol poľský matematik Alfred Korzybski a jeho kniha *Veda a zdravý rozum* (1933), ktorú písal desať rokov so zámerom odhaliť, ako sa správajú slová a prečo sa neraz nepodarí komunikovať partnerom ich význam (Chase, 1938, s. 7). Hlásia sa aj k spoločnej práci C. K. Ogdena a I. A. Richardsa *Význam významu* (1923). Obidve citované diela upozorňujú na dva smrteľné hriechy, ktoré sá páchajú na jazyku – a v jazyku. Sú to stotožňovanie slov s vecami a zneužívanie abstrákt.

* * *

So zásadnou neurčitosťou jazykového významu súvisí možnosť parafrázovania, trópov a obraznosti vôbec. Nie sú to vlastnosti iba spisovných jazykov s bohatou literárnou tradíciou. Prostriedky nepriameho vyjadrovania nachádzame aj v jazykoch, ktorých používatelia nikdy nemali vlastné písmo. V papuánskom jazyku kiriwina formalizované rečové kódy umožňujú ritualizáciu rečovej činnosti, a teda maskovanie vlastných myšlienok. Na Trobriandových ostrovoch sa pokladá za veľmi nebezpečné verejne vypovedať „tvrdé slová“ čiže pravdu. Domorodci si uvedomujú rozpoltenosť svojej rečovej činnosti: „Slová, ktoré rozprávame, nie sú slová v našich myšliach“, alebo „Rozprávame slová, ale naše mysle im neveria“ (Weiner, 1984, s. 169). Preto je vítané používanie rozličných trópov, umožňujúcich dvojakú interpretáciu a dávajúcich možnosť vybrať si tú alternatívu, ktorá je z nejakého dôvodu prijateľnejšia.

Pri niektorých návrhoch na „ozdravenie“ jazyka sa stretávame s presvedčením, že stačí zreformovať jazyk, uviesť na pravú mieru používanie jednotlivých lexém, a problém zneužívania odpadne. Lenže jazyk, vlastne reč, neprestajne generujú živí ľudia, jazyk je iba nástrojom týchto ľudí, a nazdávať sa, že pravda je lingvistická kategória, by bolo naivné. Tento predpoklad jednoducho nemôžeme prijať, takisto ako nemôžeme prijať v plnom rozsahu ani Whorfovú teóriu jazykovej relativity.

Bibliografia

- BOLINGER, D.: The Tragedy Must Go On. *American Liberal*, 1962, November, s. 26.
 BOLINGER, D.: Truth Is a Linguistic Question. *Language*, 49, 1972, 3, s. 539 – 550.
 CHASE, S.: The Tyranny of Words. New York, Harcourt, Brace and World, Inc. 1938.
 COMMAGER, H. S.: The Defeat of America. *New York Review of Books*, 1972, 5 October, s. 7 – 13.
 DRINAN, R. F.: The Rhetoric of Peace. *College Composition and Communication*, 23, 1972, s. 279 – 282.
 GIBBON, E.: Úpadok a zánik Rímskej ríše. Bratislava, Tatran 1988, 2. zv., s. 134.
 KRUPA, V.: The Reality of Acoustic Icons. In: *Asian and African Studies* 2, 1993, 1, s. 3 – 15.
 KRUPA, V.: Similarity as the Basis of Metaphor? In: *Autumn Floods. Essays in Honour of Marián Gálik*. Editori R. D. Findeisen – R. H. Gassmann. Bern, Peter Lang 1998.
 LAKOFF, R.: Language in Context. *Language*, 48, 1972, s. 907 – 927.
 MARTIN, A.: Organization of Semantic Knowledge and the Origin of Words in the Brain. In: *The Origin and Diversification of Language*. Editori N. G. Jablonski – L. C. Aiello. San Francisco, The California Academy of Sciences 1998, s. 69 – 88.
 OGDEN, C. K. – RICHARDS, I. A.: *The Meaning of Meaning*. London, Routledge and Kegan Paul Ltd. 1923.
 ORWELL, G.: *Nineteen Eighty-Four*. New York, Hartcourt, Brace 1949.
 SŮN-C': Eseje. 3. diel. Preložila M. Čarnogurská (v tlači).
 WEINER, A. B.: From Words to Objects to Magic: „Hard Words“ and the Boundaries of Social Interaction. In: *Dangerous Words. Language and Politics in the Pacific*. Editori D. L. Brenneis, – F. R. Myers. New York – London, New York University Press 1984, s. 161 – 191.

SLEX99

Na CD – nazvanom SLEX99 – nájdete posledné vydanie dvoch základných kodifikačných diel slovenčiny – *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* a *Pravidiel slovenského pravopisu*, ako aj rozsiahly *Synonymický slovník slovenčiny*. Celý súbor obsahuje takmer 120 000 definícií a 180 000 heslových slov. SLEX99 je výsledkom spoločného úsilia pracovníkov Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied a Laboratória počítačovej lingvistiky Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského, v úzkej spolupráci s firmou FORMA, s. r. o. (Búdková 35, 811 04 Bratislava; e-mail: forma@bavt.sanet.sk; internet: www.forma.sk), ktorá sa na Slovensku dávnejšie a sústavnejšie venuje elektronickému vydávaniu jazykových modulov.

V príjemnom používateľskom prostredí sa SLEX99 ovláda intuitívne, celkom stačí bežná počítačová prax. V rámci operačného systému MS DOS možno použiť všetky tri verzie Windows, potrebná je operačná pamäť 16 MB, v prípade uloženia na pevný disk je na minimálnu inštaláciu potrebný 1 MB.

Aké sú prednosti elektronickej publikácie SLEX99? Najjednoduchšou operáciou je podobné vyhľadávanie hesiel ako v tlačенých slovníkoch. Veľkou výhodou je však to, že na monitore si môžete jednotlivé heslá overiť naraz vo všetkých troch príručkách niekoľkými kliknutiami. SLEX99 teda v prvom rade umožňuje rýchlu a pohodlnú orientáciu vo vyhľadávaní hesiel.

SLEX99 prináša však aj takú možnosť, ktorá v tlačенých slovníkoch vôbec neprichádza do úvahy, a to je vyhľadávanie príslušného slova alebo slovného spojenia v definíciách a dokladových spojeniach – program ich vyhľadá v celom texte príslušnej príručky, resp. príručiek.

Pochopiteľne, že vybrané heslá si možno aj vytlačiť. No nielen to. Program tiež umožňuje zapisovať si vlastné poznámky a pripájať ich na príslušné miesta. Ak sa chcete niekde v slovníku znovu vrátiť, môžete si to miesto označiť záložkami – na všetko sú tu jednoducho aplikovateľné programy.

Bez nadsázky možno povedať, že SLEX99 otvára novú kapitolu slovenskej lexikografie, prekračujúcu hranice končiaceho sa 20. storočia, pričom signalizuje, aké zaujímavé možnosti nás čakajú v treťom tisícročí

DISKUSIE

**SYNTAKTICKÉ MODELOVANIE SLOVENSKÝCH
POSESÍVNYCH REZULTATÍVNYCH KONŠTRUKCIÍ
V RÁMCI DEPENDENČNEJ GRAMATIKY**

MARKUS GIGER

GIGER, M.: The Syntactic Modelling of Slovak Possessive Resultative Constructions in a Dependency Grammar Framework. *Jazykovedný časopis*, 51, 2000, No. 1, pp. 17 – 26.

In Slovak grammar possessive resultative constructions (formed by the auxiliary *mať* and the so-called *n-/t*-participle) are, in most cases, considered syntagms, i.e. cases of verbal attribute ('doplnok'). It seems, however, that at least part of the constructions in question cannot be analysed this way. Suggested modelling according to the surface-syntax component of the „Meaning ↔ Text“ model shows that possessive resultative constructions in Slovak can be syntactically interpreted as analytic word-forms.

0. Pojem rezultatívnych konštrukcií ako slovesných tvarov vyjadrujúcich stav, ktorý nutne implikuje predchádzajúci dej, sa stal všeobecne používaným vďaka leningradskej typologickej škole (Neďalkov, 1983). Podľa diatézy sa pritom líšia najmä predmetové a podmetové rezultatíva (*X otvoril okno* → *Okno je otvorené*, resp. *Rieka zamrzla* → *Rieka je zamrznutá*). Autori však poukázali aj na slovenské konštrukcie *mať* + *n-/t*-ové prídavné ako príklad na posesívne rezultatívne konštrukcie, to znamená také rezultatívne konštrukcie, ktoré sú odvodené od tranzitívnych sloves a „pripisujú“ rezultatívny stav ďalšiemu participantovi (pozri Neďalkov – Jachontov, 1988, s. 9, 22 – 26). Tento ďalší participant môže (no nemusí) byť totožný s agensom, to značí, že v nasledujúcom príklade môže byť $X = otec$, ale tiež $X \neq otec$:

- (1) *X uvaril polievku* → *Polievka je uvarená* → *Otec má polievku* → *Otec má polievku uvarenú*.

O daných konštrukciách sa však v slovakistickej jazykovede diskutovalo dávno predtým, najmä od vyjdenia Paulinyho *Slovenského časovania* (Pauliny, 1949, s. 55). V popredí pritom stáli úvahy o ich sémantike, najmä o ich časovom význame.¹ V

¹ Tejto otázke, ktorá tu nebude témou ďalších úvah, venovali rozsiahle štúdie V. K r u p a (1962) a L. Ď u r o v i č (1980), v ktorých sa na základe určitých sémantických vlastností daných konštrukcií pokú-

rámci analýzy slovenského slovesného rodu venovala pozornosť aj rezultatívnym konštrukciám M. Sokolová (Semjanová 1983; 1985; Sokolová, 1993, najmä s. 67 n.).

1. V slovakistike však nechýbajú ani úvahy o syntaktickej povahe rezultatívnych konštrukcií. V súvislosti s problémom ohraničenia oblasti morfológie pre akademickú *Morfológiu slovenského jazyka* (1966; ďalej MSJ) J. Ružička (1967) uvádza útvary typu *je/mám prestreté* ako „recipročnú syntagmu, v ktorej ide o spojenie spornového pomocného slovesa a participia s rezultatívnym významom“, pretože „forma týchto útvarov ukazuje skôr do syntaxe, nie do morfológie“, hoci autor si je vedomý, že „v istých prípadoch ťažko nájsť isté hranice medzi morfológiou a syntaxou“ a že ide o „útvary hraničnej povahy“.

Konkrétne riešenie syntaktickej interpretácie posesívnych rezultatívnych konštrukcií navrhol J. Kačala (1971, s. 202) tým, že ich zaradil ako prípad predmetového doplnku.² Doplnok J. Kačala (op. cit., s. 54) definuje ako „vetný člen, ktorý sa vzťahuje dvoma rozličnými vzťahmi na dva vetné členy zároveň, a to na podmet a prísudok, alebo na predmet a prísudok (vetný základ). Doplnok je neplnohodnotný, resp. druhotný prísudok.“

V ďalšej časti práce chcem ukázať, že interpretácia slovenských posesívnych rezultatívnych konštrukcií ako predmetový doplnok je možná iba pre časť daného javu, čo sa ukazuje najmä pri používaní dependenčno-gramatického (závislostného) prístupu, a že skúmané konštrukcie možno modelovať syntakticky ako analytické slovesné tvary.

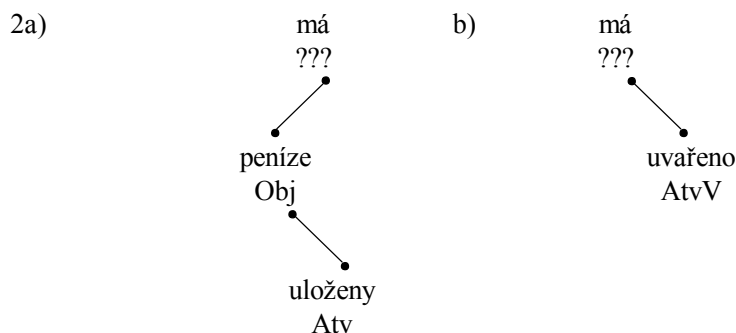
2.1. Pri posesívnych rezultatívach so slovesom *mat'* v slovenčine môže predmet zostať nevyjadrený (porov. *Ma'ro, ved' u teba bola zima. Nemat si zakúrené;* V. Šikula). V takých prípadoch zrejme možno ťažko hovoriť o predmetovom doplnku, lebo doplnok by sa viazal na predmet v nulovej forme. Ale ani postulát o „druhotnom prísudku“ tu nemožno uplatniť, keďže rozloženie predikácie na *nemat si + nebolo zakú-*

šajú rozlíšiť „stavové perfektum“ a syntagmu plnovýznamového slovesa *mat'* s adjektívizovaným prídavným. O interpretácii týchto dvoch skupín sa kriticky vyjadrila J. Sejková (1995, s. 8 n.). V staršej práci (Giger, 1997) som sa snažil o zaradenie výsledkov V. Krupu a L. Ďuroviča na základe pojmovej dvojice reverzibilita/ireverzibilita, zavedenej V. P. Neďalkovom – S. J. Jachontovom (1988, s. 4 n.). – Z bohemistickej literatúry, ktorá ovplyvnila slovakistickú vedeckú tradíciu v tejto oblasti, chcem tu poukázať iba na priekopnícky článok V. Mathesia (1925), v ktorom sa autor domnieva, že pri daných konštrukciách v hovorovej češtine ide o nový slovesný čas, a na významnú prácu K. Hausenblassa (1963), v ktorej zastáva názor, že v češtine existuje slovesná kategória výsledného stavu. Na čiastočnú korešpondenciu medzi slovenskými posesívnymi rezultatívami a ruskými konštrukciami ‚y + gen. + n-/t-ové prídavné‘ (*У меня суп сварен*) poukázal z rusistického hľadiska A.V. Isačenkó (1960, s. 373).

² O doplnku v česko-slovenskej a inej slovanskej jazykovede pozri J. Kačala (1971, s. 10 – 53). Neskôr bol doplnok ako syntaktická kategória v českej lingvistike odmietnutý (pozri napr. MČ 3, 1997, s. 168; Grepl – Karlík, 1998, s. 257 n.). O problémoch pri jeho vymedzení pozri tiež P. Sgall (1998, s. 18), neskôr J. Kačala (1998, s. 47 n., 71 n.).

rené je sotva prijateľnou perifrázou danej vety. Taká perifráza by skôr musela znieť *U teba nebolo zakúrené*.

Existencia bezpredmetových posesívnych rezultatív v češtine vedie aj J. Hajič a – J. Panevová a kol. (1999) k tomu, že v rámci svojho dependenčno-gramatického prístupu vychádzajú z dvoch rôznych konštrukcií, predmetovej (Atv) a bezpredmetovej (AtvV):

Tieto schémy sú komentované takto: „Doplněk se z technických důvodů zavěšuje na ten ze svých řídicích členů, který není slovesem (tedy na subst., adj.), pokud je tento člen ve větě přítomen. Tento člen totiž určuje shodu. Pokud ale ve větě druhý člen není (je elidován), zavěsí se doplněk na sloveso (přísudek) a dostane funkci AtvV.“

Porovnanie daných predmetových a bezpredmetových spojení so zdanlivo analogickými spojeniami *mat'* + objekt + adjektívum ukazuje, že pri participiálnych konštrukciách na rozdiel od adjektívnych nejde iba o elipsu predmetu známeho z kontextu: porov. *Obed už mám navarený / Mám ho navarený / Mám navarené* (n. sg.) vs. *Kabát má čistý / Má ho čistý / Ján má čistý kabát, ale Jana má špinavý* (m. sg.) / **Má špinavé* (n. sg.). Tým sa podľa môjho názoru tiež spochybňuje možnosť považovať sloveso *mat'* v daných participiálnych konštrukciách za posesívnu sponu (pozri MSJ, 1966, s. 371 n.; Kačala, 1971, s. 202), čo sa zdá primerané v prípade spojenia s adjektívom, pri ktorom by sloveso *mat'* v závislostnom strome vystupovalo ako trojvalenčné sloveso, pozri 6a).³ V spojení *mám navarené* ide naproti tomu o takú istú ne-realizáciu druhého aktantu ako pri iných tvaroch tohto slovesa (*už som navaril, už navarím*).

2.2. Akuzatív a nula však stále nie sú všetky možné realizácie predmetu posesívnych rezultatívnych konštrukcií, môžu sa vyskytnúť tiež infinitívne a vedľajšie vety, porov. *Mal zakázané chodiť von* (Krupa, 1962, s. 52), *Mám nariadené, aby sme všetko vykonali hneď*. Pri daných vetných objektoch ide o obvyklé valencie slo-

³ Dôkazom, že v prípade adjektívnej konštrukcie nejde ani o atributívne používanie prídavného mena, je možnosť pronominalizácie predmetu, ktorá je vylúčená pri atribúte (*Má čistý kabát / *Má čistý ho*).

vies *zakázat'* a *nariadiť'*, ako to ukazuje SSJ (II, V), ktorý udáva *zakázat'* (čo, čo komu i s neurč.), resp. *nariadiť'* (čo komu, s neurč. i so spoj. *aby*). Zavesenie daných predmetov v dependenčnej schéme pod slovesom *mať'* (podľa vzoru 2a) sa tým ukazuje ako nemožné, keďže by jednak rozšírilo valencie slovesa *mať'* o celý rad rôznych valencií, ktorých výskyt by zrejme bol indukovaný iba *n-/t-*ovým prídastím, ktoré by potom bolo veľmi ťažké zavesiť pod vetným objektom.⁴

Dané problémy však nevznikajú iba pri vetných objektoch: aj nominálne objekty môžu vystúpiť vo forme, keď ich nie je možné zavesiť pod slovesom *mať'*, lebo toto sloveso nemá danú valenciu (základné sloveso zastúpené *n-/t-*ovým prídastím však áno): *Chceme mať' za robotu zaplatené* (V. Šikula), *Už mám ušetrené na auto*. Slovníky uvádzajú: *zaplatiť'* (čo, za čo, čím, koho, za koho – SSJ V), *ušetriť' si na auto* (KSSJ).⁵

3.1. Výhodou dependenčno-gramatického prístupu je nevyhnutná analýza závislostí a valencií. O každom elemente treba rozhodnúť, ktorý iný element je jeho nadradeným členom, a tým, že sa určí element A ako podradený člen elementu B, pripisuje sa elementu B zodpovedajúca valencia (ak nejde o cirkumstant). Postulát o slovese ako najvyššom uzle vyžaduje zistenie, o *ktoré* sloveso ide, a označenie relácií (resp. podľa modelu uzlov) dovoľuje rozlíšenie rôznych syntaktických konštrukcií, kde je to nutné (pozri Meľčuk, 1974, s. 211 n.; 1979, s. 11 n.; Sgall, 1998, s. 15 n.).

Ďalej budem vychádzať hlavne z povrchových syntaktických relácií (поверхностно-синтаксические отношения) modelu «Smysl ↔ Tekst» (MST), ako ich opísal I. A. Meľčuk (1974, s. 208 – 236).⁶ Treba zdôrazniť, že tento model sa líši od iných dependenčno-gramatických prístupov okrem iného tým, že predložky, spojky a pomocné slovesá majú v ňom na povrchovej syntaktickej rovine samostatnú reprezentáciu (pozri Meľčuk, 1974, s. 37; 1979, s. 15 n.). Tým sa syntax v MST líši najmä od českej dependenčno-syntaktickej tradície (pozri Sgall, 1998, s. 15 n.).

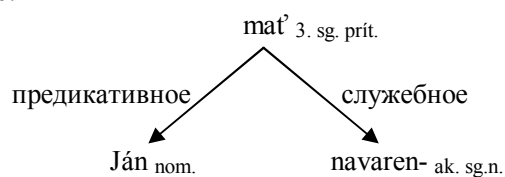
⁴ Pozri tiež vetu *Miro Olajec a Braňo Kunštár takto pred rokom mali už pekne rozplánované, kde sa po letných štátniciach uchytiť* (SME, 4. 11. 1999), v ktorej sa namiesto možného akuzatívneho doplnenia slovesa *rozplánovať'* (*rozplánovať' prácu*; SSJ III) vyskytuje vedľajšia veta, ktorú nemožno pokladať za závislú od slovesa *mať'*.

⁵ Ku všetkým prípadom uvedeným v tomto odseku treba tiež pripomenúť, že nezávisle od problému modelovania v rámci dependenčnej gramatiky kritériá, ktoré spomenul J. Kačala pre doplnok, poukazujú na to, že tu o doplnok nejde: rozloženie nie je možné (**máme za robotu + je zaplatené*), nedá sa povedať, že prídastie nemá žiaden vzťah k podmetu (porov. Kačala, 1971, s. 66), a nemožno tvrdiť, že vstupuje do hotovej konštrukcie, čo je pre doplnok charakteristické (Kačala, op. cit., s. 86). Nejde o koordináciu, pre ktorú je doplnok príkladom (Kačala, 1998, s. 73).

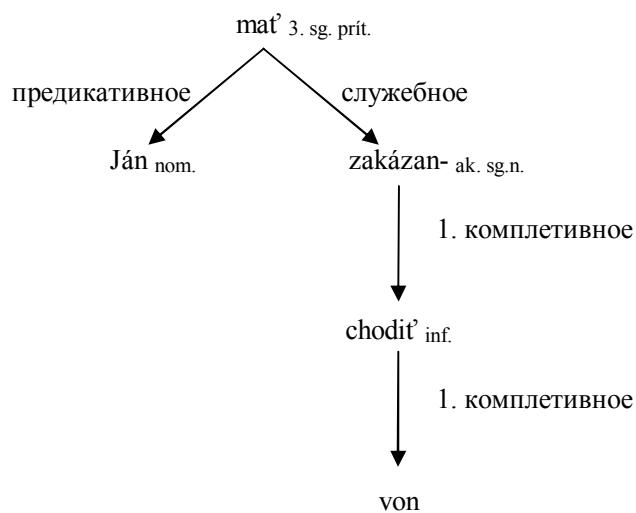
⁶ Vo svojej podstate je MST gramatika na rovine vety, ktorá funguje ako translátor na transformáciu obsahov do textov a naopak (pozri Weiss, 1999, s. 882 n.). Obsahuje lexikografický komponent a štyri roviny opisu (z nich dve sú rozdelené do dvoch podrovín): sémantickú, syntaktickú (hlbkovú syntaktickú a povrchovú syntaktickú), morfológickú (hlbkovú morfológickú a povrchovú morfológickú) a fonológickú (Weiss, op. cit., s. 886 n.). – Napokon nebude sa tu brať do úvahy sémantická definícia pojmu „результатив“, ktorú navrhol I. A. Meľčuk (1974, s. 96 n.) a ktorá sa odlišuje od vyššie uvedeného chápania V. P. Nedalkova – S. J. Jachontova (1988).

3.2. Pre vyššie uvedené typy posesívnych rezultatívnych konštrukcií s neakuzatívnymi objektmi možno teraz navrhnúť nasledujúce schémy (označenia povrchových syntaktických relácií zostávajú pre jednoznačnosť v ruskom origináli podľa I. A. Meľčuka, 1974, s. 221 n.; najnovšiu verziu povrchových syntaktických relácií možno nájsť u L. Iordanskej – I. A. Meľčuka, v tlači).

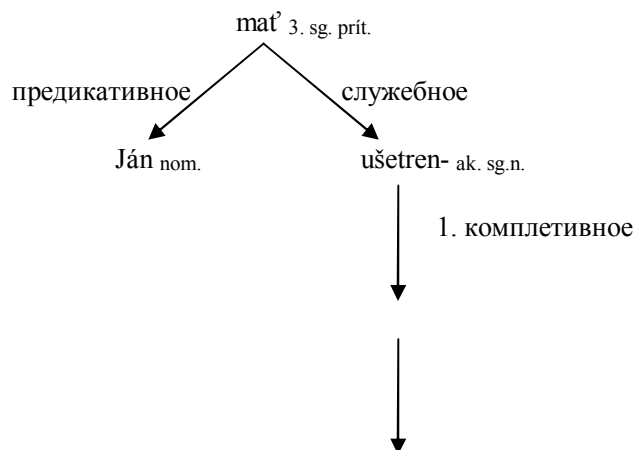
(3) *Ján má navarené.*

(4) *Ján má zakázané chodiť von.*

(5) *Ján má ušetrené na auto.*

na

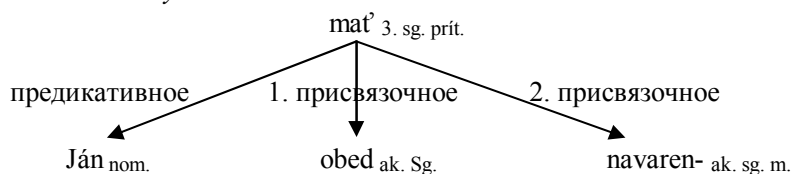
отпредложное

auto ak. sg.

Uvedenými schémami sa zohľadnila skutočnosť, že objekty v daných vetách reprezentujú valencie základných slovies, a nie slovesa *mať*.

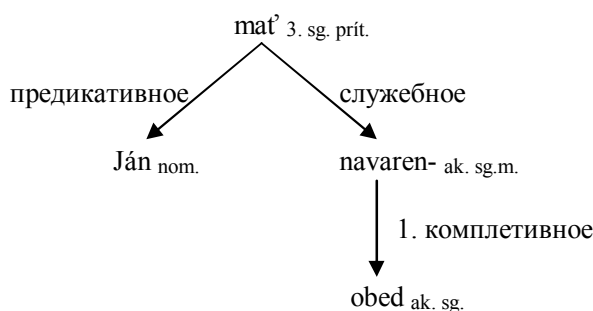
3.3. Ak prijmeme uvedené schémy na modelovanie slovenských posesívnych rezultatívnych konštrukcií, zostáva formálny rozdiel v popise medzi dvoma skupinami posesívnych rezultatív: vychádzajúc zo slovesa *mať* ako tranzitívnej (posesívnej) spony, posesívnu rezultatívnu konštrukciu s akuzatívnym objektom by sme modelovali najskôr takto:

(6a) *Ján má obed navarený.*

Vzhľadom na rozdiely uvedené v odseku 2.1. medzi konštrukciou typu (6a) a konštrukciou typu *Kabát má čistý* (pre ktorú považujem túto schému za vhodnú) natiska sa otázka, či takéto paralelné modelovanie je vôbec opodstatnené. Treba si položiť otázku, či skutočne sú dôvody, ktoré vylučujú paralelné modelovanie všetkých posesívnych rezultatívnych konštrukcií nezávisle od typu reky základného slovesa. Nazdávam sa, že niet takých dôvodov: ak totiž zavesíme predmet *obed* z vyššie uvedenej vety pod príčastím *navarený*, môžeme v ňom vidieť normálnu realizáciu druhého aktantu slovesa *navariť* v akuzative:

(6b)

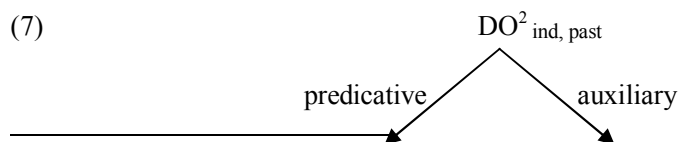

Na tejto schéme môže byť azda iritujúce to, že nadradený element *navarený* sa zhoduje v páde, čísle a rode s elementom *obed*, ktorý je od neho závislý (porov. tiež

citát Hajiča – Panevovej a kol., 1999, uvedený v 2.1., kde sa uvádza ako dôvod pre zavesenie prídavného podstatného menom, že podstatné meno určuje kongruenciu prídavného (prídavného). Takýto prípad však nie je ničím výnimočným: stačí si uvedomiť, že v ruských vetách typu *Петр пришел, Мария пришла* prvý aktant slovesa (podmet) určuje na základe zhody podľa rodu formu nadradeného slovesa. Iný zaujímavý príklad je ruské spojenie typu *две ноги*, v ktorom syntakticky závislá číslovka *две* určuje pád nadradeného substantíva *ноги*, pričom sa však sama s ním zhoduje podľa rodu. Kongruencia je podľa I. A. Meľčuka (1974, s. 225, 260 n.; 1988, s. 107 n.) jav hĺbkovej morfolologickej, nie povrchovej syntaktickej roviny. Napokon možno ešte poukázať na románske jazyky, v ktorých sa pri perfektovej prídavnosti väčšinou nezhoduje s predmetom, avšak ku kongruencii dôjde vtedy, keď predmet stojí pred analytickým slovesným tvarom: porov. francúzske *Il a pris la clé* vs. *Quelle clé a-t-il prise?* Bolo by prekvapujúce vidieť v prvom prípade závislosť predmetu od základného slovesa *prendre*, v druhom od pomocného slovesa *avoir*.⁷ V slovenčine by to napokon viedlo k rozličnému syntaktickému modelovaniu bezkongruenčných hovorových konštrukcií *mať* + *n-/t-*ové prídavnosti typu *Ja už mám dohovoréné televíziu* (Krupa, 1962, s. 54) a konštrukcií s kongruenciou zodpovedajúcich norme.

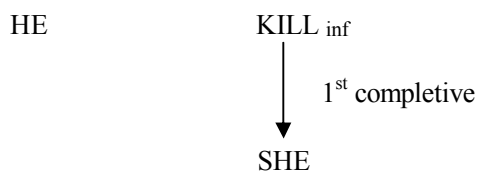
Možno teda konštatovať, že jednotné modelovanie posesívnych rezultatívnych konštrukcií v slovenčine v zmysle uvedených schém (3) – (5) a (6b) je primeraným riešením, ktoré zodpovedá požiadavke ekonomického opisu jazyka.⁸

4. Zvolený spôsob modelovania posesívnych rezultatívnych konštrukcií v slovenčine sa zhoduje s modelovaním analytických slovesných tvarov v iných jazykoch. I. A. Meľčuk – N. V. Percov (1987, s. 324) uvádzajú anglickú vetu *We have always avoided ambiguous conceptual diagrams*, pri ktorej najvyšší uzol je pomocné sloveso (*to*) *have*, od ktorého závisí reláciou ‚auxiliary‘ (= ‚служебное‘) prídavnosti *avoided*. Vetu *He did kill her* modelujú títo dvaja autori takto (op. cit., s. 121):

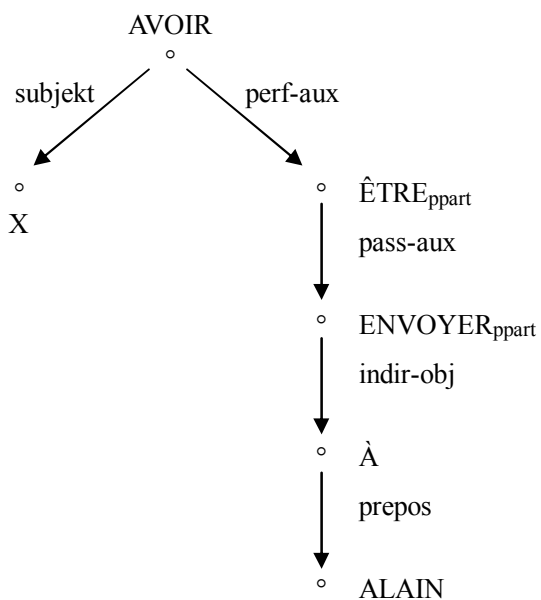
⁷ Nechcem tu však prehliadnuť fakt, že L. Iordanskaja – I. Meľčuk (v tlači, s. 32) v aktuálnej práci o povrchovej syntaktickej relácii vo francúzštine zavesujú enklitické osobné zámeno *lui* vo vete *X lui a été envoyé* pod pomocným slovesom *avoir*, hoci zdôrazňujú, že *avoir* nijako nemá zodpovedajúcu valenciu. Vysvetľujú to ako „transfer“ klitika k tomu elementu, ktorý určuje jeho pozíciu vo vete. V tomto špeciálnom riešení pre francúzske klitika nevidím však nič, čo by vyžadovalo pre slovenské posesívne rezultatíva iný prístup než dosiaľ zvolený. – K otázke zhody prídavnosti v románskom perfektovej s pomocným slovesom HABERE všeobecne pozri M. Loporcario (1995, s. 154 n.), ktorý zdôrazňuje, že strata, resp. zachovanie zhody nie je diagnostickým kritériom pre gramatikalizáciu danej konštrukcie ako slovesný čas.

⁸ Výnimku by azda bolo treba urobiť iba v prípade zriedkavo sa vyskytujúcich posesívnych rezultatívnych konštrukcií odvodených od intranzitívnych slovič, ktoré nemajú akuzatívnu valenciu (*Hlavu má ovisnutú*; MSJ, 1966, s. 371), čo by mohlo byť argumentom pre zachovanie schémy 6a).

Francúzsku vetu *X a été envoyé à Alain* L. Iordanskaja – I. Meřčuk (v tlači, s. 32) znázorňujú nasledujúcou (tu trochu zjednodušenou) schémou:

(8)

Vidíme teda, že slovenské posesívne rezultatívne konštrukcie sa dajú syntakticky modelovať takisto ako analytické slovesné tvary v iných jazykoch.⁹ Možno v nich vidieť analytické slovesné tvary (aspoň zo syntaktického hľadiska) a žiada sa dať zodpovedajúci údaj v slovníku pri slovese *mat'* (pozri Apresian, 1992, s. 29 n., ktorý v

⁹ Nemožno samozrejme prehliadnúť skutočnosť, že v rôznych dependenčno-gramatických modeloch prebieha modelovanie analytických slovesných tvarov rozlične (pozri tiež 3.1.): zatiaľ čo H.-W. Er om s (1985, s. 315) uvádza pre vetu *Otto hat abends ein Buch gelesen* schému prakticky totožnú so schémami navrhnutými tu, U. E n g e l (1996, s. 22, 185 n.) zavesuje podmet pod základným slovesom (nie pod pomocným slovesom) atď. L. T e s n i è r e v pôvodnej koncepcii dependenčnej gramatiky (1953, s. 8) hovorí o „nucléus jumelé“, ktorý obsahuje „centre structural“ (pomocné sloveso) a „centre sémantique“ (základné sloveso).

rámci svojho lexikografického zobrazenia ruského slovesa *быть* uvádza osobitne jeho funkcie ako pomocného slovesa¹⁰).

Uvedené syntaktické vlastnosti slovenských spojení *mat' + n-/t-ové* prídavné slovesá však ešte nedovoľujú vyvrátenie Ružičkovho tvrdenia (1967), že „nenachádzame dost' dôkazov na to, aby sme medzi slovesnými kategóriami uvádzali aj osobitnú kategóriu výsledného stavu“: existencia tvarotvornej kategórie nie je podmienená prevažne vlastnosťami výrazovej strany, lež hlavne tým, že pri používaní elementu z určitého slovného druhu (napr. prídavného mena) je vyjadrenie určitého gramatického obsahu (napr. čísla) obligatórne, to značí, jedna z gramém danej kategórie musí byť vybratá, napr. v slovenčine buď singulár, alebo plurál (o definícii tvarotvornej kategórie pozri Melčuk, 1993, s. 5 n.).

Bibliografia

APRESIAN, J. D.: Leksikografičeskije portrety (na primere glagola *byt'*). Naučno-techničeskaja informacija. Serija 2, Informativnyje processy i sistemy, No. 3, 1992, s. 20 – 33.

ĐUROVIČ, L.: Vzt'ah sloves *esse : habere* v slovanských jazycích a otázka pasíva v slovenčine. Slavica Lundensia, 8, 1980, Bohemica et Slovaca, s. 19 – 28. (Pretláčené v: Slovenská reč, 56, 1991, s. 20 – 27.)

ENGEL, U.: Deutsche Grammatik. 3. vyd. Heidelberg, Groos 1996.

EROMS, H.-W.: Eine reine Dependenzgrammatik für das Deutsche. Deutsche Sprache, 13, 1985, s. 306 – 326.

GIGER, M.: Ireverzibilita výsledných stavů jako faktor při interpretaci slovenských časových souvětí. In: Varia VI. Zost. M. Nábělková. Bratislava, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 1997, s. 106 – 118.

GREPL, M. – KARLÍK, P.: Skladba češtiny. Olomouc, Votobia 1998.

HAJIČ, J. – PANEVOVÁ, J. a kol.: Anotace na analytické úrovni. 4.2.6. Doplněk (atribut verbální) Atv, AtvV (15. 3. 1999). <http://ufal.ms.mff.cuni.cz>.

HAUSENBLAS, K.: Slovesná kategorie výsledného stavu v dnešní češtině. Naše řeč, 46, 1963, s. 13 – 28.

IORDANSKAJA, L. – MELČUK, I.: The notion of surface-syntactic relation revisited (valence-controlled surface-syntactic relations in French). Vyjde v zborníku k 70. narodeninám J. D. Apresiana. 49 s.

ISAČENKO, A.V.: Grammatičeskij stroj russkogo jazyka v sopostavlennii s slovackim. Morfologija II. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1960.

KAČALA, J.: Doplnok v slovenčine. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1971.

KAČALA, J.: Syntaktický systém jazyka. Pezinok, Formát 1998.

KRUPA, V.: Stavové perféktum v slovenčine. In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Philologica, 11–12, 1959 – 1960, Bratislava 1962, s. 47 – 56.

KSSJ: Krátky slovník slovenského jazyka. 3. vyd. Bratislava, Veda 1997.

¹⁰ Nie je bez zaujímavosti, že to zodpovedá aj doterajšej slovenskej lexikografickej praxi v prípade konštrukcie *mat' + n-/t-ové* prídavné slovesá (pozri SSJ II a KSSJ), napriek vyššie uvedenému tvrdeniu J. Ružičku o tom, že tieto konštrukcie patria do oblasti syntaxe.

- LOPORCARO, M.: Grammaticalizzazione delle perifrasi verbali perfettive romanze e accordo del participio passato. *Archivio Glottologico Italiano*, LXXX, 1995, s. 144 – 167.
- MATHESIUS, V.: Slovesné časy typu perfektního v hovorové češtině. *Naše řeč*, 9, 1925, s. 200 – 202.
- MČ: Mluvnice češtiny. 3. Skladba. Praha, Academia 1987.
- MEĚČUK, I. A.: Opyt teorii lingvističeskich modelej «Smysl ↔ Tekst». Moskva, Nauka 1974.
- MEĚČUK, I. A.: Studies in Dependency Syntax. Ann Arbor, Karoma Publishers 1979.
- MEĚČUK, I. A.: Dependency syntax. Theory and practice. Albany, State University of New York Press 1988.
- MEĚČUK, I.: The inflectional category of voice: towards a more rigorous definition. In: Causatives and transitivity. Editori B. Comrie – M. Polinsky. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company 1993, s. 1 – 46. (Studies in Language Companion Series 23)
- MEEČUK, I. A. – PERTSOV [=Percov], N. V.: Surface syntax of English. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company 1987. (Linguistic & Literary Studies in Eastern Europe 13)
- MSJ: Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966.
- NEĎALKOV, V. P. (red.): Tipologija rezul'tativnykh konstrukcij. Leningrad, Nauka 1983.
- NEDJALKOV [=Neďalkov], V. P. – JAXONTOV [=Jachontov], S. J.: The typology of resultative constructions. In: Typology of resultative constructions. Ed. V. P. Neďalkov. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company 1988, s. 3 – 63. (Typological Studies in Language 12). (Prepracovaný preklad Neďalkova 1983)
- PAULINY, E.: Slovenské časovanie. Bratislava, Štátne nakladateľstvo 1949.
- RUŽIČKA, J.: Kategória slovesného rodu. *Jazykovedný časopis*, 18, 1967, s. 98.
- SEJÁKOVÁ, J.: Adjektivizácia *n-/t-*ových prídavných v súčasnej slovenčine. Bratislava 1995. (Nepublikovaná kandidátska dizertácia, Jazykovedný ústav Eudovíta Štúra SAV.)
- SEMJANOVÁ [=Sokolová], M.: Ku kategórii slovesného rodu v spisovnej slovenčine. In: *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Jazykovedný zborník* 6, 1983, s. 179 – 191.
- SEMJANOVÁ [=Sokolová], M.: *N-/t-*ové prídavné v spisovnej slovenčine z hľadiska konfrontácie s ekvivalentmi v češtine a nemčine. *Slavica Pragensia* XXV, 1985, s. 79 – 86.
- SGALL, P.: Teorie valence a její formální zpracování. *Slovo a slovesnost*, 59, 1998, s. 15 – 29.
- SOKOLOVÁ, M.: Sémantika slovesa a slovesný rod. Bratislava, Veda 1993.
- SSJ: Slovník slovenského jazyka. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959 – 1968. (6. zv.)
- TESNIÈRE, L.: *Esquisse d'une syntaxe structurale*. Paris, Klincksieck 1953.
- WEISS, D.: Sowjetische Sprachmodelle. In: Jachnow, H. (Hrsg.): *Handbuch der sprachwissenschaftlichen Russistik und ihrer Grenzdisziplinen*. Wiesbaden, Harrassowitz 1999, s. 873 – 909. (Slavistische Studienbücher. Neue Folge 8)

DIE SYNTAKTISCHE MODELLIERUNG SLOVAKISCHER POSSESSIVER
RESULTATIVKONSTRUKTIONEN IN EINEM DEPENDENZGRAMMATISCHEN MODELL

R é s u m é

In der Slavistik wird zumeist davon ausgegangen, dass die possessiven Resultativkonstruktionen 'mat' + *n-/t-*Partizip' (etwa in *Úlohu už mám napísanú*) Syntagmen sind und dass das Partizip syntaktisch als objektorientiertes verbales Attribut ('predmetový doplnok') zu interpretieren ist. Es zeigt sich indes-

sen, dass diese Analyse dort nicht haltbar ist, wo das Objekt fehlt (*Už mám navarené*) oder wo nicht-akkusativische Objekte auftreten (*Chceme mat' zaplatené za robotu, Mám zakázané chodiť von*). In diesen Fällen können die Objekte (Objektsätze) (*za robotu* resp. *chodiť von*) nicht als Valenzen von *mat'* betrachtet werden, sondern müssen im Rahmen einer dependenzgrammatischen Modellierung (als Grundlage dient hier die oberflächensyntaktische Komponente des «Smysl ↔ Text»-Modells) dem Partizip als regierendem Knoten zugewiesen werden, weil nur das Grundverb (*zaplatiť, zakázať*) eine entsprechende Valenz aufweist. Es empfiehlt sich deshalb, im Interesse einer ökonomischen Beschreibung alle possessiven Resultativkonstruktionen im Slovakischen entsprechend zu modellieren, umso mehr als nichts gegen ein entsprechendes Dependenzschema spricht. Die Konstruktionen können syntaktisch als analytische Verbformen betrachtet werden.

ROZHEADY

ZNAMENITÝ ÚVOD DO VŠEOBECNEJ ONOMASTIKY

VINCENT BLANÁR

BLANÁR, V.: Remarkable Introduction to General Onomastics. Jazykovedný časopis, 51, 2000, No. 1, pp. 27 – 34. (Bratislava)

The author compares his methodological conception of onomastics with the conception of R. Šrámek, as it was introduced in monograph *The Introduction to General Onomastics* (Brno 1999). It is important to stress the fact that onomastic as well as linguistic status of a proper name represents the central question of the whole methodology of onomastic research.

1. V druhej polovici 90. rokov vyšli dva teoretické syntetické diela z oblasti onomastiky (V. Bl an á r, *Teória vlastného mena*, 1996 a R. Š r á m e k, *Úvod do všeobecnej onomastiky*, 1999), ktoré dokumentujú teoretické myslenie v tejto oblasti v posledných desaťročiach, keď sa náuka o vlastných menách konštituovala ako relatívne samostatná jazykovedná disciplína. Tieto monografie majú aj neodmysliteľné domáce korene. Nesú stopy metodologického varu príznačného pre pracovné konferencie a paralelné sympóziá organizované Slovenskou onomastickou komisiou. Na týchto konferenciách sa od polovice 60. rokov za účasti mnohých významných slovenských i západoeurópskych bádateľov prerokúvali základné problémy vlastných mien a metodológie onomastiky (od špecificky onomastického, obsahovej a formálnej stránky onymického znaku a jeho modelovania cez spoločenské fungovanie vlastných mien po lexikografiu onomastiky). Od samých prvých konferencií zaujali príspevky mladého českého lingvistu Rudolfa Šrámka, ktorý však už vtedy mal nemalo pracovných skúseností najmä z českej historickej toponomastiky a dialektológie. V jeho príspevkoch sa spájala široká znalosť skúmaného materiálu so schopnosťou jemnej analýzy a teoretického zovšeobecňovania. V znásobenej forme tieto prednosti charakterizujú jeho syntetizujúce výklady v *Úvode do všeobecnej onomastiky*.

Vysoké ambície svojho diela R. Šrámek formuloval takto: načrtnúť kontúry funkčnej paradigmy všeobecnej náuky o vlastných menách, a tým ukázať obsahové pole onomastiky, ktorá predstavuje celosť organizovanú na základe jazykových princípov smerujúcich ku komunikačným cieľom; základné kategórie a pojmy teoretickej onomastiky majú systémovú povahu propriálnej jazykovej sféry. Svoje výklady začleňuje do širších súvislostí, pričom prejavuje veľkú orientovanosť v interpretovanej problematike. Celkove vychádza z dobrej českej tradície (od J. A. Komenského, J. Dobrovského po A. Profousa, V. Šmilauera, J. Svobodu i žijúcu generáciu bádateľov) a z aktuálnej situácie v českej onomastike; čeština patrí medzi málo slovanských a európskych jazykov, ktorých onymia je v podstatných častiach spracovaná systematicky a v relatívnej úplnosti. R. Šrámek poukazuje na presun onomastiky z historických vied do sféry jazykovedy, ktorý sa mohol oprieť o novú onomastickú teóriu. Na tomto mieste vyzdvihuje nemalý podiel onomastiky českej („i slovenskej, p. Blanár, 1996“). Pri analýze problematiky vlastného mena onymického systému, propriálnej sféry jazyka a paradigmy funkčnej onomastiky sa R. Šrámek vyrovnáva so súčasnou literatúrou z tejto oblasti, ale predovšetkým zhrnuje a formuluje vlastné poňatie, ku ktorému dospel v mnohoročnom výskume a uvažovaní o základných otázkach onymie a onomastiky. O výsledkoch svojho výskumu prednášal na mnohých domácich i zahraničných konferenciách a kongresoch. Patrí do radu bádateľov, ktorí prebojovali funkčné a systémové poňatie onomastiky ako osobitnej, relatívne samostatnej jazykovednej disciplíny a uvažovali o jej zapojenosti do iných vedných odborov. Významnú zložku diela tvorí vzájomná prepojenosť teórie a praxe, teoretických poznatkov vzťahujúcich sa na rozličné stránky onymických objektov, v ktorých sa všeobecné princípy realizujú a ktoré súčasne poskytujú možnosti na teoretické zovšeobecňovanie, modelovanie a schematické znázorňovanie onymických javov. Tu sa snúbia široké materiálové znalosti a skúsenosti autora s jemnou bádateľskou analýzou. Pravda, celkove sa práca opiera o všeobecné teoretické princípy onomastiky a dôraz sa kladie na metodologické otázky.

2. V prvej kapitole autor osvetľuje podstatu vlastného mena ako výsledok interakcie javov troch rovín – roviny onymických objektov, roviny faktov jazykovej povahy a roviny faktov onymickej povahy. Podrobnejšie analyzuje vznik a užívanie vlastného mena. Pri identifikácii objektu vlastným menom sa pôvodný apelatívny obsah nahrádza novovzniknutou funkciou: „obsahom propria sa stáva jeho propriálna funkcia“. Napríklad novovzniknutý a spoločensky ustálený propriálny obsah miestneho názvu *Most* vymedzuje R. Šrámek takto: „*Most* znamená ‚mesto v severných Čechách...‘, a už nie *most*, *Brücke*“ (s. 21). Špecifickosť vnútornej štruktúry onomastiky odvodzuje z individualizujúcej a singulatívnej povahy vzťahu meno – objekt. Premyslel a schematicky načrtnol široký problémový komplex vo vzájomnej interakcii pôsobiacich jednotlivých fáz (operácií) paradigmy funkčnej onomastiky. Systémová rovina sa vymedzuje príznakom onymickosti; v onymickom pomenovacom systéme i v pomenovacom modeli sa prejavuje prepojenie lingvistického a onymického statusu

vlastného mena, ktoré má špeciálny, t. j. onymický obsah; forma, obsah a funkcia vlastného mena tvoria vzájomnú jednotu. Pre celú paradigmu je charakteristická procesualnosť, dynamickosť, kompaktnosť a kohéznosť.

Načrtnutie paradigmy funkčnej onomastiky je významným vkladom do teórie onomastiky. Tak ako apelatívna, aj onymická sféra jazyka je organizovaná funkčne a systémovo. Podstatou systémovosti onymickej sféry je funkčný zreteľ. R. Šrámek rozlišuje tri základné funkcie: nominačnú, identifikačnú a diferencujúcu, ktoré vytvárajú obsah kategórie „propriálnosť“, a funkcie špecifikujúce, napr. ojkonymickosť, hydronymickosť, antroponymickosť, hypokoristickosť, módnosť, oficiálnosť a i. vzhľadom na triedy onymických objektov a ich fungovanie v spoločenskej komunikácii. Dynamické chápanie onymického systému postihuje povahu jeho štruktúrovanosti a je v súlade s naším poňatím. Z paradigmy funkčnej onomastiky vyplýva pre formovanie propriálnej zložky jazyka dynamickosť a procesualnosť, ktorá sa vzťahuje na prvky jazykové i mimojazykové (na onymické objekty a ich spoločenskú platnosť). Priebeh pomenovacieho aktu so záväznosťou jednotlivých operácií a potom i samotný model propriálne pomenovacieho aktu autor formalizuje príslušnými symbolmi. Osobitnú pozornosť venuje „propriálne pomenovaciemu motívu“ (nazýva ho *vzťahový* alebo *východiskový* model), lebo „jeho prostredníctvom sa vyjadruje noetický vzťah pomenovateľa k onymickému objektu“ (s. 36).

Dôležité je tu porovnanie operácií jazykovej a nejazykovej povahy: vydelenie kategórie onymických objektov je podmienené spoločensky (sociálnymi normami) a samotný akt propriálnej nominácie určujú jazykové normy (spojovacím článkom medzi oboma systémami je pomenovací motív). Systémovosť onymie spočíva na modelovej báze; možno ju chápať ako súčinnosť funkčných, modelových a komunikačných zreteľov. Ako ukázali práce V. Blánára – J. Matejčíka (1978; 1983) a J. Pleskalovej (1992), typickosť istej vymedzenej onymie spočíva v štruktúre úhrnného modelového bohatstva. R. Šrámek dospieva k vymedzeniu onomastiky, ktoré sa v podstate zhoduje s mojím určením (Blánár, 1996 a inde): z povahy vlastného mena ako jazykového znaku sui generis vyplýva, že onomastika je lingvistická disciplína (subdisciplína jazykovedy) s pomerne veľkou mierou autonómnosti, pre ktorú je príznačný interdisciplinárny prístup a komplexnosť pracovných metód. Od apelatívnej sféry jazyka ju odlišujú systémotvorné kategórie onymického obsahu („s jeho nepojmovým charakterom[!] špecifického singulatívneho referenčného vzťahu“), kategórie propriálnych funkcií a modelových hodnôt (s. 51). R. Šrámek sa stavia skepticky k predpokladu existencie širokého prechodného pásu medzi apelatívou a onymickou sférou jazyka. Odôvodnene pripomína, že vzťah týchto dvoch zložiek jazyka je obojsmerný (A ↔ P) a že onymická zložka jazyka sa vyznačuje osobitnou realizáciou pomenovacích možností daného jazyka, jednako však je problematika napr. obyvateľských mien a etnoným doteraz predmetom výmeny nerovnakých názorov. Krátka stať o vzniku onymie by skôr patrila do nasledujúcej kapitoly o interpre-

tácii onymie a výklady o komponentoch onomastickej práce do tretej kapitoly (*Onomastika a niektoré iné jazykovedné odbory*).

V druhej kapitole sa rozvíjajú viaceré aspekty onymie, z ktorých si tu niektoré osobitne všimneme. Autor rozlišuje pojmy fixácia a lokalizácia mena. Fixáciou rozumie vzťah, ktorým sa vyjadruje jednoobjektová referenčná funkcia propria (ide teda o ustálenosť úzom alebo administratívnoprávne). Vzhľadom na druh onymických objektov fixácia môže byť geograficky, sociálne alebo ekonomicky priestorová. Lokalizáciou rozumie spôsob, akým sa fixácia zachytáva, resp. vyjadruje technicky, kvantitatívne alebo ináč. S časovými a priestorovými vlastnosťami onymickej sféry jazyka sú úzko späté relatívne nové problémové okruhy rekonštrukcie a tzv. onymického rekurzu. Aj pre prípravu onymického materiálu na atlasové spracovanie je cenný poznatok, že analyzovaná onymia predstavuje vývinové navrstvovanie, ktoré umožňujú jeho systémotvorné kategórie. V rámci teórie propriálnych vrstiev podstatný prínos znamenala Šmilauerova koncepcia ‚malých typov‘, ktorá odhalila vzťahy medzi časovými vrstvami a areálovou distribúciou vlastných mien na nižšej ako makrotypovej úrovni. Šmilauerov princíp R. Šrámek formalizuje ako istý typ slovotvorného modelu. V systémovom priestore sú časové vrstvy, priestorové areály spolu s kvantitatívnymi údajmi formou jeho vonkajšej manifestácie, takže propriálny jazykový zemepis tvorí jednu zo základných pracovných metód súčasnej onomastiky. Zaslúžená pozornosť sa venuje rekonštrukčnému a rekurzívnemu aspektu. Pri tzv. rekonštrukcii sa pomocou niekoľkých pracovných postupov určujú predpokladané východiskové podoby; metóda rekurzu sa opiera o zákonitosti propriálne pomenovacích procesov a rekonštruje predpokladané východisko vývinového radu propria na úrovni systémových modelových hodnôt. Rekurz odhaľuje vnútornú stránku proprií (s. 97 – 98): „Metóda propriálneho rekurzu predstavuje jeden z najdôležitejších výdobytkov súčasnej všeobecnej onomastickej teórie“. Všetky teoretické výklady autor dokumentuje na vybraných názorných príkladoch. Pre porovnávacie onomastické výskumy možno využiť štatistické zachytenie a grafické (číselné) vyjadrenie vzťahu medzi frekvenciou výskytu onymických javov (t. j. javovou stránkou systému) a produktivitou (t. j. jeho vnútornou štruktúrou) tzv. onymickou krivkou.

V tretej kapitole (*Onomastika a niektoré iné jazykovedné odbory*) sa autor zameriava na tie tematické okruhy, ktoré majú úzky vzťah k metodológii onomastickej práce. Onomastickú gramatiku R. Šrámek chápe ako odraz paradigmy propriálnej sféry jazyka a vidí v nej novú disciplínu modernej onomastiky. Do predmetu onomastickej gramatiky prednostne patrí problematika propriálnej nominácie a morfológických vlastností vlastných mien. Z poznania, že podstatou vlastných mien ako osobitného druhu pomenovania je ich propriálna sémantika, vyplýva onomastický status vlastného mena i propriálnej sféry jazyka. K tomu dodávame: Onomastický a lingvistický status vlastného mena je centrálna otázka nielen poňatia podstaty vlastného mena, ale celej metodológie onomastického výskumu. Hoci sa R. Šrámek o takéto chápanie v celej práci implicitne i explicitne opiera, tejto základnej otázke sa žia-

dalo venovať väčšiu pozornosť (pozri krátku kapitolu v 3.1.2.2.), napr. vo východiskových teoretických úvahách v prvej kapitole a tematický okruh „lingvistický a onomastický status vlastného mena“ dodať do všeobecnej onomastiky na s. 161. Pohľad na onymiu ako na vnútorne štruktúrovaný systém právom žiada autor uplatniť i v onomastickej lexikografii.

Prehĺbené výklady obsahuje stať o vzťahu onomastiky a dialektológie. Ich podstatou je poznatok, že ak sa v dialektologickom výskume venuje pozornosť vlastným menám, ide tu predovšetkým o lingvistický status proprií, v onomastickom prístupe však ide o status onomastický. Ináč jazykovozemepisný zreteľ nachádza široké uplatnenie v celej monografii. Ďalej by som odporúčal zaradiť tému o onomastickej polysémii, homonymii, antonymii, synonymii do kapitoly 4.1.1 a okruh úradné a neúradné pomenúvanie do kapitoly 4.3.3.1 (*Socioonomastika*).

Vítaným a názorným doplnením výkladov je 19 mapových príloh. Ani pre naše pomery nebude nadbytočné odcitovať Šrámkov hodnotiaci názor na onymické katalógy: „Tvoria súčasť lexikálneho fondu národného jazyka a sú v tomto zmysle vlastne národnou kultúrnou hodnotou“ (s. 136). Teoretické výklady sú bohato dokumentované názornými príkladmi (najmä z českej onymie), takže kniha bude dobre plniť aj pedagogické ciele.

3. Pokiaľ ide o základné otázky teoretickej onomastiky, nájdeme v mnohom podobné, prípadne aj zhodné chápanie v Úvode do všeobecnej onomastiky i v Teórii vlastného mena. Pravda, tieto monografie majú odlišné zameranie, a tým aj osobitnú vnútornú stavbu. Každá syntéza ukazuje vzťah autora k teoretickému mysleniu svojej doby, vyrovnávanie sa s daným stavom a na tomto pozadí vyrastá formulácia vlastných teoretických koncepcií a bádateľských výbojov. Preto je pre vedecké bádanie podnetné nielen to, v čom sa udržiava a rozvíja istá tradícia, ale často aj to, čím sa tradícia prekonáva v úsilí dospieť k novým poznatkom. Vzhľadom na ďalší vývin teoretického bádania v onomastike môže byť užitočné, ak v ďalšom poukážeme na niektoré výklady a postoje, v ktorých sa naše celkovo blízke teoretické východiská nezhodujú.

Pre onymickú sféru jazyka je charakteristická vzájomná prepojenosť lingvistického a onomastického statusu. Označujúca stránka vlastného mena (jazykového znaku *sui generis*) je užšie spätá so systémom daného jazyka – hoci aj na formálnej rovine patrí špecifické využitie výrazových prostriedkov daného jazyka k výrazným osobitnostiam vlastných mien –, kým v okruhu označovaného, v obsahovej stránke onymického znaku, sa stvárajú významové prvky príznačné pre propriálnu nomináciu; sú to prvky vyplývajúce zo „spoločensky podmienenej identifikácie“, teda z identifikácie a fungovania vlastného mena ako singulatívneho pomenovania v rámci druhov dôležitých pre spoločenskú komunikáciu. Pri najvšeobecnejších príznakoch (sub)kategorialného rázu vidíme zviazanosť s apelatívnou oblasťou (pozri Blanár, 1996 a inde) podobne ako pri výbere pomenovacích motívov v procesoch onymickej nominácie. Od apelatívnej oblasti sa však onymická sféra jazyka podstatne odlišuje

špecificky onymickými príznakmi; osobitné súbory týchto príznakov zisťujeme v rámci troch základných priestorov onymických objektov (bionymá, geonymá a chrématonymá). Tieto príznaky konštituuju osobitnú sémantiku vlastných mien, designáciu. V onymickej designácii sú korene „špecifika onomastiky“ (das spezifisch Onomastische). So zreteľom na geograficky priestorovú, sociálne priestorovú a ekonomicky priestorovú fixáciu onymických objektov (s. 70) rozoznávame súbory špecificky onymických príznakov, ktoré v istom hierarchickom usporiadaní vytvárajú obsahový model v rámci príslušného pomenovacieho modelu. Pre onymický obsah sú pri singulatívnej nominácii relevantné dve skupiny príznakov, ktoré však niektorí bádateľia (napr. G. Wotjak, 1976 a E.-M. Christoph, 1987; 1991) neodlišujú. Sú to spomenuté nadindividuálne (spoločensky fixované) onymicky dištingtívne príznaky všeobecnejšej povahy, napr. fixácia onymických objektov v komunikácii (v Šrámkovom poňatí), do druhej skupiny patria individuálne súbory informácií, ktoré poskytujú vedomosti o jednotlivých onymických objektoch a podľa stupňa známosti denotátu majú väčší alebo menší rozsah. Podľa nášho názoru z týchto spoločensky nefixovaných individuálnych príznakov pozostáva individuálny pojem onymického objektu (napr. Martin Haraj, študent FFUK, narod. r. 1978, bývajuci v Bratislave na Grösslingovej ul. č. 67).

Nekladieme teda na jednu rovinu onymickú sémantiku (designáciu) – inými slovami obsahový model – a individuálne sémantické prvky, ktoré patria do onymického obsahu a vytvárajú vedenie o onymickom objekte. O tieto informácie sa opiera referenčný vzťah, ktorý sa v jazykovej komunikácii môže, ale nemusí realizovať. Na základe spoločensky fixovaných príznakov sa v onymickom kontinuu navzájom odlišujú jednotlivé podsystemy (antroponým, ojkonym, anojkonym atď.), predstavujúce osobitné onymické celosti. Dospeli sme k takémuto pojmovému vymedzeniu: obsah onymického znaku tvoria dve zložky: 1. designácia, t. j. onymická (propriálna) sémantika vlastného mena, ktorá utvára obsahový model; 2. informačno-encyklopedická zložka onymického znaku predstavuje vedenie o onymickom objekte, o ktoré sa opiera viazanosť vlastného mena s onymickým objektom. Proprium sa viaže na mimojazykovú skutočnosť cez svoju designáciu. Ak vymedzujeme napr. onymický obsah mien „*Praha* = propriálnosť + ojkonymickosť + propriálny význam ‚hlavné mesto Česka‘“ alebo „*Tonda* = propriálnosť + antroponymickosť + hypokoristickosť + familiárnosť, citovosť, neoficiálnosť + ‚môj syn Antonín‘ alebo ‚náš spoločný priateľ Antonín‘“ (s. 32 – 33), nediferencujeme v obsahu propria dve uvedené zložky. Z komunikačného hľadiska v prvom prípade ide o presupozičnú, v druhom o referenčnú identifikáciu. Takémuto vymedzeniu sa R. Šrámek približuje, keď (podľa E.-M. Christoph) pripomína, že obsahom propria môže byť len komunikačne ustálená množina tzv. onosém (s. 27).

Modelové poňatie sa ukázalo v onomastike ako plodné. Nebude zbytočné pokúsiť sa o zjednotenie pohľadu na štruktúru pomenovacieho modelu v toponymii i antroponymii. R. Šrámek vypracoval poňatie *vztahového* (čiže *východiskového*)

modelu ako propriálne pomenovacieho motívu. W. Wenzel (1967) a J. Pleškaloová (1992) používajú termín *motivačný model*. Podľa nášho názoru možno v toponomastike, podobne ako v antroponomastike, odlišovať generické a diferenčné príznaky, ktoré spolu vytvárajú obsahový model. Pre toponomastiku by sme sformulovali tieto generické príznaky: [spôsob štandardizácie názvu: úradné // neúradné toponymum], [lokalizačný vzťah], [\pm sídelnosť], [\pm konotatívnosť]. „Štyri obsahové sémantické kategórie“ (I. kde, II. kto, čo, III. aký, aká, za akých okolností, IV. či), ktoré majú platnosť onomastických univerzálií (s. 36 n.), by sme potom hodnotili ako diferenčné príznaky toponymického obsahového modelu.

Pokiaľ ide o areálové a kvantitatívne vlastnosti pomenovacích modelov, možno pripomenúť, že aj obsahové a motivačné (antroponymické) modely majú svoj areálový rozmer a že pre porovnávací výskum v rámci jedného makrosystému, ako aj príbuzných i nepríbuzných makrosystémov sa dá využiť pojem *priemerného antroponymického systému* (bližšie Blanár, 1996, s. 171 n.)

Pojmy (a termíny) *onymická homonymia*, *polysémia*, *synonymia*, *antonymia* zaslужujú pozornosť jednak pre svoj osobitný onymický obsah, vyplývajúci zo sémantiky propriálneho jazykového znaku, jednak ako typický príklad vzájomnej prepojenosti lingvistického a onomastického statusu vlastného mena (pozri Blanár, 1977 a inde).

Onymia je mnohotvárne štruktúrovaná entita, ktorá nemá ani v synchronii statickú povahu. Neuzavretú množinu informácií predstavuje už individuálne vedenie o onymickom objekte. Pomenovacie (predovšetkým obsahové) modely chápeme ako prototypové útvary, lebo sa v nich zovšeobecňuje meniac sa pomenovania a komunikačná situácia. Vývin onymických sústav je podmienený zmenami v štruktúre onymických príznakov. Zisťujeme prechodné javy. Medzi apelatívnou a propriálnou sférou jestvujú ustavičné prechody (onymizácia a apelativizácia) i prechodné vrstvy. Nerovnaký postoj k „hromadným heterogénnym objektom“ (R. Šrámek), t. j. k obyvateľským menám a etnonymám má svoje známe ortografické dôsledky. Pri úvahe o tomto nerovnako riešenom probléme treba brať do úvahy aj nasledujúce fakty, ktoré ich propriálnu povahu oslabujú. Na rozdiel od priezvisk *Považan*, *Oravec*, *Žilinčan*, *Slovák* homonymné obyvateľské mená a etnonymá *Považan*, *Oravec*, *Žilinčan*, *Slovák* nemajú generický singulár a plurál ani designáciu osobných mien a nejde pri nich o jedinečný akt pomenovania (napr. onomaziologická kategória obyvateľských mien zahrnuje mená osôb tvorené príponami *-(č)an* (*Považan*, *Radavan*, *Prešovčan*), *-ec* (*Oravec*, *Pohronec*) (pozri Blanár, 1996). Pri písaní týchto mien s veľkým začiatočným písmenom však neostáva bez vplyvu súvzťažnosť členov slovo tvorného radu *Žilina – Žilinčan*, *Slovensko – Slovák*.

Naznačené problémové okruhy, ktoré by sa dali rozšíriť, sa môžu stať predmetom ďalších úvah.

Bibliografia

- BLANÁR, V.: K jazykovej výstavbe slovenských rodinných mien. Jazykovedný zborník I – II, 1946 – 1947, s. 26 – 38.
- BLANÁR, V.: Poznámky k polysémii, homonymii, antonymii a synonymii vlastných mien. In: Jazykovedné štúdie. 13. Ružičkov zborník. Red. J. Horecký. Bratislava, Veda 1977, s. 37 – 43.
- BLANÁR, V.: Teória vlastného mena (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii). Bratislava, Veda 1996.
- BLANÁR, V. – MATEJČÍK, J.: Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena. Bratislava 1978. – I. 2. Distribúcia obsahových modelov. Martin 1983.
- CHRISTOPH, E.-M.: Studien zur Semantik von Eigennamen. Namenkundliche Informationen. Beiheft 10. Leipzig 1987.
- CHRISTOPH, E.-M.: Eigennamen als Bestandteile des Lexikons? – Ein Diskussionbeitrag zur Semantikforschung in der Onomastik. Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung, 44, 1991, s. 357 – 371.
- PLESKALOVÁ, J.: Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. Jinočany 1992.
- ŠRÁMEK, R.: Úvod do všeobecné onomastiky. Brno, Masarykova univerzita 1999. 192 s. + 19 mapových příloh.
- WENZEL, W.: Personennamen des Arutes Schlieben. (Nach dem Sammlungen von Fritz Stoy.) Onomastica Slavo-Germanica 1967, s. 41 n.
- WENZEL, W.: Studien zur sorbischen Personennamen. Systematische Darstellung. Bautzen 1987.
- WOTJAK, G.: Zur Problem der Eigennamen aus der Sicht der Semantiktheorie. In: Linguistische Studien, Reihe A. Arbeitsberichte 30. Berlin 1976, s. 22 – 37.

RECENZIE

DOLNÍK, J.: *ZÁKLADY LINGVISTIKY*. Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty UK. Bratislava, STIMUL 1999. 228 s.

Podľa vymedzenia úloh v úvodnej kapitole *Základy lingvistiky* od J. Dolníka majú „poskytnúť zrozumiteľné jazykovedné pojmoslovie s primeraným výkladom, nabádať k osvojovaniu poznatkov v súvislostiach a inšpirovať k myšlienkovkej aktivite pri vníkaní do lingvistického uchopenia jazyka“ (s. 3).

Posúdiť, do akej miery sa plnia druhé dve z vytýčených úloh, bude možné až po istom časovom odstupe, napr. pri zisťovaní vedomostí študentov na skúškach. O prvom z vytýčených cieľov však možno už teraz povedať, že predkladaná príručka predstavuje skutočne široký záber a – ako na mnohých miestach upozorňuje sám autor – niekedy až prebujenosť a významovú prepletenosť rozličných termínov, napr. denotát – signifikát – designát – referent (s. 21). Dobré však poukazuje na blízkosť či až totožnosť všetkých termínov, napr. v teóriách znaku. Tu dostatočne podrobne informuje o všetkých štyroch či piatich teóriách, ako sú podané v prácach Ch. Piercea, Ch. Morrisa, K. Bühlera, F. de Saussura a L. Hjelmsleva. Podobne si všíma rozdielnu intenziu i extenziu termínov v teórii rečových aktov. Pri vysvetľovaní vlastných (či osvojených) termínov postupuje veľmi inštruktívne. Napríklad pri termíne norma uvádza jeho štruktúrne znaky (obsah, povaha, subjekt i pôvodca normy), ako aj funkcie (sociálny poriadok, vzorec správania, kritika spoločnosti, stabilizácia, koordinácia).

Spravidla však vysvetľuje jednotlivé pojmy a termíny z procesuálneho aspektu, čo súvisí s celkovým spôsobom podávania látky. J. Dolník totiž vtáhuje čitateľa do formovania obsahu daného pojmu niekedy až do takej miery, že neformuluje zvyčajné definície. To všetko súvisí so zvoleným výkladovým postupom: veľmi často pred vlastným výkladom nastoľuje otázky a postupne (spolu s čitateľom) hľadá na ne odpoveď. Pritom sa zdá, že celá monografia vznikla z vysokoškolskej prednášky, že je prepisom jej textu zapísaného na páske. Tento dojem sa potvrdzuje aj mnohými štylistickými a formulačnými nedopatreniami (popri málo pozornej úprave a korektúre textu).

(Treba tu upozorniť na niektoré príznačné nepresnosti. Popri sústavnom opakovaní podoby „intotácia“, resp. „intotačný“ m. *intonácia*, *intonačný*, popri zavádzajúcom striedaní spojenia *sémantických rolí* a *sémantických polí*, popri nerešpektovaní ustálenej kvantity v slove „bariera“ m. *bariéra*, popri nesprávnom prepise typu „Ch. Pierca“ m. *Piercea* popri *Gricea* je tu aj taký kuriózný prípad, že vo funkčnej štylistike je „kúsok“ „sociolingvistiky“ m. *lingvistiky*.)

V porovnaní so *Základmi jazykovedy* od autora tejto recenzie spred dvadsiatich rokov je v Dolníkovej monografii oveľa širší záber. Odráža sa tu nielen najnovší vývin jazykovedy (s charakteristickým pragmaticko-komunikačným zvratom), ale aj osobné zaujatie a osobná orientácia autora v širokom spektre názorov a metód súčasnej jazykovedy.

Oblasť jazykovedy člení J. Dolník na dve základné zložky, na systémovú a kognitívnu jazykovedu. V časti venovanej systémovej lingvistike najväčší dôraz kladie na semiotické aspekty (na teóriu jazykového znaku), ale aj na analýzu komunikátu ako základného východiska pre poznávanie jazyka. Základom poznávania mu je postup od reči (rečovej činnosti) k jazyku. Tradične tu rozlišuje rečové (vlastne fonetické) a jazykové jednotky, teda na jednej strane uvádza fóny, alofóny, morfy, slová, ale aj suprasegmentálne jednotky (prízvuk, dôraz, melódia, prestávka, kvantita), na druhej strane k jazykovým (languovým) jednotkám radí fonémy, morfémy (a ich druhy) a vetné schémy. Azda nedopatrením tu chýbajú slová a vety. K suprasegmentálnym jazykovým jednotkám radí melodémy, akcentémy a kvantitémy. Pozoruhodná je tu tendencia uvádzať termíny so zakončením *-éma* pri jazykových (languových) jednotkách, a to najmä pri takých, ktoré sám novo zavádza, napr. dištinktéma, signéma, synsignéma.

Prekvapuje však, že J. Dolník neuvádza také jednotky, ako je syntagma a jej tradičné druhy, veta, resp. výpoveď (so známou diskusiou o ich rozlíšení). Na mnohých miestach vo výklade o kognitívnej problematike spomína v tejto súvislosti propozíciu, propozičný obsah, ale nevysvetľuje ich.

Prekvapuje aj fakt, že pri všetkých úvahách o systémovosti J. Dolník neuvádza ani jediný príklad na fonologické systémy (ktoré majú v našej fonológii dlhú tradíciu), nespomína ani slovom Jakobsonovu teóriu dištinktívnych príznakov. Venuje sice odôvodnenú pozornosť takým pojmom, ako je analógia, distribúcia, paradigma a kategória, ale azda by sa tu žiadal aj podrobnejší výklad o gramatických kategóriách, a to nielen pád a osoba, ale najmä aspektuálnosť, intencia, valencia.

Na tieto „systémové“ výklady organicky nadväzujú poznatky o javoch pozorovaných či pozorovateľných pri pohľade od jazyka k reči, ku komunikátu. Uvádzajú sa tu predovšetkým aktualizácia, ale aj aktuálne členenie vety, modalita. Primeraná pozornosť sa venuje problematike dynamiky jazyka, dost' voľne je pripojená kapitolka o textovej lingvistike. Tu sa však J. Dolník uspokojuje vcelku s jedným zo základných termínov, koherenciou a konexiou. Rozhodne by tu bolo treba spomenúť také vlastnosti ako intertextovosť, kontextovosť. Súvisí to azda s vymedzením, že ide o textovú lingvistiku v užšom zmysle (s. 94).

Na systémovolingvistické výklady logicky nadväzuje aj rovnako tradičné triedenie jazykov. Po výkladoch o areálovej a typologickej klasifikácii by sa mala venovať väčšia pozornosť lexikologickej klasifikácii, než je len heslovité upozornenie na pomenovania *vysoká škola*, *čierna diera* a *frazémy*. Azda by sa mala spomenúť aj kvantitatívna typológia. Osobitne sa treba pristiaviť pri genetickej klasifikácii jazykov. Dolníkova klasifikácia je nepochybne jedna z mnohých, vidieť to napr. v porovnaní s publikáciou V. Krupu – J. Genzora *Jazyky sveta v priestore a čase* (Bratislava 1996). Hoci je známa nejednotnosť v zatried'ovaní mnohých jazykov i v názoroch na to, čo je jazyk a čo len nárečie istého jazyka, predsa len by sa malo dbať na viac-menej ustálenú podobu pomenovaní jazykov. Nesporne by sa nemali používať také podoby ako „baskické jazyky“ m. *baskické*, „galický jazyk“ m. *galicijský*,

„färejský“ m. *farérsky*, „český jazyk“ m. *čečenský*, „tunguské jazyky“ m. *tunguzské*, „mon-khmérske jazyky“ m. *monsko-khmérske*, „afroaziátske jazyky“ m. *afroázijské* a i.

Proti prehľadne podávaným výkladom o systéme pojmov, zdôrazňovaným aj úsilím o systematizáciu pojmov, kladie J. Dolník časť o kognitívnej a pragmatickej lingvistiky, doplnenú trocha nesúrodo o základné poznatky zo sociolingvistiky.

Vo výkladoch o všeobecných zásadách a smeroch kognitívnej vedy (zaraduje do nej kognitívnu psychológiu, výskum umelej inteligencie, neurovedu a napokon kognitívnu lingvistiku) načrtáva základné ciele kognitívnej lingvistiky. Sú to: zobrazenie štruktúry jazykových znalostí, zákonitosti osvojovania týchto znalostí, otázky spracovania informácií a napokon pokusy o zobrazenie mentálnych štruktúr a mechanizmov. V tejto súvislosti J. Dolník upozorňuje aj na funkcie a typy pamäti a na organizáciu znalostí v pamäti človeka.

Dolníkov opis základných princípov a postupov univerzálnej gramatiky je prvým súvislým výkladom u nás o dnešnom stave v oblasti generatívnej gramatiky. Správne sa tu zdôrazňuje, že základný význam pre túto teóriu, ktorá je orientovaná na psychické vlastnosti, podľa našej mienky skôr na biologické danosti človeka (ide teda vlastne o biolingvistiku), má osvetlenie procesu, ako si hovoriaci osvojuje jazykové znalosti. Ako je známe, sú tu dve základné teórie, empirická a nativistická (o postupnom získavaní skúsenosti, o vrodenej predpokladoch). Zdá sa, že jazyková schopnosť je určená biologickou výbavou, genetickým programom (plánom), ktorý sa realizuje ako vyzrievanie tejto schopnosti. Aj toto vyzrievanie prebieha pod vplyvom vyvolávajúcich faktorov okolia. Zdá sa nám však primeranejšie hovoriť o formujúcich, nie formulujúcich faktoroch.

J. Dolník na názorných príkladoch vysvetľuje štyri základné teórie (moduly): teóriu X-bar (vlastne teóriu projekcie), teóriu lexikónu, teóriu pádov a teóriu tematických rolí (Theta). K nim J. Dolník správne priraduje teóriu transformácie, ktorá v prvých etapách generatívnej gramatiky patrila k základnej zložke (preto aj názov transformačná generatívna gramatika). Dnes je teória transformácie doplnená teóriou viazania a ohraničenia (nie skôr obmedzenia?).

Pri všetkej presvedčivosti Dolníkových výkladov sa však predsa len nemožno vyhnúť základnej pochybnosti o tom, či si človek so svojou biologickou výbavou a znalosťami o jednotlivých moduloch skutočne pri hovorení vytvára najprv hĺbkové štruktúry spájaním týchto modulov a až potom ich transformuje do povrchovej štruktúry, alebo či tieto hotové, transformované hĺbkové štruktúry, konkrétne výpovede netvorí priamo.

Základným východiskom pragmatickej lingvistiky, ako dobre ukazuje J. Dolník, sú teórie rečových aktov, komunikačných funkcií (tu by sa mala pripomenúť teória M. G r e p l a). Užitočný je aj poukaz na postuláty a implikatury komunikácie, na teóriu H. P. G r i c e a, ale aj na základný význam konceptuálnej schémy (frame, script, scenario).

Treba konštatovať, že výklady a príklady o pragmatickej lingvistiky sú podané prístupnejšie než príliš abstraktné poznatky o moduloch a procesoch mentálnej univerzálnej gramatiky. Prechod od naznačenej biolingvistiky a psycholingvistiky k sociolingvistiky je prirodzený a plynulý. Škoda však, že tu J. Dolník formuluje tucet výskumných programov (napr. vzťah medzi diferencovanosťou spoločnosti a diferencovanosťou jazyka, sociálna podmienenosť jazykového správania, jazyková situácia a jazykové bariéry), vyznačuje tri aspekty vzťahu jazyka a spoločnosti (sociálno-jazykové štruktúry, historicko-sociálne fakty, spôsoby používania jazyka), ale nevenuje pozornosť možným i realizovaným výskumom, metódam a postupom (chýba tu napr. zmienka o konverzačnej analýze). Prekvapuje, že v kapitole

o sociolingvistike J. Dolník venuje prevažnú pozornosť problematike spisovného jazyka a jazykovej kultúry. Je síce prirodzené, že táto problematika úzko súvisí s problematikou jazykového spoločenstva, ale v celku je predmetom špeciálneho odvetvia jazykovedy – preskriptívnej lingvistiky; tú by bolo vhodné aj vo výkladoch J. Dolníka vymedziť ako osobitný predmet výskumu jazyka. Sám predsa vyznačuje (a podľa našej mienky správne rieši) také otázky, ako je spisovný jazyk, jeho vlastnosti, stratifikácia národného jazyka, a to s osobitným dôrazom na variabilnosť tohto útvaru. Súhrnne podáva svoj pohľad na normu a kodifikáciu, rozlišujúc pritom jazykové a komunikačné normy. Sotva by sme však súhlasili s tým, že jazyková kultúra zahŕňa aj úroveň kultivovanosti aj proces kultivovania, ba okrem toho aj kultúru reči (používateľov). Stav istého spisovného jazyka by bolo výhodnejšie označiť ako kultivovanosť, proces jeho zveľaďovania ako kultivovanie. Spojením kultúry reči, rečová kultúra by sme označovali skôr stav a schopnosti používateľov jazyka v konkrétnych prejavoch.

Vcelku treba *Základy lingvistiky* J. Dolníka pokladať za široko koncipované, dobre premyslené a bohato dokumentované poučenie o súčasnom stave teórie jazyka. Treba dúfať, že pomôže pri formovaní novej generácie aj v slovenskej jazykovede.

Ján Horecký

ŠTEKAUER, P.: *AN ONOMASIOLOGICAL THEORY OF ENGLISH WORD-FORMATION*. Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins Publishing Company 1998. 195 s.

Monografia P. Štekauera o onomaziologickej teórii tvorenia slov v angličtine má dve základné časti. V prvej autor predkladá a odôvodňuje svoju onomaziologickú teóriu, prirodzene, v konfrontácii s doterajšou pomerne rozsiahlou literatúrou, v druhej verifikuje nosnosť svojej teórie analýzou niektorých otázok a neuspokojivých riešení.

Ako už naznačuje názov monografie, ide o onomaziologickú teóriu tvorenia slov, pravda, na rozdiel od doterajších teórií chápanú oveľa širšie: ide nielen o odvodené slová, ale aj o zložené slová i viac-slovné pomenovania, slovom o pomenovacie jednotky (naming units). Vo všetkých sa totiž pri pomenovaní akte vychádza z onomaziologickej bázy (pomenovacieho základu) a v zmysle teórie M. Dokulila sa v pomenovaniach jednotkách hľadá onomaziologický príznak i s jeho spájacím členom, resp. rozlišuje sa špecifikujúci a špecifikovaný (určujúci a určovaný) prvok príznaku.

Podľa fungovania týchto onomaziologických prvkov P. Štekauer rozlišuje pri tvorení podstatných mien, resp. presnejšie pomenovaní, v ktorých základom je podstatné meno, päť onomaziologických typov so špecifickými názvami: kompletná komplexná štruktúra, nekomplexná kompletná štruktúra s pravostranným príznakom, nekompletná komplexná štruktúra s ľavostranným príznakom, jednoduchá štruktúra a rekatégorizačná (konverzná) štruktúra.

Ústredné postavenie v teórii má, prirodzene, slovotvorná zložka. Je to pochopiteľné, lebo ide o analýzu pomenovaní, resp. pomenovacie procesov. Tieto procesy si P. Štekauer predstavuje ako istý postup (vlastne ako algoritmus) cez päť úrovní: konceptuálnu, sémantickú, onomaziologickú, onomatologickú a fonologickú. Je tu zreteľná analógia s logickým

spektrum u J. Horeckého. Treba však pripomenúť, že nejde tu o fonológiu, lebo pri pomenovaní sa nepracuje s fonémami (lebo slovo nevzniká skladaním foném, ale využívaním morfém ako najmenších bilaterálnych jednotiek). Toto stanovisko vlastne zastáva aj P. Štekauer, keď predpokladá existenciu istého súpisu afixov, z ktorého sa čerpajú afixy potrebné pri danom pomenovacom procese. Bolo by len treba dodať, že v tomto súpise sú afixy uvedené vo všetkých variantných podobách spolu s pravidlami o spájaní jednotlivých variantov. Nepokladáme však za dost' odôvodnené situovať tento súpis do slovnej zásoby; patrí skôr do lexikálnej zložky, a to spolu so súpisom pomenovacích jednotiek. Do slovotvornej zložky by patrili skôr spomenuté onomaziologické typy. Okrem toho by sem mohli patriť aj všetky vlastnosti (chápané ako ideálne objekty typu substancia, akcia, agens, objekt atď.), s ktorými sa pracuje pri analýze jednotlivých onomaziologických typov.

Treba súhlasiť s tézou, že slovotvorná zložka predstavuje osobitný, pomerne samostatný subsystem. P. Štekauer túto tézu osvetľuje analýzou vzťahu slovotvorby k syntaxi, k morfológii (inflexii) i lexikónu. Jeho analýzy sú podopreté dobrou znalosťou doterajších teórií i dôkladným poznaním anglického jazykového materiálu, ale aj uplatnením nových teoretických pozícií. Tie P. Štekauer formuluje takto (s. 33): „Tvorenie slov pracuje s produktívnymi, pravidelnými a predpovedateľnými onomaziologickými a slovotvornými typmi, ktoré vytvárajú motivované pomenovacie jednotky podľa pomenovacích potrieb jazykového spoločenstva, využívajúc slovotvorné základy bilaterálnych pomenovacích jednotiek a afixov uložených v lexikóne.“

Treba tu privítať dôraz na pomenovacie potreby jazykového spoločenstva. Nebude však vždy jasné, či používateľ daného jazyka pri hľadaní nového pomenovania pre vodiča nákladniaka (*truck driver*) bude vychádzať z onomaziologickej bázy *-er* (agens) a k tomu vyhľadá príznaky *drive* a *truck*, alebo bude vychádzať z už jestvujúceho pomenovania *driver* a k nemu pripojí rozlišovací príznak *truck*. Podľa našej mienky toto druhé riešenie je prirodzenejšie a teda aj pravdepodobnejšie. To však znamená, že popri onomaziologickej báze afixálneho typu (nazvime ju derivačnou bázou) treba predpokladať aj onomaziologické bázy lexikálneho typu (hotové slová – v našom prípade *driver*; o takomto riešení porov. prácu J. Horeckého *Onomaziologická interpretácia tvorenia slov* v *Slove a slovesnosti*, 60, 1999, s. 6 – 12). Tieto dva typy treba ešte doplniť aj o bázu gramatického typu, ktorá je reprezentovaná súborom gramatických kategórií, resp. paradigmou a využíva sa ako nulová morféma v nominatívne niektorých mien. Tento typ gramatickej bázy využíva vlastne aj P. Štekauer, keď pri analýze typu *redskin* (červenokož-ec) predpokladá nerealizovanú bázu (Person).

Z dôrazu na motivovanosť vyplýva príliš priamočiare Štekauerovo riešenie: všetko, čo nie je motivované, nepatrí do oblasti tvorenia, ale je uložené v lexikóne. Toto je hlavný dôvod, prečo P. Štekauer neuznáva utvorenosť, slovotvornú štruktúru aj v takých útvaroch, v ktorých nie sú všetky prvky bilaterálne. To je tradičný problém anglického slova *cranberry* „brusnica“, kde síce morfematickou analýzou možno vyčleniť útvary *cran* a *berry* „bobuľa“, ale charakter morfémy možno pripísať len segmentu *berry*. Rovnako to platí aj o type *receive* „prijat“ a *perceive* „vnímať“, kde sa iste nedá ako jestvujúci bilaterálny prvok vydeľovať segment **ceive* a segmenty **re*, **per* len na základe analógie s inými útvarmi tohto (predpovného) typu.

Takýto postoj však zároveň ukazuje aj na ďalšie slabšie miesto v Štekauerovej onomaziologickej teórii. Totiž to, že je orientovaná len na súčasný stav jazyka, resp. na najbližšiu

predpovedateľnú budúcnosť, ktorá si bude vyžadovať isté nové pomenovania. Programovo sa tu neberie do úvahy historický vývin jazyka a jeho kultúrne pozadie, najmä fakt, že potrebné pomenovania sa tvorili (aj dnes sa ešte často tvoria) aj preberaním slov z iných jazykov a často aj ich adaptáciou na gramaticko-fonematickú štruktúru domácich pomenovaní. Jasným príkladom na takýto postup je práve typ *receive, perceive*, prebraný a adaptovaný z latinského *recipere, percipere*.

Napokon treba pripomenúť, že Štekauerova onomaziologická teória nerieši ani analogické tvorenie nových pomenovaní na základe metaforickej a metonymickej (či synekdochickej) analógie, často aj v opore o stav v pôvodnom jazyku. Typickým príkladom tu môže byť pomenovanie *myš*, resp. *mouse* v počítačovej terminológii.

Azda len úsilím čo najrýchlejšie predložiť svoju teóriu odbornej verejnosti sa dá vysvetliť, že autor sa zaoberá len pomenovaním substancií, a to v podobe podstatných mien, resp. pomenovaní so substantívnu lexikálnou bázou. Treba očakávať rozšírenie teórie aj na tvorenie prídavných mien a slovies. Pravda, v oblasti slovies tu už je istý náznak v analýze predponových slovies, kde onomaziologická báza reprezentovaná predponou stojí na pravom, resp. ľavom mieste.

K problematike produktivity, ktorú P. Štekauer pokladá za ďalší neodhateľný predpoklad tvorenia slov, treba dodať, že berie do úvahy len stopercentné produktívne onomaziologické a slovotvorné typy, pričom táto stopercentnosť je len dôsledkom vyžadovanej pravidelnosti a predpovedateľnosti, a to v rámci systému (jazyka). V tomto zmysle sa však produktivita nechápe ako miera schopnosti tvoriť potrebné pomenovania, ale schopnosť tvoriť vo všeobecnosti. Preto P. Štekauer správne postuluje takúto jednotku miery v pojme užitočnosť (efektívnosť), resp. koeficient účinnosti, ktorý je daný súčinom totálnej frekvencie a koeficientu disperzie, ktorý je zase daný rozdielom medzi hodnotou jedna a podielom štvorca deviácie a dvojnásobku priemernej frekvencie.

Pokus o aplikáciu teoretických postulátov, ktorý je obsahom druhej časti monografie, treba pokladať za vydarený a presvedčivý. Tzv. zátvorkové paradoxy skutočne nie sú paradoxálne, ak sa vychádza z tézy, že k onomaziologickej báze derivačného typu sa pripája onomaziologický príznak, ktorý má podobu dvojslovného pomenovania (transformational grammarian). To isté platí o exocentrických zloženinách, ktoré sú vlastne ako celok onomaziologickým príznakom ku gramatickej, niekedy aj derivačnej onomaziologickej báze v type *redskin-Pers, červenokož-ec, holobriad-ok, sivá brada-Pers*. Problematické je však odmietavé stanovisko P. Štekauera k spätnému tvoreniu. Aspoň v slovenskom univerbizačnom type *cestovná kancelária – cestovka*, kde sa typ príznak – lexikálna onomaziologická báza nahrádza typom príznak – derivačná onomaziologická báza, ide o osobitný pomenovací typ.

Celkový prínos Štekauerovej monografie treba vidieť v tom, že do neobyčajne bohatej literatúry o tvorení slov v angličtine nastoľuje nové riešenia, založené na dômyselnom podopretí teórie tvorenia slov onomaziologickou teóriou, t. j. začlenením derivácie a kompozície spolu s viacslovnými pomenovaniami pod jednu strechu tvorenia pomenovaní. Prínos je o to väčší, že práca vyšla v benjaminovskej sérii *Studies in Functional and Structural Linguistics*.

Ján Horecký

NIŽNÍKOVÁ, J. – SOKOLOVÁ, M. a kol.: *VALENČNÝ SLOVNÍK SLOVENSKÝCH SLOVIES*. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Prešov, Filozofická fakulta v Prešove – SLOVCONTACT 1998. 272 s.

Cieľom valenčného slovníka je „zachytiť a opísať valenčný potenciál najfrekvencovanejších slovenských sloví, ich vidové protiklady a reflexívne podoby“ (s. 8). Treba však hneď tu upozorniť na dve okolnosti týkajúce sa výberu spracovaného materiálu. Ak sa spracúvajú len najfrekvencovanejšie slovesá, predpokladá to, že v ďalšom postupe sa spracujú všetky slovenské slovesá. Tento zámer sa potvrdzuje aj v úvode, kde sa výslovne uvádza, že ide o „prvý ukázkový zväzok“. Tieto najfrekvencovanejšie slovesá sa však vhodne rozširujú o vidové a zvrtné podoby.

Základný pojem valencia sa chápe ako „schopnosť slovesa (prípadne aj iného slova) viazať na seba istý počet ďalších jazykových jednotiek (doplnení, participantov) a určovať ich tvarové a významové vlastnosti“ (s. 7). Valencia zahŕňa nielen prednú (teda ľavostrannú) pozíciu a jeden zadný (pravovalenčný) rekčný participant, ale berie do úvahy všetky možné pozorovateľné participanty a ich pozičné varianty a podáva ich gramatickú a sémantickú hodnotu. Toto vymedzenie však treba spresniť v tom zmysle, že nejde o celé sloveso s jeho kompletnou významovou stavbou, ale o lexie (významy), ktoré sa charakterizujú naozaj detailne; k lexiám sa priradujú aj použitia, resp. funkcie neplnovýznamových a kategoriálnych sloví.

Z tohto hľadiska sú podrobné výklady o teoreticko-metodologických východiskách, ale najmä o klasifikácii slovenských sloví (v ktorých sa rezumujú výsledky výskumov M. Sokolovej) azda menej dôležité. Okrem iného aj preto, že uvedené klasifikácie sa týkajú predikátov (a teda na rovnakej úrovni sa posudzujú také výrazy ako *byť sekretárkou* a *sekretárčiť*), kým z hľadiska valencie sa posudzujú na dvoch úrovniach. Prejavuje sa to v slovníku aj tým, že kým pri lexiách významových sloví sa vždy uvádza ich sémantická štruktúra, pri neplnovýznamových slovesách sa (pochopiteľne) neuvádza.

Pri charakterizovaní valenčného potenciálu jednotlivých lexií sa síce spravidla uvádza ich sémantická štruktúra priradením radu základných sémantických príznakov (napr. SŠ: +A, +D, +R, +M), ale tieto rady sú pri viacerých lexiách rovnaké, teda samy osebe nestačia na vymedzenie týchto lexií a ich diferencovanie od iných lexií.

Východiskom pre valenčnú klasifikáciu lexií teda nie sú sémantické štruktúry, ale gramaticko-syntaktické štruktúry, označované vzorcom typu /Sn/ – VF – Sa. Jednotlivé členy týchto vzorcov sa potom v slovníkovom hesle sémanticky interpretujú a tým sa spĺňa vytýčený cieľ: podať ich gramatickú a sémantickú charakteristiku. Kým gramatická charakteristika sa zachycuje gramaticko-syntaktickými kategóriami ako substantívum, určité sloveso, adverbium, resp. nominatív, genitív, akuzatív, datív, inštrumentál, pri sémantickej charakteristike sa pracuje s aktantovými, hĺbkovými pádmami, resp. rolami typu agens, procesor.

Takouto sémantickou interpretáciou sa vlastne vytvárajú nové štruktúry, paralelné s gramaticko-sémantickými vzorcami. Je však škoda, že výsledky tejto interpretácie sa neznačujú novým, sémantickým vzorcom, ktorým by sa výraznejšie zachytila štruktúrna povaha a výklady by sa spresnili. K vzorcom typu /Sn/ – VF – Sa by sme teda odporúčali priradiť sémantické vzorce typu AG prod – VF [HUM] – REZ.

Takýto spôsob by bol o to želateľnejší, že autori valenčného slovníka popri prevzatí úplnej klasifikácie slovesných predikátov spracovali aj dosiaľ najúplnejší súpis klasifikačných príznakov pre ľavostrannú i pravostrannú zložku valencie, pričom spresnili doterajší pojmový aparát pádovej gramatiky. Pravda, nesplnený ostáva zámer podať hierarchické usporiadanie týchto pádov.

Na charakterizovanie jednotlivých slov, lexii a ich významov sa v recenzovanom slovníku používa istá sústava dištingtívnych príznakov, a to všeobecne významových i špecificky aktantových (participantových). Ako základné sémantické príznaky sa uvádzajú A – akčnosť, D – dynamickosť, M – mutačnosť a R – rozčlenenosť (s. 8), v ďalších výkladoch pristupuje ešte Re – relačnosť, pričom sa predpokladá ich prítomnosť alebo neprítomnosť, resp. kladná či záporná podoba. Pre bežného používateľa slovníka by však bolo užitočné bližšie ich osvetliť; týka sa to najmä príznaku Re. V skutočnosti sa však pracuje s príznakmi A a D, ich kombináciou v kladnej a zápornej podobe sa dochádza k základnému členeniu sloviess, resp. predikátov na akčné, procesné a statické: akčné sú charakterizované príznakmi +A +D, statické príznakmi –A –D, procesné príznakmi –A +D; kombinácia +A –D je logicky neprípustná, lebo čo je akčné, nemôže byť zároveň nedynamické. Tieto dva príznaky by sa mohli charakterizovať ako hlavné, lebo s ostatnými tromi sa pracuje menej často, pri charakterizovaní sémantických štruktúr sa uvádzajú sústavne len A D R M. Len pri podrobnejšom členení predikátov (porov. tab. na s. 11) sa relačné predikáty charakterizujú radom –D –A –M +Re +R. (Treba tu upozorniť na nejasnosť či nejednotnosť v označovaní kladnej a zápornej podoby daného príznaku. Napríklad na s. 14 sa uvádza +)–R, +/-Re, +(-M, na s. 17 +–Re, +)–M. Symbol) resp. (sa pritom neuvádza ani v zozname skratiek a značiek.)

Osobitnú skupinu sémantických príznakov tvoria tie, ktoré sa pri interpretácii gramatických štruktúr používajú na vyznačenie istých sémantických obmedzení, napr. [HUM], [ANIM], [ORIG], [REG], [SIT], [KONKR]. Uvádzajú sa v hranatých zátvorkách a vyjadruje sa nimi fakt, že dané lexie sa môžu používať len v súvislosti so životným subjektom, len na vyjadrenie pôvodu a pod. Pri kladnej interpretácii sa nimi vlastne vyznačuje téma, o čom sa hovorí. Bolo by ich teda možno označiť ako tematické sémantické príznaky.

Oveľa rozsiahlejšiu a pestrejšiu skupinu tvoria príznaky na vymedzenie vlastností jednotlivých participantov, a to ľavých aj pravých. V recenzovanom slovníku to je prvý závažný pokus o ich celkovú charakteristiku i čo najúplnejší súpis. Ľavointenčné príznaky (často označované ako roly) nadväzujú na základné členenie predikátov, resp. sloviess na akčné, procesné a statické. Sú to príznaky AG, PROC a STAT. Je to prirodzené, že príznak AG je pri slovesách s príznakmi +A +D, ale hlavne s príznakmi [HUM], [ANIM], [INŠTA], [MECH], [ELE] (s. 37). Výstižne sa ďalej špecifikujú sémantické podtypy ako procesor, produktor/deštruktor, modifikátor atď. (s. 37 – 38). Tieto špecifikácie sa zaznačujú malými písmenami v pravom indexe: AG prod, AG krea a pod. Nevyhnutne sa však vynára otázka, či by sa nemali tieto príznaky zachytiť v hierarchicky usporiadanom systéme (ktorý vlastne autori slovníka sľubujú). Rovnakým spôsobom sa zachycujú aj podtypy v skupine procesuálov – PROC a statuálov – STAT.

Zložitejšia je situácia v oblasti pravovalenčných participantov. Ak sa ako základná sémantická rola označuje objekt – OBJ (pričom sa správne navrhuje rozlišovať neživotný objekt – OBJ a životný objekt – PAC), vzniká istá ťažkosť pri rozlišovaní podtypov. Vidieť to aj v grafickom znázornení: kým v agentálnej skupine sa podtyp vyznačuje malými písmenami

v indexe k AG (napr. AGprod), v objektivej skupine sa jednotlivé podtypy označujú verzálkami, teda napr. namiesto OBJ pos sa uvádza POSES. Treba tu upozorniť na nesprávnosť podoby POSUM (vlastnostný objekt). Ak je pocesor, malo by byť aj posesum – tvar „posum“ nehovorí nič. Tento návrh možno podporiť aj poukazom na stav v neväzobných doplneniach, ktoré sa vo všeobecnosti označujú ako ADV so špecifikáciou v indexe, napr. ADV mod, ADV asp. Takisto je to aj v skupine komponentov: COMP temp, COMP id.

Ako osobitný typ pravovalenčných doplnení sa správne uvádza aj vedľajšia veta – VV. Škoda však, že sa pri konkrétnych interpretáciách bližšie nešpecifikuje, napr. VV opyt, VV obsah. Pravda, do istej miery sa špecifikácia naznačuje uvádzaním príslušných spojok (VV ako, kedy, kde a pod.).

Podrobne vypracované súpisy hĺbkových pádov (sémantických rolí) priam vyzývajú skúmať vzťahy medzi nimi, znázorniť ich hierarchické usporiadanie. Napr. v rámci agentálnych pádov sú na prvý pohľad odlišné vlastné činnostné (AG prod, deštr, krea) alebo „myšlienkové“ (AG sens, AG kog, AG kom). V rámci objektívnych doplnení je napr. charakteristická skupina vecí jestvujúcich, zanikajúcich, vznikajúcich, meniacich sa (REZ, DEŠT, MODIF), alebo aj skupina nositeľov stavu, vlastnosti, deja (NPOST, NKV, ND).

Osobitnú pozornosť by si zaslúžili také dištinkatívne príznaky, ktoré sú rovnaké v agentálnej i objektivej oblasti; sú to napr. AG afe – AFE, AG evo – EVO, AG modif – MODIF, AG manr – MANR, AG don – DON. V objektivej skupine je napr. pozoruhodný rozdiel medzi zasahovanými objektmi (napr. REZ, KREA) a akýmisi „odrážajúcimi“ objektmi, ktorými sa charakterizuje dej odrážajúci sa od zasiahnutého objektu k pôvodcovi (napr. *čítať knihu, počúvať rozhlas, pozorovať útek*). Je tu zrejmá analógia s intencným typom *starnúť*.

V skupine pravovalenčných participantov sa tradične vymedzujú väzobné a neväzobné doplnenia a okrem toho ešte komplementy pri sponových slovesách. Pri interpretáciách významu jednotlivých lexii sa na ne sústavne upozorňuje. Bolo by však treba viac zdôrazniť, že rozdiel medzi väzobnými a neväzobnými doplneniami sa prejavuje nielen v gramatickej stavbe, ale aj v ich sémantike. Kým väzobné doplnenia stoja proti agentálnym na ľavej strane, neväzobné doplnenia sa priamo nevzťahujú na agentálne náprotivky, ale skôr priamo na sloveso, a to v nadväznosti na základné sémantické príznaky, konkrétne na rad –A +B vyjadrujúci procesualnosť.

Tieto vzťahy, resp. ich rozdielnosť by mohli nájsť vyjadrenie aj v grafickej podobe vzorcov pri každej lexii. Napr.

/Sn/ – VF – Sa	/Sn/ – VF – ADV
AG +A PAC	AG –A
+D	+D
[HUM]	[HUM]

Tieto poznámky, zamerané predovšetkým na pojmový aparát, resp. na inštrumentárium valenčnej analýzy slovenských slovies, nemajú podceňovať úroveň vykonanej práce pri konkrétnych analýzach a interpretáciách. Skôr naopak, majú provokačnú funkciu, majú byť výzvovou venovať zvýšenú pozornosť aj teoretickým otázkam valencie slovies. Lebo aj v takejto podobe, ako sa predkladá v recenzovanom slovníku, najmä ak sa ešte vezme do úvahy spracovanie transformátorov pri každej lexii, analýza neplnovýznamových a kategoriálnych výz-

namov, uvádzanie synonym, je to dielo spracované s vynikajúcou znalosťou slovenského materiálu i potrebnej teórie. *Valenčný slovník slovenských slovies* sa tak dôstojne zaraďuje do série valenčných slovníkov, ktoré sú dnes už k dispozícii.

Ján Horecký

SLANČOVÁ, D.: *REČ AUTORITY A LÁSKY. REČ UČITELKY MATERSKEJ ŠKOLY ORIENTO VANÁ NA DIEŤA – OPIS REGISTRA*. Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 1999. 224 + 51 s.

Ak sa mierne poetický názov *Reč authority a lásky* už v podtitulku dešifruje ako opis registra, ktorý sa realizuje rečou učiteľky materskej školy orientovanou na dieťa, môžeme nepochybne očakávať predovšetkým osvetlenie základného a východiskového pojmu register, vymedzenie jeho miesta v bohatom spektre rozličných variet a útvarov slovenčiny, ale najmä – pretože ide o prvý pokus tohto druhu – analýzu konkrétneho materiálu.

D. Slančová vymedzuje register ako „situačne podmienený spôsob jazykového prejavu, spätý s konkrétnym druhom spoločnej činnosti ľudí“, teda „spôsob fungovania istého jazyka v závislosti od charakteru činnosti a sociálneho prostredia“. Právom sa tu neprijíma vymedzenie registra ako súhrnu lexikálnych prostriedkov, ba ani konkrétnejšie vymedzenie ako súhrnu lexém a frazeologizmov, prípadne špeciálnych gramatických konštrukcií (s. 59), ani ako púhy inventár (lexikálnych) prostriedkov. Na druhej strane však D. Slančová tvrdí (s. 62), že register možno opísať komplexne pomocou pragmatických, zvukových, lexikálnych, sémantických a syntaktických prostriedkov. Práve o to sa usiluje podrobnou analýzou. A to v uvedenom poradí, s vynechaním zatiaľ technicky nezvládnutých zvukových prostriedkov. Uvedeným poradím naznačuje aj istú hierarchiu. V každom prípade sa tu však nastoľuje základná otázka, čo sú vlastne tieto prostriedky, resp. ako sa vyjadrujú formálne.

Sama autorka analyzuje, síce v súlade s uvedenou hierarchizáciou až na treťom mieste lexikálne prostriedky. Skúma ich rozloženie v istom korpuse, predstavujúcom vyše 40 000 slov, rozdelenom na 13 podsúborov (nevedno však, podľa akých kritérií). Ani rozčlenenie na vekové skupiny sa nezdá dosť užitočné, lebo hodnoty v jednotlivých skupinách sú vcelku vyrovnané. Skúmaný lexikálny korpus sa charakterizuje hodnotami všetkých známych, resp. u nás doteraz spracúvaných indexov, počnúc indexom opakovania slova, gravitnosti, exkluzívnosti, stereotypnosti až po klasické hodnoty rozsahu, disperzie a koncentrácie slovníka (s. 164 – 165).

Pritom si však D. Slančová zrejme uvedomuje, že tieto charakteristiky nie sú celkom dostačujúce, lebo sa nimi nehodnotí podstatná zložka jazykovej komunikácie, prenášanie informácie, význam používaných prostriedkov. Tento nedostatok vhodne dopĺňa analýzou lexikálnych jednotiek v skúmanom korpuse aj podľa slovných druhov a v ich rámci podľa istých sémantických dostatočne všeobecných vlastností. Napr. pri slovesách rozlišuje také typy (vcelku podľa M. Sokolovej) ako relačné, kreatívne, komunikatívno-percepčné slovesá, ďalej nerelačné, statické a procesné slovesá.

Vcelku však možno povedať, že získané a spracované hodnoty lexikálnych prostriedkov len veľmi málo súvisia s očakávanou charakteristikou, resp. výstavbou „spôsobu jazykového prejavu“, ktorý sa vyžaduje v navrhovanej definícii registra. Je to vlastne prirodzené, lebo

jazykový prejav sa buduje nie priamym vnášaním konkrétnych lexikálnych prostriedkov, ale ich využívaním pri konštruovaní výpovedí v rámci diskurzu.

Uvedomuje si to aj D. Slančová, lebo na prvé miesto pri charakteristike skúmaného registra kladie analýzu pragmatických prostriedkov využívaných pri spomínanom konštruovaní výpovedných aktov. Za hlavný prostriedok pritom správne pokladá komunikačné funkcie v zmysle M. Grepla (pochopiteľne, analyzuje aj všetky dostupné pokusy o vymedzenie týchto komunikačných funkcií, resp. výpovedných či rečových aktov). Pritom každý typ v rámci klasifikácie J. Horeckého charakterizuje dosiaľ nikde neuvádzaným súpisom príslušných komunikačných funkcií. V tom je jeden zo základných prínosov autorky. Každý typ okrem toho ilustruje príkladmi zo svojho súboru. Tým získava jej analýza na konkrétnosti i presvedčivosti na rozdiel od frekvenčného spracovania lexikálnych prostriedkov (to sa uvádza v prílohe monografie v plnom rozsahu).

Za východiskový rečový segment, teda lineárny útvar, nie systémovú jednotku, pokladá podľa J. Kořenského obsahovo-pragmatickú jednotku. Zhodne s inými bádateľmi tu však konštatuje nedostatočné vymedzenie konkrétnych obsahovo-pragmatických jednotiek. K spresneniu však veľmi neprispieva ani zisťovanie priemernej dĺžky v slovách (rozsah tu je od 25 slov pri komunikačnej funkcii úmysel až po 1,0 v komunikačnej funkcii príпустka), a to tým viac, že viaceré komunikačné funkcie majú rovnaké hodnotenie. Napríklad deklarácia, kritika, súhlas, rada majú 6,0, podobne ľútosť, nespokojnosť, prekvapenie, tvrdenie, vyvrátenie tvrdenia majú hodnotu 5,0. Sama autorka pripúšťa, že celkovú priemernú dĺžku obsahovo-pragmatických jednotiek dosť ťažko hodnotiť. Uspokojuje sa so záverom (s. 85), že táto priemerná dĺžka rastie v závislosti od miery dôrazu na komunikačnú zložku výpovede a nerastie v závislosti od veku detí (ako sama pôvodne predpokladala).

Všetky tieto analýzy a z nich vyplývajúce charakteristiky vedú k záveru, že sotva možno vymedziť register ako spôsob jazykového prejavu. Treba sa azda vrátiť k základným výrazovým jednotkám a povedať, že ide o spôsob využívania jazykových výrazov, resp. z obsahovo-pragmatického hľadiska o spôsob konštruovania výpovedí (jazykových prejavov) pomocou komunikačných funkcií. Pravda, v takomto prípade by sa register nemohol pokladať za jazykový, systémový útvar, ale za rečový, prejavový, výpovedný. A potom by sa azda mohol spresniť aj názov do podoby komunikačný register.

S touto charakteristikou súvisia aj úvahy o mieste (komunikačného) registra v sústave variet národného jazyka. Treba súhlasiť so záverom D. Slančovej (s. 61), že register je všeobecnejší pojem (nie útvar?) než slang, profesionálna reč, argot a žargón, ale nie taký všeobecný, ako je funkčný štýl. Podľa našej mienky možno síce register pokladať za druh sociolektu, lebo je typický pre istú komunitu, ale práve preto ho nemožno primeriavať k funkčnému štýlu. Mohlo by sa tu hovoriť najviac ak o podjazyku typu jazyk matematiky, elektroniky, obchodu a pod.

Takémuto chápaniu by nasvedčoval aj fakt, že vlastne celá analyzovaná vzorka D. Slančovej predstavuje nie celkom homogénnu skupinu osôb, viazaných síce pedagogickým vzdelaním, ale predovšetkým pôsobením v materskej škole.

Na rozdiel od uvedených podjazykov však opisovaný register (platí to azda aj pre ostatné registre, teda všeobecnejšie) možno charakterizovať istými všeobecnými vlastnosťami registrov. Aj pri takých vlastnostiach, ako uvádza D. Slančová (s. 198 – 200), teda operatívnosť, kooperatívnosť, situatívnosť, v menšej miere didaktickosť a detský aspekt, by bolo

výhodné skúmať ich prítomnosť či neprítomnosť a usilovať sa o konštruovanie ich viacmenej uzavretého systému.

Okrem toho však možno konkrétny register, a to aj skúmaný RUD, charakterizovať aj možnosťou jeho členenia na menšie zložky, ktoré nie sú obsahovo-pragmatického typu, ale predstavujú isté opakujúce sa komunikačné udalosti, typické práve pre danú komunitu. D. Slančová uvádza napr. ranné hry, cvičenie, jedlo a zamestnanie (s. 83 a i.). Škoda, že práve takéto komunikačné udalosti necharakterizuje podrobnejšie.

Pre úplnosť treba napokon povedať, že v úvodných kapitolách svojej práce D. Slančová venuje primeranú pozornosť aj problematike detskej reči. Skúma prínos jednotlivých teórií o osvojovaní reči dieťaťom (imitatívne, nativistické a kognitívne teórie). Škoda, že tu nepracuje s pojmom jazykové vedomie (presnejšie spontánne jazykové vedomie) a axiologická zložka jazykového vedomia. S témou vlastnej práce tesnejšie súvisí charakteristika reči dieťaťa, ktorú autori pokladajú za osobitný register. (D. Slančová tu vhodne pripomína Fergusonove funkcie – konštrukčnú, expresívnu, jazykovo-didaktickú a socializačnú.)

Na záver treba konštatovať, že monografia D. Slančovej je prvou prácou svojho druhu v našej jazykovede (a dobre sa priraduje k podobným prácam v zahraničnej literatúre), ktorá sa opiera o bohatý a spoľahlivý konkrétny materiál, hodnotí ho na základe doterajších teoretických poznatkov i zo svojho osobného hľadiska, ku ktorému sa dopracovala sústavným štúdiom príslušnej literatúry i podrobnou analýzou konkrétneho materiálu. Nemožno nesúhlasiť s jej požiadavkou adresovanou ďalším bádateľom, že je „potrebné zhromaždiť čo najreprezentatívnejší materiálový korpus z komunikácie s deťmi a podať čo najdetailnejší opis vnútorne variabilného registra reči orientovanej na dieťa“ (s. 47).

Ján Horecký

TEÓRIA SÉMANTICKEJ LOKALIZÁCIE

P. Piper: *Jezik i prostor*. Beograd, Biblioteka XX vek 1997. 220 s.

Základnou tézou bádateľského úsilia P. Pipera je fakt, že človek žije v konkrétnom priestore, v ktorom sa musí – ak chce prežiť – vedieť orientovať, a že priestorové vzťahy, v ktorých žije, sa nevyhnutne musia odrážať aj v jeho jazyku. Prirodzene, nielen v jeho idiolekte, ale aj v sociolekte daného spoločenstva. O sústavnom rozvíjaní tejto tézy svedčí bohatá autorova bibliografia (už r. 1977 sa uvádza štúdia o vyjadrovaní priestorových vzťahov predložkovými a pádovými konštrukciami), ako aj ďalšie práce uvedené v bibliografickej poznámke v recenzovanej monografii.

V tejto práci P. Piper podáva súhrnný pohľad na problematiku priestoru v jazyku. Publikuje v nej svoje štúdie, čiastočne doplnené, rozčlenené na tri základné časti: teoretický rámec, priestor v jazyku a priestor v texte.

V teoretickom úvode osvetľuje základnú schému priestorových vzťahov v jazyku pomocou trojčlenného modelu objekt lokalizácie, lokalizátor (priestor lokalizácie) a konkretizátor (vzťah medzi objektom a lokalizátorom). Sám však nie je spokojný s terminológiou,

s pomenovaním týchto zložiek. Konkretizátor označuje ako „orientir“ (orientátor). Podľa našej mienky by ešte výhodnejšie bolo zaviesť termíny lokalizandum, resp. v skrótenej podobe lokalizand pre objekt lokalizácie, čiže to, čo sa má lokalizovať, lokalizant pre orientátor ako prostriedok, ktorým sa lokalizácia realizuje a lokalizátor. Bola by to analógia k terminológii znaku – significatum a significan, resp. k teórii rétoriky, explanandum – explanans pri argumentácii. Aj z autorovho komentára aj z príkladu *list je v dome* však vidieť, že lokalizantom nie je len predložka, ale celá predložkovo-pádová konštrukcia: *v – dome*, resp. *v – -e*. Tomu nasvedčuje aj fakt, že ako lokalizátor môže fungovať aj príslovka alebo bezpredložkový pád (*bežať ulicou*), ako aj fakt, že sa vždy analyzuje predložka v spojení s pádom (u P. Pipera napr. *blizu+Ngen, okolo+Ngen*, s. 61).

V uvedenom trojčlennom modeli nie je dost' jasné postavenie slovesa, resp. predikátu, najmä ak sa vezme do úvahy fakt, že predložka je často zložkou slovesnej väzby, teda tesne súvisí so slovesom v takých prípadoch ako *obchodovať s niečím*, ale najmä v prípadoch ako *bývať v, narodiť sa v*. Nejasné ostáva miesto slovesa aj v takých prípadoch ako *Peter píše list na stole*. Tu objektom lokalizácie, lokalizandom vlastne nie je iba *Peter* ako pôvodca deja, ani *píše* ako dej, ale fakt, že *Peter píše list* a táto činnosť sa lokalizuje na stole. To znamená, že lokalizandom je celá výpoveď, teda vlastne daná situácia.

Pri detailnom skúmaní spôsobov lokalizácie, predovšetkým v srbčine, ale aj v macedónčine a príležitostne aj v iných slovanských jazykoch P. Piper zisťuje niekoľko typov lokalizácie. Predovšetkým to je nadkategorická lokalizácia ako odraz kognitívnej orientácie hovoriaceho (s. 39), ďalej protolokalizácia (vlastne prototypová lokalizácia) ako centrálna zložka v štruktúre jazyka (s. 41); lokalizáciu s príznakmi priestorovej metafory označuje ako metalokalizáciu (s. 43). Ďalej uvádza kryptolokalizáciu, ak ide o spôsob blízky lokalistickej interpretácii (s. 45) a napokon pripomína aj paralokalizáciu, ktorá je len čiastočne založená na pojmom aparáte teórie sémantických lokalizácií (s. 46).

Všetky uvedené typy zhŕňa v originálnom modeli. Treba súhlasiť s tézou, že každý model je vlastne konštrukt bádateľa. Model je založený na vertikále subordinácie a horizontále opozície.

Podľa uvedených vzťahov sa v modeli rozlišujú takéto vlastnosti: nadkategorická a kategoriálna lokalizácia je vo vzťahu rod – druh, pre protolokalizáciu a metalokalizáciu je príznačný protiklad centrum – periféria; jazyková a lingvistická lokalizácia vyplýva z rozdielnych východísk – ontologického a epistemologického, napokon lokalizácia a kryptolokalizácia vyjadrujú vzťah priestorovej lokalizácie v celkovej teórii sémantickej lokalizácie (s. 46).

Ako vidieť z tohto prehľadu, jednotlivé prvky modelu nestoja na rovnakej úrovni, ale ani protiklady na jednotlivých úrovniach nie sú rovnakého druhu; nevidieť tu jednotné principium divisionis. Tak vzniká jednak nejednotná interpretácia, jednak sa z rámca modelu vymyká základný vzťah lokalizácia – nelokalizácia a vnáša sa nie dost' fundovaný vzťah jazyková – jazykovedná (lingvistická) lokalizácia. I keď treba uznať rozdiel medzi javmi ontologickej a epistemologickej povahy, ťažko ich charakterizovať práve len tým, že jedny javy jestvujú v jazyku „od prírody“, kým druhé v ňom objavujú jazykovedci. Zdá sa, že ak napríklad ide o lokalizáciu istým predložkovým pádom, musí byť okolnosť jeho vzniku irelevantná pre jeho fungovanie.

Pojem metalokalizácie vyplýva pre P. Pipera z faktu, že berie do úvahy len priestorovú lokalizáciu ako východisko a jej prenášanie do iných oblastí, najmä časovej, musí preto nevyhnutne chápať ako „meta“, ako prenášanie (metabolu). Pritom základná podoba ostáva aj pri prenášaní rovnaká. Okrem toho treba pripomenúť aj fakt, že predpona *meta-* navodzuje aj interpretáciu umiestnenie za niečím – a o to tu nejde. Keby sa za východisko nebral len tradičný priestor, ale skôr priestoročas ako jednotná kategória, bola by naša požiadavka nerozlišovať lokalizáciu a metalokalizáciu azda prijateľnejšia. Ak by však skutočne bolo potrebné či aspoň výhodné rozlišovať priestorovú lokalizáciu a od nej odvodenú inú lokalizáciu, bolo by azda možné prikloniť sa k rozlišovaniu priamej a analogickej lokalizácie, ako je to povedzme v prípade priamej a analogickej nominácie.

Osobitnú pozornosť treba venovať pojmu nadkategoriálna lokalizácia. Núka sa totiž možnosť interpretovať ho tak, že ide o čosi viac ako kategóriu, hoci zrejme aj tu ide o kategóriu, len vyššieho stupňa zovšeobecnenia. Pravda, ak tu má P. Piper na mysli také kategórie, ako sú lokatívnosť, ablatívnosť, adlatívnosť a perlatívnosť. Toto sú však kategórie vlastné schopnostiam človeka orientovať sa v priestore, resp. konkrétne odpovedať na základné otázky *kde, kam, odkiaľ, kade*. V takomto chápaní sú to síce myšlienkové kategórie, ale majú svoje jazykové vyjadrenie, podobne ako v oblasti nominácie sa uplatňujú substantívnosť, akčnosť, kvalita a kvantita.

Pre tieto vlastnosti ich v modeli priestorovej lokalizácie treba dať na najvyššiu úroveň, ako to správne robí aj P. Piper. Na nižšej úrovni by mali byť jazykové lokalizačné kategórie, tiež nadväzujúce na uvedené základné otázky, ale reprezentované konkrétnymi konštrukciami (a to bez rozlišovania na priame a analogické metalokalizácie). Na nižšej úrovni by mali stáť také lokalizačné kategórie, ktorými sa nevyjadruje postavenie v priestore, ale miesto, resp. poradie v takom lineárnom útvere, ako je text, teda istý typ lineárneho, resp. linearizovaného priestoru. Treba však pripomenúť, že tento priestor môže byť aj multilineárny, v ktorom dej prebieha v hlavnej línii, ale popri tom aj vedľajší dej vo vedľajšej línii. Pretože takéto kategórie fungujú pri komunikácii, resp. pri konštruovaní a interpretovaní jazykových prejavov, bolo by ich možno označiť ako komunikačné alebo diskurzné (porov. napríklad paralelný názov diskurzné markery).

Potreba zaradiť do modelu sémantických lokalizácií aj takéto nepriestorové prvky vyplýva vlastne aj z úvah P. Pipera o texte a jeho základných vlastnostiach. Pozoruhodná v tomto smere je najmä analýza anaforických (endoforických) a kataforických (epiforických) prostriedkov. Naznačenú variantnosť termínov by bolo vhodné zjednotiť napríklad do podoby prospektívna a retrospektívna lokalizácia, lineárna lokalizácia.

Pravda, prínosom P. Pipera nie sú len teoretické úvahy o sémantickej lokalizácii, ktorým sme tu zámerne venovali značnú pozornosť, ale aj jemné a detailné analýzy konkrétnych lokalizačných prostriedkov. Patrí k nim napríklad analýza predložkových pádov v srbčine alebo predložkových adverbiálií v macedónčine, publikované ako osobitné kapitoly recenzovanej monografie, ale najmä trocha skryté (neuvádzané pod osobitnými nadpismi kapitol) analýzy markerov typu *slovom, jedným slovom, v krátkosti, ale aj inak, predovšetkým, napokon*, ba i prostriedkov lokalizácie a kvantifikácie (graduálnej lokalizácie) v podobe číslovkových zámen typu *dvakrát, dvojako, tento raz, po prvé, po tretie, posledný raz* (to všetko v kapitole *O texte ako linearizovanej štruktúre*, s. 196 – 216).

Trocha bokom od celkovej línie výkladu stoja kapitoly o ukazovacích zámenách *ten, tento, onen*, výklady o priestore v politickej metafore i úvahy o slovese *musiet'*.

Všetky tieto analýzy treba pokladať za významný prínos autora. Mali by vyprovokovať podobné analýzy v porovnávacom aspekte, predovšetkým medzi slovanskými jazykmi, ale aj podnietiť úvahy o charaktere sémantických lokalizácií ako univerzálnych jazykových kategórií. Obidve tieto funkcie spĺňajú úvahy P. Pipera v plnej miere a tak prispievajú aj k formulovaniu záverečného pohľadu na jeho monografiu: je to závažný príspevok k teórii sémantických lokalizácií a tým aj k rozvíjaniu kognitívnej lingvistiky.

Ján Horecký

JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS, 51, 2000, 1

REFERÁTY

POLOVINA, V.: *SEMANTIKA I TEKSTLINGVISTIKA*. Beograd, Čigoja štampa 1999. 245 s.

Autorka Vesna Polovinová, profesorka všeobecnej jazykovedy na Filologickej fakulte v Belehrade, zahrnula do recenzovanej knihy state z dvoch lingvistických oblastí – zo sémantiky a z textovej lingvistiky. Kniha *Sémantika a textová lingvistika* je zostavená netradične. V prvom rade je určená vysokoškolským študentom. Klasická učebnica to však nie je: problematika uvedených jazykovedných disciplín sa nevykladá v systematickej šírke, ale v podobe vybraných tém sa upozorňuje na hĺbku danej problematiky. Z druhej strany to však nie je ani úzko odborná monografická práca, dogmaticky rešpektujúca žánrové obmedzenia: v jednotlivých statiach a digresiách sa esejisticky hutne a reliéfne vykladá zápas o disciplinárne osamostatnenie jednotlivých jazykových celkov, ktoré v tradičnom lingvistickom zornom uhle zostávali na okraji vedeckého záujmu.

V prvej časti sa autorka osobitne zaoberá historickým prehľadom sémantiky a textovej lingvistiky. V rámci krátkeho prehľadu dejín sémantiky sa sústreďuje na výklad významu v stredoveku a v renesancii, na konštituovanie sémantiky v 19. storočí (hlavne na jej „krstného otca“ Michela Bréala, Saussurovho učiteľa a predchodcu na Parížskej univerzite), ďalej na sémantiku v 20. storočí a štrukturalistické obdobie s dôrazom na jednotlivé vývinové fázy v tomto období: na sémantiku štruktúrno-komponentovú, generatívnu, formálnu, kognitívnu; výklad tejto state sa končí súčasným sémantickým univerzalizmom.

V rámci vývinu textovej lingvistiky hľadá korene tejto modernej disciplíny už v starej Indii v 4. storočí pred našim letopočtom, v antickej a stredovekej rétorike, v renesancii a v textových výskumoch v 19. storočí, aby sa zamerala na jej rozmach v 20. storočí, najmä v 70. rokoch. V porovnaní s predchádzajúcimi vývinovými etapami a priamoúmerne dnešné-

mu záujmu o textiku sa tomuto poslednému obdobiu autorka mohla venovať vyváženejšie, lebo dnes už máme prakticky do činenia s výrazným disciplinárnym členením. Autorka to čiastočne aj naznačila vyčlenením všeobecnej teórie textu, gramatiky textu a štylistiky textu, ako aj pričlenením kontaktných disciplín (rétorika, štylistika a pod.).

Druhá časť knihy je ladená analytickejšie. Autorka sa pokúša určiť teoretický status pojmov diskurz a text a v textovej lingvistike riešiť zatiaľ neriešiteľné terminologické otázky obsahu a rozsahu týchto dvoch pojmov (sú to viac-menej synonymické pojmy, ktoré sa používajú v závislosti od kultúrneho typu: diskurz je bežnejší v anglosaskej textovej tradícii a text v germánskom a európskom areáli). Zaoberá sa tiež otázkami korpusovej lingvistiky a jej prínosom pre textovú a diskurzovú analýzu, otázkami diskurzu vo funkcii kognitívneho rozboru jazykových kategórií, štandardnými otázkami kohézie a koherencie, sémanticko-textovými funkciami opakovania výrazov v texte a i.

Knih V. Polovinovej je podnetným čítaním aj pre slovenských sémantikov a textikov. A to nielen v rámci slavistického diskurzu (napr. komentármi využívania konkrétnych srbských výrazových prostriedkov v textotvornom procese a ich prípadnými impulzmi pre konfrontovanie so slovenskou situáciou a pod.), ale aj v rámci všeobecného jazykového poznania a všeobecnolingvistickej reflexie. V. Polovinová sa aj touto svojou knihou osvedčila ako seriózna a spoľahlivá autorka v uvedených dvoch lingvistických oblastiach, v sémantike a textike.

Miroslav Dudok

AUTORI

Prof. PhDr. Vincent Blanár, DrSc., Grösslingova 67, 811 09 Bratislava
lic. phil. Markus Giger, Slavisches Seminar der Universität Zürich, Plattenstrasse 43, CH-8032 Zürich, Švajčiarsko; e-mail: gigerma@slav.unizh.ch
Prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., Marianska 15, 900 31 Stupava
PhDr. Viktor Krupa, DrSc., Kabinet orientalistiky Slovenskej akadémie vied, Klemensova 19, 813 64 Bratislava

KRONIKA

NA OSEMDESIATKU PROFESORA JÁNA HORECKÉHO

Začiatkom tohto roku sa profesor PhDr. Ján Horecký, DrSc., dožil vzácneho životného jubilea: 8. januára 2000 oslávil svoje osemdesiate narodeniny. Osemdesiatka je vzácny dar života, ktorého sa nedostáva každému. Profesor J. Horecký tento dar dostal a prijal ho od Najvyššieho v relatívne dobrom fyzickom zdraví a vo vynikajúcej duševnej kondícii. Dôkazom toho je aj jeho vedecká aktivita, ktorej výsledky môžeme sledovať na stránkach našich odborných časopisov. Dokonca náš jubilant patrí k najproduktívnejším autorom aj v tomto čase – počtom a kvalitou štúdií a článkov sa s ním nemôžu merať ani mnoho mladší jazykovedci. Toto konštatovanie platí aj o jeho ľudskej a odbornej aktivite napríklad na zasadnutiach redakčnej rady Kultúry slova, na vedeckých konferenciách a seminároch ako aj na prednáškach Slovenskej jazykovednej spoločnosti. Jeho prítomnosť, chápaný, takmer plachý úsmev, povzbudivé tiché slovo vtlačá týmto podujatiam ľudský rozmer, jeho erudované vystúpenia – prednášky, referáty alebo repliky v diskusii – im zas zabezpečujú vysokú vedeckú úroveň a neraz určujú ich teoretické a metodologické zacielenie a orientáciu.

V uplynulých rokoch – a to nielen pri jubilejných príležitostiach – bolo o živote a práci J. Horeckého napísané množstvo hodnotiacich príspevkov. Jednak v našich odborných časopisoch, ale aj v denníkoch a týždenníkoch i v elektronických médiách, ako aj v rozhovoroch a v interview. Najmä v odborných periodikách autori jubilejných medailónov podrobne zhodnotili vedeckú produkciu, ktorú publikoval v desiatkach knižných publikácií a monografií a v stovkách vedeckých štúdií, odborných článkov a populárno-náučných statí. Viaceré svoje práce publikoval v zahraničnej vedeckej tlači.

K spomínaným hodnoteniam sotva možno niečo nové pridať. Isté skutočnosti však nezaškodí opätovne pripomenúť, a to nie iba s ohľadom na jubilejnú príležitosť. J. Horecký je totiž vskutku výnimočnou osobnosťou slovenského vedeckého, kultúrneho i spoločenského života. Jeho život a práca aj a práve v tomto čase môže byť inšpiráciou i povzbudením, a to nie iba pre generáciu mladších jazykovedcov. Svojou nezištnosťou, obetavosťou, pracovitosťou a nadovšetko ľudskosťou je príkladom vedca a človeka, ktorý vrchovatou mierou napĺňa ideu Ivana Krasku, „lebo život žiť sa musí – pre človeka“, a teda pre blízkeho i pre blízkeho.

Aj v naznačených súvislostiach je priam neuveriteľné, že J. Horecký zotrval v jazykovednom výskumnom ústave Slovenskej akadémie vied, teda na jednom pracovisku, celý svoj pracovný život. Ak k tomu prirátame, že s dnešným Jazykovedným ústavom L. Štúra SAV doteraz vlastne neprestrihol pupočnú šnúru, vychádza nám, že túto svoju vernosť potvrdzuje už šieste desaťročie. Popri tom, pravdaže, vo vedľajšom pracovnom pomere uplatnil najmä

svoje pedagogické danosti na vysokoškolských pracoviskách, predovšetkým v Prešove a potom aj v Nitre. Tento fakt spomínam najmä preto, že pre jazykovedné katedry v týchto mestách bolo šťastím, že na nich J. Horecký pôsobil. Neplnil si tam len svoju obligátnu vyučovaciu povinnosť, ale sa výrazným spôsobom pričínal o vedeckú profiláciu týchto katedier a ich pracovníkov.

Je všeobecne známe, že J. Horecký hneď po ukončení vysokoškolských štúdií a po nástupe do výskumného ústavu SAV sa venoval klasickej filológii. Už tu naznačil svoj záujem o riešenie všeobecných a teoreticko-metodologických problémov, ktorým sa vo väčšej alebo menšej miere venuje dodnes. Pritom je dôležité, že pri výskume všeobecnojazykovedných problémov sa opieral aj o dôvernú znalosť zahraničnej jazykovednej literatúry, ktorú veľmi často a dlhodobo recenzoval, komentoval i tvorivo rozvíjal, v diskusiách s ňou formuloval svoje všeobecné metodologické závery. Platí to o viacerých jeho monografiách a štúdiách, v ktorých skúma vzťah štruktúry a systému, ako aj o výkladoch o predmete jazykovedy, o funkciách jazyka, o vzťahu jazyka a myslenia, jazyka a vedomia, jazyka a spoločnosti. Práce o týchto otázkach majú základný význam pre rozvoj teoretického jazykovedného myslenia na Slovensku. Takýto význam majú i jeho semioticky orientované štúdie, v ktorých sleduje jazykovedu aj v kontexte iných vedných disciplín. Aj v súvislosti s rozvojom sociolingvistikých výskumov sa slovenská jazykoveda musí opätovne vracat' k Horeckého stratifikácii slovenčiny ako národného jazyka, ktorá predstavuje originálnu teóriu spisovného jazyka. Naozaj platí, že spisovný jazyk je iba jedna z existenčných foriem národného jazyka, ktorá má svoj presne vymedzený *raison d'être*. Popri ňom sa s ohľadom na charakter komunikačnej situácie môžu v úplnosti alebo vo funkčnom výbere uplatniť aj iné formy národného jazyka alebo ich prvky. To má dosah nielen na funkčnú klasifikáciu slovnej zásoby, ale aj na hodnotenie štýlom ostatných jazykových subsystémov a na ich uplatnenie v rečovej praxi.

Rovnako všeobecne známa je aj šírka vedeckých záujmov J. Horeckého pokiaľ ide o slovakistické práce. V naznačenom širokom teoreticko-metodologickom rozmere sa venoval a venuje takmer všetkým subsystémom jazykového systému. Tento fakt vynikne najmä vtedy, ak si uvedomíme, že mnohí bádatelia – a to nielen jazykovedci – si celý život pestujú tú jednu svoju tému. Pritom treba osobitne zdôrazniť, že tento široký záber nie je na úkor kvality, neznižuje vysokú odbornú úroveň jednotlivých textov. Naopak, keďže spomínané teoretické a metodologické zázemie uložené vo všeobecnojazykovedných prácach J. Horeckého je východiskom a rámcom i jeho slovakistických prác, aj pre ne je príznačná vedecká presnosť a dôkladnosť.

V tejto súvislosti treba povedať, že predsa len J. Horecký významnú časť svojich vedeckých aktivít zameril na lexikológiu. Priekopnícke sú jeho práce z oblasti terminológie; tejto oblasti sa venuje od začiatku päťdesiatych rokov a vracia sa k nej dodnes. Pritom je dôležité, že nezostal len pri budovaní terminologickej teórie, ale pracoval aj na jej aplikácii v praxi; ide tu o spoluprácu s predstaviteľmi rozličných vedných odborov pri riešení terminologických otázok a pri príprave terminologických slovníkov. Rovnako priekopnícke sú jeho práce o tvorení slov. Problematiku derivatológie rozpracoval aj vo viacerých monografických prácach a v učebniciach. Spolu so štúdiami na túto tému položil J. Horecký základy modernej náuky o tvorení slov, na ktorú slovenská jazykoveda nadväzuje dodnes.

Nemožno nespomenúť aj záujem J. Horeckého o otázky štylistiky. Viaceré texty z tejto oblasti pripravoval aj s ohľadom na potreby jazykovej praxe, pričom sa dotkol aj mnohých

teoretických a praktických otázok jazykovej kultúry. Všetky naznačené problémy analyzoval a posudzoval z funkčného hľadiska. Osobitne tu treba pripomenúť jeho štúdie o odbornom a publicistickom štýle. Napokon i v jeho teórii spisovného jazyka je v súvislosti s výkladmi o stratifikácii slovenčiny ako národného jazyka mnoho podnetov pre teoretickú štylistiku, najmä pokiaľ ide o klasifikáciu štýlov a o funkčné hodnotenie (klasifikáciu) štýlém, predovšetkým lexikálnych. Jemné štylistické postrehy, citlivé, presvedčivé i presné hodnotenie sémantiky a štylistiky výrazových prostriedkov uložil J. Horecký do mnohých popularizačných prác, knižných publikácií i článkov. Tu práve treba osobitne vyzdvihnúť fakt, že hoci hlavnou doménou výskumných záujmov jubilanta boli teoretické (všeobecné) otázky lingvistiky ako vedy o jazyku, nezostal kabinetným vedcom. Popri desiatkach popularizačných textoch zároveň hľadal aj možnosti, ako čiastkové teoretické systémy pretransformovať do primeraného didaktického systému. Výsledky tohto úsilia sú uložené v učebniciach a didaktických článkoch pre potreby školskej praxe. Prof. Jána Horeckého zdobí totiž tá vzácna vlastnosť, že aj tú najzložitejšiu teoretickú problematiku dokáže podať, vysvetliť priesračne a zrozumiteľne. Platí to nielen o popularizačných prednáškach a o prednáškach pre študentov, ale aj o jeho prednáškach na vedeckých podujatiach.

O vedeckej a ľudskej veľkosti J. Horeckého hovorí aj jeho dlhodobá nezištná podpora začínajúcich adeptov jazykovedy. Niektorí z nich sú už v dôchodcovskom veku, iní sú iba na začiatku vedeckého rozletu. Tým aj tým – to nie je prázdny pátos – roztváral krídla na samostatný vedecký rozlet, tí aj tí – ako jeho priami a nepriami žiaci – žili z jeho podnetov a vo svojej práci sa usilovali uplatniť ním načrtnuté teoreticko-metodologické princípy.

Na tomto mieste, v nádeji, že nenaruším zásady žánru, si dovoľím byť celkom osobný. S profesorom Jánom Horeckým som komunikoval najprv na diaľku, prostredníctvom jeho prác z oblasti štylistiky a jazykovej kultúry, keď som si po nástupe na vysokú školu v Banskej Bystrici kompletizoval prvý variant prednášok zo štylistiky. O krátky čas som sa s ním stretol osobne. Na jeseň 1962 sa po prijímačej skúške na vedeckú aspirantúru stal mojím školiteľom. Postupom rokov, ba vlastne o krátky čas sa náš „oficiálny“ vzťah zmenil na priateľský, a takým zostal dodnes. Ľudsky i odborne boli pre mňa povzbudivé aj inšpiratívne rozhovory na obede po zasadaní redakčnej rady Kultúry slova, najčastejšie v Klube slovenských spisovateľov. Popretriasali sme tam aj mnohé životné problémy, uvažovali o vhodnosti rozhodnutí, netajili sa ničím, čo nám osud v dobrom i v zlom pripravil. Bola to pre mňa aj škola o umení, ako treba zmysluplne žiť a pracovať tak, aby aktívna činnosť nebola pre človeka záťažou, ale potešením, náplňou života.

A tak rád v mene svojom i v mene kolegov, spolupracovníkov, priateľov a žiakov úprimne stískam profesorovi Jánovi Horeckému ruku, želajúc mu do ďalších rokov pri tomto vzácnom jubileu predovšetkým dobré zdravie. Tešíme sa na nové osobné stretnutia a na jeho ďalšiu aktívnu prítomnosť v slovenskej jazykovede a kultúre.

Ad multos annos!

Ján Findra

SÚPIS PRÁC PROF. JÁNA HORECKÉHO ZA ROKY 1989 – 1999

Táto bibliografia prác J. Horeckého nadväzuje na *Súpis prác prof. Jána Horeckého za roky 1980 – 1988* od L. Dvonča, ktorý vyšiel v *Jazykovednom časopise*, 41, 1990, s. 74 – 89.

1989

Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. 1. vyd. Bratislava, Veda 1989. 440 s. (člen autorského kolektívu).

Ref.: Baltova, J.: Sápovstavitelno ezikoznanie, 1989, č. 1, s. 90 – 93. – 2. Dudok, M.: Nové v slovenskej jazykovede. – Nový život (Nový Sad, Juhoslovanská zväzová republika), 42, 1990, s. 198 – 200 (aj o publikáciách: 1. Kačala, J.: Sloveso a sémantická štruktúra vety. Bratislava 1989. – 2. Ondrejovič, S.: Medzi slovesom a vetou. Bratislava 1989). – 3. Jordanova, E.: Bálgarski ezik, 40, 1990, s. 380 – 381. – 4. Moško, G.: O opise dynamiky slovnej zásoby. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 37, 1990/91, s. 26 – 28. – 5. Straková, V.: Slavia, 59, 1990, s. 436 – 438. – 6. Šimková, M.: Slovná zásoba slovenčiny pod „synchronno-dynamickým“ drobnohľadom. – Kultúra slova, 24, 1990, s. 250 – 253. – 7. Brabcová, R.: Zbornik Matice srpske za slavistiku, 40, 1991, s. 211 – 212. – 8. Flegl, V.: O slovní zásobě slovenštiny. – Český jazyk a literatura, 41, 1990/91, s. 155 – 156. – 9. Ruščák, F.: Dynamika v dynamike. – Romboid, 26, 1991, č. 7, s. 64 – 66. – 10. Heinisch, R. – Ohnheiser, I.: Kritikon Litterarum, 19, 1992, s. 50 – 53. – 11. Martincová, O. – Vlková, V.: Slovo a slovesnosť, 53, 1992, s. 224 – 230. – 12. Neščimenko, G. P.: Voprosy jazykoznanija, 1992, č. 6, s. 146 – 150. – 13. Kowalik, K.: In: Wokól słownika współczesnego języka polskiego. 3. Zakres selekcji i informacji. Red. W. Lubaś – F. Sowa. Kraków, Instytut języka polskiego PAN 1993, s. 113 – 119. – 14. Slančová, D. – Sokolová, M.: Slovenská reč, 58, 1993, s. 180 – 185. – 15. Sociolinguistica. Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik – International Yearbook of European Sociolinguistics – Annuaire International de la Sociolinguistique Européenne. 7. Mehrsprachigkeitskonzepte in den Schulen Europas. Multilingual Concepts on the Schools of Europe. Conceptions plurilingues dans l'enseignement européen. Red. M. Ammon – K. J. Mattheier – P. H. Nelde. Tübingen, Max Niemeyer Verlag 1993, s. 259, 261.

The Relation of Name to Objective Reality. – In: Recueil linguistique de Bratislava. 9. Dynamic Tendencies in the Development of Language. Red. K. Buzássyová. Bratislava, Veda 1989, s. 11 – 17.

Über die linguistischen Grundlagen der Kommunikationsforschung. – In: Kommunikationstagung 1989. Internationale Arbeitstagung in Wulkow 18. – 20. April 1989. (Linguistische Studien. Reihe A. Arbeitsberichte 199.) Red. M. Pätzold – P. Lindemann. Berlin, Akademie der Wissenschaften der DDR – Zentralinstitut für Sprachwissenschaft 1989, s. 19 – 25.

Ols-speech-act-processing (1) – question answering. – In: Operation logic processing – a universal artificial intelligence. Red. V. Polák. Brno, Technical university of Brno 1989, s. 399 – 419 (spoluautor V. Polák). – Ďalšia časť: (2) – Tamže: s. 420 – 437 (spoluautori V. Polák, D. I. Shapiro).

- O analógii v jazyku a v jazykovede. – In: *Studia Academica Slovaca*. 18. Prednášky XXV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1989, s. 185 – 193.
- Teória a prax argumentačného textu. – *Otázky žurnalistiky*, 32, 1989, č. 1, s. 4 – 10.
- Vzťah medzi terminológiou a znalostným inžinierstvom. – *Kultúra slova*, 23, 1989, s. 145 – 149.
- Kategoriálne vymedzenie názvov inštitúcií. – In: *Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry*. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6. – 8. mája 1987 v Smoleniciach). Red. M. Majtán. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1989, s. 380 – 382.
- Povaha a miesto rečníckeho štýlu. – In: *Textika a štylistika*. Zborník príspevkov z celoštátnej štylistickej konferencie. Bratislava 29. – 31. 1. 1986. Red. J. Mistrík. Bratislava, Univerzita Komenského 1989, s. 123 – 126.
- Vzťahy medzi slovenčinou a češtinou. – In: *Slavica Pragensia*. 30. (Acta Universitatis Carolinae. 1987. Philologica. 4 – 5.) Red. V. Budovičová. Praha, Univerzita Karlova 1989, s. 49 – 53, čes. res. s. 282, rus. res. s. 286, nem. res. s. 291, fr. res. s. 296.
- Jazyková situácia v buržoáznom Československu. – In: *Československá štátnosť a literatúra* (zborník referátov z konferencie). 1. Red. V. Petřík. Bratislava, Literárno-vedný ústav SAV – Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV 1989, s. 208 – 213.
- Antické prvky odbornej terminológie. – *Kultúra slova*, 23, 1989, s. 332 – 337.
- Zmysel a úloha interpunkcie. – *Kultúra slova*, 23, 1989, s. 231 – 237.
- Ref.: Ihnátková, N.: Odporúčame na vyučovanie jazyka. – *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 36, 1989/90, s. 221.
- Sémantická štruktúra slovesa *rezignovať*. – *Slovenská reč*, 54, 1989, s. 360 – 362.
- Hrať na husliach či na husle*. – *Kultúra slova*, 23, 1989, s. 116 – 121.
- Opis v próze Jána Čajaka. – In: *Jednota mládeže slovenskej a literárny romantizmus*. Materiály z vedeckej konferencie 16. a 17. mája 1986 v Levoči. Red. E. Hleba. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo pre Maticu slovenskú a Gemerskú vlastivednú spoločnosť 1989, s. 129 – 133.
- Slovná zásoba a jazykové vedomie. – *Slovenské pohľady*, 105, 1989, č. 2, s. 123 – 129.
- Slovenčina v súčasnej komunikácii. Projekt. – *Jazykovedný časopis*, 40, 1989, s. 105 – 110 (spoluautori K. Buzássyová, J. Bosák).
- Ako hory porodili myš. – *Literárny týždenník*, 2, 1989, č. 7, s. 5.
- O úlohách jazyka a jazykovedy. – *Literárny týždenník*, 2, 1989, č. 47, s. 5.
- Ako argumentujeme? – *Novinár*, 41, 1989, s. 24.
- Systém slovnej zásoby. – *Zápisník slovenského jazykovedca*, 8, 1989, č. 1, s. 4 – 6 (tézy prednášky konanej dňa 18. 10. 1988 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Nitre).
- Systém v slovnej zásobe. – *Zápisník slovenského jazykovedca*, 8, 1989, č. 1, s. 17 – 18 (tézy prednášky konanej dňa 24. 11. 1989 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove a 30. 11. 1989 v pobočke v Banskej Bystrici).

- Systém interpunkčných znamienok. – Zapisník slovenského jazykovedca, 8, 1989, č. 3, s. 20 – 22 (tézy prednášky konanej dňa 16. 5. 1989 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Nitre).
- Systém interpunkcie. – Zapisník slovenského jazykovedca, 8, 1989, č. 4, s. 4 – 5 (tézy prednášky konanej dňa 1. 6. 1989 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove).
- Typy odborného textu. – Zapisník slovenského jazykovedca, 8, 1989, č. 1, s. 19 – 20 (tézy prednášky konanej dňa 25. 11. 1989 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Košiciach).
- Živé výklady o mikropočítačoch. [Burger, I.: Zvedavé otázky okolo mikropočítačov. Bratislava 1988.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 284 – 286 (poznámky k jazykovej stránke publikácie).
- Nárečové výrazové prostriedky v próze. [Moravčík, Š.: Sedláci. Bratislava 1988.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 316 – 318 (poznámky k jazykovej stránke publikácie).
- Nemecký zborník o jazykovej kultúre. [Theoretische und praktische Fragen der Sprachkultur. Red. B. Techtmeierová. Linguistische Studien. Reihe A. Arbeitsberichte 170. Berlin 1987.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 88 – 90 (ref.).
- Nový typ memoárov. [Horský, Š.: Vidieť svet ušami. Martin 1988.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 312 – 314 (ref.).
- Napnutá tetiva slovenčiny. [Kraus, K.: Posledné dni ľudstva. Tragédia v piatich dejstvách s predhrou a epilógom. Prel. J. Štrasser – P. Zajac. Bratislava 1987.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 125 – 127 (ref.).
- Medzinárodný kongres o terminológii a znalostnom inžinierstve. [Czap, H. – Galinski, Ch.: Terminology and Knowledge Engineering. Proceedings of International Congress on Terminology and Knowledge Engineering. 1 – 2. Frankfurt am Main 1987 – 1988.] – In: Kultúra slova, 23, 1989, s. 179 – 181 (ref.).
- Kniha esejí o jazyku. [Mistrík, J.: Variácie reči. Bratislava 1988.] – In: Otázky žurnalistiky, 32, 1989, č. 2, s. 50 – 51 (ref.).
- Burica, M.: Dialektika a štruktúra. Bratislava 1988. – In: Jazykovedný časopis, 40, 1989, s. 88 – 91 (rec.).
- Babić, S.: Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Načrt za gramatiku. Zagreb 1986. – In: Jazykovedný časopis, 40, 1989, s. 187 – 189 (rec.).
- Neformálne štruktúry a neformáli.* – Kultúra slova, 23, 1989, s. 54 – 55. – Tamže: Významový vzťah medzi predložkami *na* a *pre* (s. 84 – 85). – *Plnené plasty – konštrukčné plasty* (s. 122). – Významy prídavného mena *dlžnícky* (s. 246 – 247). – O slovách *tachometer* a *tachymeter* (s. 375).
- Aký je význam slovesa *hypertrfovať*? – Kultúra slova, 23, 1989, s. 63. – Tamže: Nesprávna prechodníková väzba (s. 95). – Značka kilobytu je *kB* či *KB*? (s. 224). – O nesprávnom prídavníku *skončiaci sa* (s. 386 – 387).
- Bit – byte.* – Práca, 20. 2. 1989, s. 5. – Tamže: Ešte raz k dvojici *bit – byte* (17. 4., s. 5). – *Vdovský dôchodok, ale vdovecký príspevok* (24. 4., s. 5).
- BMX čiže bikros.* – Večerník, 20. 1. 1989, s. 3. – Tamže: Čo znamená slovo *bioprojekt* (24. 2., s. 3). – *Vševojsková divízia* (17. 3., s. 3). – Čo je *EUREKA* (28. 7., s. 3). – *Kópia – replika* (4. 8., s. 3). – Čo znamená *antropický princíp* (25. 8., s. 3). – Nové slovesá (29.

- 9., s. 3). – Nie *odratívane*, ale *odčítanie* (17. 11., s. 3). – Nové slovo – *minitel* (1. 12., s. 3).
- Interpunkcia – nástroj na členenie textu. – *Novinár*, 41, 1989, č. 6, s. 24.
- Prídavné mená typu *deskripčný*, *deskriptívny*. – *Vesmír*, 68, 1989, s. 116. – Tamže: Dva prejavy internacionalizácie v terminológii biotechnológií (s. 177). – *Bioos a biológia* (s. 297). – Mikrosystém pomenovaní so zložkou *rádio-* (s. 417). – Aké funkcie má spojovník (s. 537). – O prídavnom mene *antropický* (s. 657). – *Karcinogénny a antropogénny* (s. 708).
- O slovách s predponou *akva-* a *hydro-*. – *Vesmír*, 68, 1989, s. 476. – Tamže: Aké funkcie má spojovník? (s. 537).
- Konferencia o jazykovej komunikácii. – *Jazykovedný časopis*, 40, 1989, s. 178 – 180 (správa o konferencii o dynamických tendenciách v jazykovej komunikácii konanej v dňoch 23. – 25. 5. 1989 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach).
- Životné jubileum doc. Viery Budovičovej. – *Jazykovedný časopis*, 40, 1989, s. 84 – 86 (k 60. narodeninám).
- Päťdesiate narodeniny doc. Jána Sabola. – *Jazykovedný časopis*, 40, 1989, s. 66 – 68.
- Za prof. Jozefom Ružičkom (12. 1. 1916 – 20. 3. 1989). – *Jazykovedný časopis*, 40, 1989, s. 203 – 204.

1990

- On the Genetic Structure of Lexicon.** – In: **Theoretical Problems of African and Asian Languages. Proceedings of the International Symposium (Liblice 22 – 26th January 1990).** Prague, Oriental Institute, Czechoslovak Academy of Sciences 1990, s. 194 – 201 (spoluautorka A. Rácová).
- Základné pojmy jazykovej komunikácie.** – In: **Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach 23. – 25. mája 1988.** Zost. J. Bosák. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 141 – 146.
- Genetická štruktúra slovnej zásoby v esperante.** – In: **Problémy interlingvistiky. 2. Zborník materiálov z interlingvistického seminára (Bratislava 29. – 31. 3. 1990).** Red. S. Košecký. Poprad – Bratislava, Slovenský esperantský zväz – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 79 – 83.
- Terminológia v oblasti viacjazyčnosti.** – *Kultúra slova*, 24, 1990, s. 137 – 140.
- Projekt bázy dát slovenského jazyka.** – In: **Metódy výskumu a opisu lexiky slovanských jazykov. Materiály zo sympózia konaného v rámci 7. zasadnutia Lexikologicko-lexikografickej komisie pri Medzinárodnom komitáte slavistov (Nové Vozokany 24. – 26. apríla 1989).** Zost. V. Blanár et al. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 251 – 253.
- Dynamické tendencie v súčasnej slovenčine.** – In: **Studia linguistica Polono-Slovaca. 3. „Dynamika rozwoju słownictwa“.** Referaty z konferencji w Paszkówce 22 – 25 VI 1987. Red. J. Reichan. Wrocław – Warszawa – Kraków, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1990, s. 9 – 12, pol. res. s. 12.
- Sémantické pole slov *volít'* – *vol'ba*.** – *Kultúra slova*, 24, 1990, s. 214 – 216.

- Terminologizácia a determinologizácia v slovenčine.** – In: Wiener Slawistischer Almanach. 25 – 26. Festschrift Eubomir Ďurovič zum 65. Geburtstag. Red. A. Binder et al. Wien, Gesellschaft zur Förderung slawistischer Studien 1990, s. 201 – 204.
- Intencia slovesného deja ako pragmatická kategória.** – Slovenská reč, 55, 1990, s. 343 – 352.
- Jazykoveda a kritika jazyka.** – Kultúra slova, 24, 1990, s. 225 – 228.
- O slovesných väzbách.** – Kultúra slova, 24, 1990, s. 298 – 303.
- O jazykovej politike v r. 1948 až 1988.** – In: Studia Academica Slovaca. 19. Prednášky XXVI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1990, s. 139 – 150.
- Jazyková politika v r. 1948 – 1988.** – Kultúra slova, 24, 1990, s. 259 – 265.
- Obsah a forma polemického textu.** – Kultúra slova, 24, 1990, s. 3 – 11.
- Jazyk a jazykový znak z hľadiska fenomenológie.** – Romboid, 25, 1990, č. 7, s. 45 – 46.
- Možnosti komputerizácie v lexikológii.** – In: Metódy výskumu a opisu lexiky slovenských jazykov. Materiály zo sympózia konaného v rámci 7. zasadnutia Lexikologicko-lexikografickej komisie pri Medzinárodnom komitáte slavistov (Nové Vozokany 24. – 26. apríla 1989). Zost. V. Blanár et al. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 287.
- K jazykovej politike v r. 1948 – 1988.** – Kultúrny život, 24, 1990, č. 10, s. 14.
- Jazyk – literatúra – kultúra.** – Kultúrny život, 24, 1990, č. 29, s. 10 – 11 (účastník besedy, spoluúčastníci z jazykovedcov J. Kačala, J. Doruľa, K. Buzássyová).
- Záverečná poznámka.** – In: Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii. Materiály z vedeckej konferencie konanej v Smoleniciach 23. – 25. mája 1988. Zost. J. Bosák. Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 189 – 190.
- Jazykové vedomie.** – Zápisník slovenského jazykovedca, 9, 1990, č. 1, s. 1 – 3 (tézy prednášky konanej dňa 14. 11. 1989 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Banskej Bystrici).
- Jazykové vedomie a jeho typy.** – Zápisník slovenského jazykovedca, 9, 1990, č. 2, s. 13 – 15 (tézy prednášky konanej dňa 15. 2. 1990 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove).
- Gramatická kategória slovesnej intencie.** – Zápisník slovenského jazykovedca, 9, 1990, č. 2, s. 15 – 17 (tézy prednášky konanej dňa 14. 2. 1990 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove).
- Jazykové vedomie.** – Zápisník slovenského jazykovedca, 9, 1990, č. 4, s. 12 – 13 (tézy prednášky konanej dňa 4. 4. 1990 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Nitre).
- Jazyková politika v r. 1948 – 1988.** – Zápisník slovenského jazykovedca, 9, 1990, č. 4, s. 23 – 24 (tézy prednášky konanej dňa 25. 6. 1990 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove).
- Interlinguistica. Aspects of the Science of Planned Languages.** Red. K. Schubert. Berlin – New York 1989. – In: Problémy interlingvistiky. 2. Zborník materiálov z interlingvistického seminára (Bratislava 29. – 31. 3. 1990). Red. S. Košecký. Poprad – Bratislava, Slovenský esperantský zväz – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1990, s. 117 – 118

- (ref.). – Další autorov referát o tej istej práci: Jazykovedný časopis, 41, 1990, s. 199 – 200.
- Sprache in Mensch und Computer. Kognitive und neuronale Sprachverarbeitung. Red. H. Schnelle – G. Rickheit. Opladen 1988. – In: Jazykovedný časopis, 41, 1990, s. 97 – 99 (ref.).
- Miko, F.: Aspekty literárneho textu. Nitra 1989. – In: Jazykovedný časopis, 41, 1990, s. 89 – 92 (rec.).
- Bulharská práca o teórii terminológie. [Popova, M.: Tipologija na terminologičnata nominacija. Sofia 1990.] – In: Kultúra slova, 24, 1990, s. 369 – 372 (rec.).
- Normovanie žurnalistickej terminológie. [Serafinová, D. a kol.: Terminologický slovník žurnalistiky slovensko-česko-rusko-anglicko-nemecko-francúzsky. Bratislava 1989.] – In: Otázky žurnalistiky, 33, 1990, č. 1 – 2, s. 96 – 98 (rec.).
- Kačala, J.: Sloveso a sémantická štruktúra vety. Bratislava 1989. – In: Jazykovedný časopis, 41, 1990, s. 186 – 189 (rec.).
- Umiernená hra s jazykom. [Vilikovský, P.: Večne je zelený ... Bratislava 1989.] – In: Kultúra slova, 24, 1990, s. 60 – 62 (rec.).
- Jednoduchý výkladový postup. [Malík, F.: Vinársky rok. Bratislava 1989.] – In: Kultúra slova, 24, 1990, s. 312 – 315 (ref.).
- Futbalové majstrovstvá Európy 1988 slovom a obrazom. [Zerer, A.: Euro 88. VI. majstrovstvá Európy vo futbale. Bratislava 1989.] – In: Kultúra slova, 24, 1990, s. 117 – 119 (ref.).
- Telematika a minitel.* – Kultúra slova, 24, 1990, s. 58 – 59. – Tamže: *Prokurátor – prokurátorka* (s. 116). – *Krivonosý a krivonosí* (s. 174). – *Samizdat a samizdatová literatúra* (s. 248). – *Etika – morálka – mravnosť* (s. 277 – 278).
- Bankomat.* – Kultúra slova, 24, 1990, s. 285 – 286. – Tamže: *Môže byť situácia veľmi krízová?* (s. 320).
- Čo je *majorizácia*? – Večerník, 12. 1. 1990, s. 3. – Tamže: *Xeroxovať, oxeroxovať* (23. 3., s. 3). – *Od apatieky k mediatéke* (11. 5., s. 3). – *Politická kultúra* (15. 6., s. 3). – *Tržnica a tržná rana* (29. 6., s. 3). – *O slovese telefaxovať* (17. 8., s. 3). – *Meteorosenzitivní pacienti* (31. 8., s. 3). – *Čo je komodita?* (21. 9., s. 3). – *Originálny – originárny* (26. 10., s. 3). – *Holdingová spoločnosť* (16. 11., s. 3). – *Leasing či lízing* (7. 12., s. 3).
- Na sedemdesiatku Vincenta Blanára. – Jazykovedný časopis, 41, 1990, s. 169 – 170.
- Ivan Masár – pol života v terminológii. – Kultúra slova, 24, 1990, s. 92 – 93 (k 60. narodeniam).
- Jazyk a problémy s ním. Sloboda na návšteve u prof. Jána Horeckého, vedúceho vedeckého pracovníka oddelenia spisovného jazyka SAV. – Sloboda, 45, 1990, č. 38, s. 12 (rozhovor T. Krausa s J. Horeckým).
- Život hýbe jazykom a jazykovedci ho „znehybnievajú“, aby sme mohli posúdiť, kde sa vo svojom vývine dostal. – Večerník, 16. 8. 1990, s. 5 (rozhovor V. Ročáka s J. Horeckým).

1991

Pravidlá slovenského pravopisu. 1. vyd. Bratislava, Veda 1991. 536 s. – 2., dopl. a preprac. vyd. 1998. 576 s. (spoluautori J. Doruľa, L. Dvonč, J. Genzor, J. Kačala, F. Kočíš, I. Masár, M. Považaj).

Ref.: 1. Král, Á.: Nejde o pravopisnú reformu. Nad novými Pravidlami slovenského pravopisu. – Slobodný piatok, 2, 1991, č. 44, s. 8. – 2. Ripka, I.: Nové Pravidlá slovenského pravopisu. – Knižná revue, 1, 1991, č. 12, s. 7. – 3. Findra, J.: Pravopis ako individuálny a sociálny fenomén. Nad novými Pravidlami slovenského pravopisu. – Jazykovedný časopis, 43, 1992, s. 48 – 53. – 4. Jacko, J.: Slovenská reč, 57, 1992, s. 247 – 254. – 5. Rýzková, A.: Nad novými Pravidlami slovenského pravopisu. – Kultúra slova, 26, 1991, s. 186 – 190. – 6. Chloupek, J.: Pravidlá slovenského pravopisu. – Slovo a slovesnosť, 54, 1993, s. 75 – 76. 7. Považaj, M.: Nové vydanie Pravidiel slovenského pravopisu. – Správy Slovenskej akadémie vied, 1998, č. 19, s. 6. – 8. Findra, J.: Druhé vydanie Pravidiel slovenského pravopisu. – Slovenská reč, 64, 1999, s. 220 – 223. – 9. Tibenská, E.: Nad novým vydaním Pravidiel slovenského pravopisu. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 98 – 102.

Systémový základ jazykovej komunikácie. – In: Všeobecné a špecifické otázky jazykovej komunikácie. Komunikáty z vedeckej konferencie konanej v Banskej Bystrici 3. – 5. septembra 1991. 1. diel. Red. P. Odaloš – V. Patráš. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta 1991, s. 10 – 16, angl. res. s. 167.

Jazykové vedomie. – Jazykovedný časopis, 42, 1991, s. 81 – 88, angl. res. s. 88.

Language Consciousness and its Types. – Human Affairs, 1, 1991, s. 37 – 48.

Výpovedné akty v súčasnej slovenčine. – In: Studia Academica Slovaca. 20. Prednášky XXVII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mistrík. Bratislava, Alfa 1991, s. 103 – 113.

O preberaní slov z latinčiny. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 225 – 228.

Anglické slová na *-ing* v slovenčine. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 324 – 326.

Poznámka k slovám typu *jednorazový*. – Slovenská reč, 56, 1991, s. 315 – 317.

Sémantická štruktúra adjektíva *ostrý* – *scharf* v slovenčine a nemčine. – In: Konfrontačný a komparatívny výskum jazykovej a literárnej komunikácie. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Jazykovedný zborník 8/ Literárnovedný zborník 8. Red. P. Petrus. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1991, s. 61 – 63, rus. res. s. 63 – 64, nem. res. s. 64.

O súčasnej jazykovednej terminológii. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 135 – 139.

O názvoch štátov. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 275 – 277.

Svedectvo Jána Smreka o slovenčine. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 42 – 45.

Stratégia a rétorika novinárskeho rozhovoru. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 65 – 71.

Podiel levočských štúrovcov na formovaní spisovnej slovenčiny. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 38, 1991/92, s. 64 – 65.

Naratívne výpovedné akty. – Zápisník slovenského jazykovedca, 10, 1991, č. 1 – 2, s. 17 – 18 (tézy prednášky konanej dňa 30. 10. 1990 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Banskej Bystrici).

Teória výpovedných aktov. – Zápisník slovenského jazykovedca, 10, 1991, č. 1 – 2, s. 19 – 20 (tézy prednášky konanej dňa 8. 11. 1990 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove).

- Pokus o typológiu slovníkov. – Zázpisník slovenského jazykovedca, 10, 1991, č. 3 – 4, s. 27 (tézy prednášky na 4. celoslovenskom stretnutí jazykovedcov konanom v dňoch 1. – 2. 10. 1991 v Učebno-výchovnom zariadení UK v Modre-Piesku).
- Česko-slovenská diglosná komunikácia. – Zázpisník slovenského jazykovedca, 10, 1991, č. 3 – 4, s. 17 (tézy prednášky konanej dňa 27. 11. 1991 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Banskej Bystrici).
- Román Meno ruže v slovenčine. [Eco, U.: Meno ruže. Prel. A. Ferenčíková. Bratislava 1991.] – In: Kultúra slova, 25, 1991, s. 310 – 312 (posudok jazykovej stránky prekladu).
- Sabol, J.: Syntetická fonologická teória. Bratislava 1989. – In: Jazykovedný časopis, 42, 1991, s. 68 – 70 (rec.).
- Krupa, V.: Metafora na rozhraní vedeckých disciplín. Bratislava 1990. – In: Human Affairs, 1, 1991, s. 91 – 93 (ref.).
- Kniha o podstate literatúry. [Zajac, P.: Tvorivosť literatúry. Bratislava 1990.] – In: Kultúra slova, 25, 1991, s. 283 – 287 (ref.).
- Historická encyklopédia Šariša. [Uličný, F.: Dejiny osídlenia Šariša. Košice 1990.] – In: Kultúra slova, 25, 1991, s. 123 – 125 (rec.).
- Dobry preklad Kempelenovej knihy. [Kempelen, W. von: Mechanizmus ľudskej reči. Prel. S. Ondrejovič – P. Ďurčo. Bratislava 1990.] – In: Kultúra slova, 25, 1991, s. 25 – 27 (rec.). – Ďalšia autorova recenzia tej istej práce: Tvorba zvukov ľudskej reči. – Slovenské pohľady, 107, 1991, č. 3, s. 137 – 138.
- Nové sloveso *stržniť/stržňovať*. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 22 – 23. – Tamže: Náboženstvo *bah'ái* – *bahaizmus* (s. 59 – 60). – Ešte o slove *účastina* (s. 86 – 87). – *Tripartitný – tripartitný* (s. 117 – 118). – Pôvod a význam slova *audítora* (s. 179 – 180). – *Svetovo obchodovateľné odliatky zlata* (s. 218 – 219).
- O slovese *preraňajkovať sa*. – Kultúra slova, 25, 1991, s. 95. – Tamže: *Mikrovlnka* (s. 315 – 316).
- Medzinárodná účastinná spoločnosť*. – Večerník, 25. 1. 1991, s. 3. – Tamže: *Audítora* či *overovateľ* (15. 2., s. 3). – *Sprievod = doprovod* (5. 4., s. 3). – *Špeciál* (19. 4., s. 3). – Významy slova *skaut* (26. 4., s. 3). – *Obchodovať – obchodníčiť* (17. 5., s. 3). – *Skládka – skládkovať* (26. 7., s. 3). – *Katastrofálny – katastrofický* (16. 8., s. 3). – Dvojslovné mená zamestnania (30. 8., s. 3). – *Exsvetový rekordér?* (13. 9., s. 3). – *Stíhomam – stíhoman* (27. 9., s. 3). – *Zvolebnieva sa* (22. 11., s. 3).
- O *legionároch*. – Ľudové noviny, 17. 1. 1991, s. 19. – Tamže: *Vyhlásenie* namiesto *prehlásenie* (21. 2., s. 18).
- Na polstoročnicu prof. J. Mistríka. – Jazykovedný časopis, 42, 1991, s. 65 – 66 (k 70. narodeninám a 50-ročnému učiteľskému pôsobeniu J. Mistríka).

1992

Variation Language Code Switching in Czech as a Challenge for Sociolinguistics. 1. vyd. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company 1992. 368 s. (spoluautori P. Sgall, J. Hronek, A. Stich).

Ref.: Kraus, J.: Slovo a slovesnosť, 54, 1993, s. 145 – 150.

Ešte raz o ideálnych jazykových znakoch a označovaní. – Jazykovedný časopis, 43, 1992, s. 134 – 135, nem. res. s. 136.

- O vzťahu medzi jazykom a myslením. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 38, 1991/92, s. 437 – 439.
- Semantic Features in the Word-Formative Nest. Prel. A. Böhmerová. – In: A Reader in Slovak Linguistics. Studies in Semantics. Red. J. Kačala et al. München, Verlag Otto Sagner 1992, s. 227 – 235. – Predtým publikované: Sémantické príznaky v slovotvornom hniezde. – In: Československé přednášky pro VIII. mezinárodní sjezd slavistů v Záhřebu. Lingvistika. Red. B. Havránek. Praha, Academia 1978, s. 125 – 129.
- Slovotvorná motivácia ako odraz kultúrneho pozadia. – In: Studia Academica Slovaca. 21. Prednášky XXVIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1992, s. 28 – 32.
- Cudzie výrazy v slovenskom texte. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 289 – 293.
- Od *patróna* k *sponzorovi*. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 79 – 83.
- Slovesné podstatné mená so zámenom *sa*. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 193 – 198.
- Vídové dvojice pri odvodzovaní. – Slovenská reč, 57, 1992, s. 38 – 40.
- Pridavné mená k prevzatým podstatným menám na *-ia*. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 152 – 155.
- Poznámka k slovosledným tendenciám. – Slovenská reč, 57, 1992, s. 108 – 111.
- Architektonika odborného esejistického textu. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 39 – 44.
- Cudzie výrazy v slovenskom texte. – Zápisník slovenského jazykovedca, 11, 1992, s. 33 (tézy prednášky konanej dňa 27. 2. 1992 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove).
- Kulturologické pramene medzijazykových vzťahov. – Zápisník slovenského jazykovedca, 11, 1992, s. 36 (tézy prednášky konanej dňa 24. 3. 1992 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Košiciach).
- Formálne prostriedky Krupovho štýlu. [Krupa, V.: Jazyk – neznámy nástroj. Bratislava 1991.] – In: Kultúra slova, 26, 1992, s. 183 – 186 (poznámky k stylistickej stránke publikácie).
- Dve poznámky o Hečkovom dobrodružstve. [Hečko, B.: Dobrodružstvo prekladu. Bratislava 1991.] – In: Kultúra slova, 26, 1992, s. 282 – 286 (poznámky k jazykovej stránke publikácie).
- Kořenský, J.: Teorie přirozeného jazyka. Interdisciplinarita, aplikace, prognózy. Praha 1989. – In: Jazykovedný časopis, 43, 1992, s. 151 – 153 (rec.).
- Štylistika ako pohľad na národný jazyk. [Chloupek, J. – Čechová, M. – Krčmová, M. – Minářová, E.: Stylistika češtiny. Praha 1991.] – In: Kultúra slova, 26, 1992, s. 26 – 28 (ref.).
- Život a dielo veľkomoravských vierozvestov. [Život Konštantína Cyrila. Život Metoda. Podľa staroslovienskeho textu sprac. Š. Vragaš. Úvodnú štúdiu napísal A. Bagin. Martin 1991.] – In: Kultúra slova, 26, 1992, s. 219 – 222 (ref.).
- Šikra, J.: Sémantika slovenských prísloviak. Bratislava 1991. – In: Jazykovedný časopis, 43, 1992, s. 70 – 71 (rec.).
- Znovu o *gulagoch* a *Gulagu*. – Slovenská reč, 57, 1992, s. 256.
- Slovo *rekord* a jeho odvođeniny. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 54 – 55. – Tamže: Podstatné mená typu *diagonála*, *pentagonála* (s. 123 – 124). – *Predajca* (s. 216 – 217). – Nesprávny výraz *je k videniu* (s. 244 – 245). – *Nepriechodnosť návrhu* (s. 308 – 310).

Módne prídavné meno *plošný*. – Kultúra slova, 26, 1992, s. 95 – 96. – Tamže: Nové sloveso *medializovať* (s. 374).
 Svedectvo anglických slov na *-ing*. – Nedel'ná Pravda, 1, 1992, č. 23, s. 6. – Tamže: Dvojité preberanie slov (č. 27, s. 6). – *Sympatizant – azylant* (č. 30, s. 6).
Plošný a plocha. – Večerník, 3. 1. 1992, s. 3. – Tamže: *Diskety a diskety* (28. 2., s. 3). – O slove *okolie* (10. 4., s. 3). – *Prádlo – bielizeň* (22. 5., s. 3). – *Lobby – lobbovať* (5. 6., s. 3). – *Alternatívna medicína* (17. 7., s. 3). – *Top-manager?* (14. 8., s. 3). – *Broker = dohodca* (4. 9., s. 3). – *Paradiplomacia* (2. 10., s. 3). – *Mestský magistrát* (30. 10., s. 3). – *Pistoľ a revolver* (13. 1., s. 3). – *Čo je dilemma?* (11. 12., s. 3).
 Päťdesiat rokov docenta Juraja Dolníka. – Jazykovedný časopis, 43, 1992, s. 137 – 139.
 Za akademikom Ľudovítom Novákom. – Správy Slovenskej akadémie vied, 28, 1992, č. 19, s. 4.

1993

Encyklopédia jazykovedy. Sprac. J. Mistrík s kolektívom autorov. 1. vyd. Bratislava, Obzor 1993. 520 s. (člen kolektívu autorov).

Ref.: 1. Dvonč, L.: Nedel'ná Pravda, 2, 1993, č. 38, s. 6. – 2. Gašinec, E.: Všetko o jazyku a štýle pre slovenčinárov a jazykárov. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 40, 1993/94, s. 125 – 127. – 3. Jarošová, A.: Knižná revue, 3, 1993, č. 17, s. 1. – 4. Ondruš, Š.: Encyklopédia jazykovedy. Dielo vyše šesťdesiatich slovenských a českých lingvistov. – Slovenská Republika, 16. 10. 1993, s. 10. – 5. Škvareninová, O.: Učiteľské noviny, 43, 1993, č. 33, s. 12. – 6. Bartáková, J.: In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada jazykovědná. A. 42. Red. I. Pospíšil. Brno, Masarykova univerzita – Filozofická fakulta 1994, s. 135 – 136. – 7. Dolník, J.: Jazykovedný časopis, 45, 1994, s. 58 – 60. – 8. Dubníček, J.: Najpodrobnejšie o slovenčine. – Práca, 24. 2. 1994, s. 5. – 9. Chmelík, A.: Na okraj recenzie Encyklopédie jazykovedy. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 41, 1994/95, s. 121 (k J. Dubníčkovi). – 10. Uhlár, V.: Literárny týždenník, 7, 1994, č. 2, s. 5. – 11. Králik, L.: Slavica Slovaca, 30, 1995, s. 71 – 73.

Morfemický aspekt rytmického krátenia. – In: Studia Academica Slovaca. 22. Prednášky XXIX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1993, s. 98 – 103.

Úvahy nad rytmickým krátením. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 46 – 52.

Pravidlá pravopisu v kartografickej praxi. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 227 – 230.

Názvy jazykov v slovenčine. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 340 – 342.

Deriváty od miestnych mien typu *Krškany*. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 169 – 172.

Charakteristika názvoslovia chemických prvkov. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 140 – 143.

Figuratívnosť v komentári. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 265 – 269.

Výpovedná sila inzerátu v novinách. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 209 – 213.

Text, kontext a kotext. – In: Text a kontext. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Text v priestore jazykovej komunikácie. Text v priestore literárnej komunikácie. Text v priestore didaktickej komunikácie. Prešov 18. – 19. novembra 1993. Red. F. Ruščák. Prešov, Pedagogická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1993, s. 11 – 13.

- Text, kontext a kotext liturgických modlitieb. – In: Text a kontext. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Text v priestore jazykovej komunikácie. Text v priestore literárnej komunikácie. Text v priestore didaktickej komunikácie. Prešov 18. – 19. novembra 1993. Red. F. Ruščák. Prešov, Pedagogická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1993, s. 135 – 139.**
- Prírodný svet Jána Hollého. – Kultúra slova, 27, 1993, s. 81 – 83.**
- Rímska stanica v Stupave. – *Záhorie*, 2, 1993, č. 2, s. 10 – 11.
- Morfematická podmienenosť rytmického krátenia. – *Zápisník slovenského jazykovedca*, 12, 1993, s. 12 – 13 (tézy prednášky konanej dňa 25. 3. 1993 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove a 27. 4. 1993 v pobočke v Nitre).
- Jazyk publikácie o orientálnej filozofii a modernej fyzike. [Capra, F.: Tao fyziky. Prel. A. Rácová. Bratislava 1992.] – In: *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 29 – 32 (posudok jazykovej stránky publikácie).
- Jazykový obraz bratislavského polosveta. [Pišťanek, P.: Rivers of Babylon. Bratislava 1991.] – In: *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 119 – 122 (posudok jazykovej stránky publikácie).
- Nemagická mágia reči. [Moravčík, Š.: Mágia reči. Bratislava 1993.] – In: *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 310 – 313 (rec.).
- Varia. 1. Materiály z Kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 21. – 22. októbra 1991). Red. M. Nábělková – M. Šimková. Bratislava 1992. – In: *Jazykovedný časopis*, 44, 1993, s. 72 – 74 (ref.).
- Rozsiahly maďarsko-slovenský slovník. [Chrenková, E. – Hamzová, V. – Stelczer, A. – Tankó, L.: Maďarsko-slovenský slovník. Bratislava – Budapešť 1992.] – In: *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 182 – 184 (rec.).
- Malý počítačový slovník. [Ragan, J. – Beláková, M.: Anglicko-slovenský počítačový slovník. Bratislava 1992.] – In: *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 365 – 367 (ref.).
- Kertész, A.: Heuristik der deutschen Phonologie. Eine elementare Führung in Strategien der Problemlösung. Budapest 1993. – In: *Jazykovedný časopis*, 44, 1993, s. 149 – 150 (ref.).
- Názvy burzových agentov. – *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 23 – 24. – Tamže: O používaní prechodníka (s. 56 – 57). – Čo je *Eurotópia*? (s. 84). – Slovesá *zasnežiť* a *zasnežovať* (s. 117 – 118). – *Halo* – halový efekt (s. 178 – 179). – *Odstavec* – *odsek* (s. 244 – 245). – *Stihnúť* – *stíhať* (s. 307). – Kvantita v miestnom názve *Mariánka* (s. 352 – 354). – *Rikša* – *rikšiar* (s. 355 – 356).
- Aborigin* – s malým či veľkým začiatočným písmenom? – *Kultúra slova*, 27, 1993, s. 125. – Tamže: *Sexi* či *sexy*? (s. 372).
- Čiarka pri citovaní paragrafov. – *Nedeľná Pravda*, 2, 1993, č. 2, s. 6. – Tamže: Názvy zákonov (č. 3, s. 6). – Znova o slovách *merítka*, *pravítka* (č. 7, s. 6). – *Zárobkovo činná osoba* (č. 11, s. 6). – *Vykonkurovať* ... (č. 16, s. 6). – Názvy jazykov (č. 18, s. 6). – *Pozícia* a *funkcia* (č. 27, s. 6). – Mená miest a ich rod (č. 30, s. 6). – *Predsavzatia* (č. 32, s. 6). – *Rad* – *rada* (č. 40, s. 6). – *Členky* a *priepravky* (č. 41, s. 6). – *Napadaný* – *napadnutý* (č. 45, s. 6). – *Hlavný inšpektor* – *vrchný inšpektor* (č. 49, s. 6). – *Finále* – *finalista* (č. 50, s. 6).
- Počas podmienok?* – *Večerník*, 15. 1. 1993, s. 3. – Tamže: *Dealer* – *predajca* (19. 2., s. 3). – *Odkazovač* (26. 2., s. 3). – *ECU* (9. 4., s. 3). – *Telekarta* (23. 4., s. 3). – *Hektické obdo-*

bie (30. 4., s. 3). – *Eseročka* (25. 6., s. 3). – *Armagedon* na Grbe (9. 7., s. 3). – *Silný – hrubý* (13. 8., s. 3). – *Polícia – policajný* (5. 11., s. 3). – *Logo* (26. 11., s. 3).

1994

Semantics of Derived Words. (Sémantika odvodených slov.) 1. vyd. Prešov, Filozofická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1994. 71 s.

Ref.: Bozděchová, I.: Slovo a slovesnost, 58, 1996, s. 125 – 127.

Latinská gramatika. 2. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo [1994]. 320 s. (spoluautor J. Špaňár).

O predmete jazykovedy. – *Jazykovedný časopis*, 45, 1994, s. 45 – 48.

Jazyk a utváranie jazykového vedomia. – In: *Učiteľ a škola. Zborník z vedeckej konferencie II. Pedagogická Levoča. Red. E. Hleba – V. Žemberová. Prešov, Metodické centrum Prešov, Filozofická fakulta UPJŠ Prešov 1994, s. 74 – 77. – Znovu publikované: Pedagogická revue*, 45, 1994, s. 1 – 4, angl. a rus. res. s. 5.

Logonomastika ako onomastická disciplína. – In: *Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19. – 20. mája 1994. Zborník referátov. Red. E. Krošláková. Bratislava – Nitra, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická 1994, s. 76 – 78.*

Zvuková stavba starej gréčtiny. – *Jazykovedný časopis*, 45, 1994, s. 5 – 11, angl. res. s. 11.

The Invariant Meaning of Derived Words. – In: *Praguiana. 1945 – 1990. Red. P. A. Luelsdorf – J. Panevová – P. Sgall. Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins Publishing Company 1994, s. 185 – 192.*

O morfémech *nov-* a *znovu*. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 148 – 151.

Cudzie slová v slovenčine. – In: *Studia Academica Slovaca. 23. Prednášky XXX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1994, s. 78 – 83.*

Sloveso *zavrieť/zavierať* a odvodeniny. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 281 – 284.

Formovanie slovenskej odbornej terminológie v SAVU. – In: *Slovenská akadémia vied a umení. Red. O. Pöss. Bratislava, Historický ústav SAV 1994, s. 57 – 61.*

Grafické prvky v architektike textu. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 5 – 9.

Architektonika rozprávačského textu. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 333 – 337.

Typy encyklopedických textov. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 77 – 81.

Ďakovný prejav prof. PhDr. Jána Horeckého, DrSc. – *Universitas Šafarikiana*, 24, 1994, č. 3 – 4, s. 31 – 32 (pri príležitosti udelenia čestného titulu doctor honoris causa J. Horeckému Vedeckou radou Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach).

Preklad – nepodarok. [De Wohl, L.: *Svetlo nad Akvinom*. Bratislava 1993.] – In: *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 111 – 114 (posudok jazykovej stránky prekladu).

Dolník, J. – Benkovičová, J. – Jarošová, A.: Porovnávací opis lexikálnej zásoby. Bratislava 1993. – In: *Jazykovedný časopis*, 45, 1994, s. 55 – 57 (rec.).

Konferencia. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 39 – 40. – Tamže: *Nedotknuteľný – nedotýkateľný* (s. 42 – 43). – *Maradonova Sevilla* (s. 98). – *Pôžička stand by – preddavková pôžička* (s. 168 – 169). – Význam a fungovanie slovesa *poskytnúť/poskytovať* (s. 168). – Dve novšie akronymy: *SATUR* a *NAFTA* (s. 172 – 173). – *Pýšiť sa cudzím perím – chváliť*

- sa so zárobkom* (s. 231 – 233). – Nové slovo *pentium* (s. 234 – 235). – *Nedele cez rok* (s. 236 – 237). – *Terciálny, kvarciálny?* (s. 293 – 294). – *Kalanetika* (s. 296). – Nové slovo *revľúň* (s. 296 – 297). – O spojení *ako by* a spojke *akoby* (s. 354 – 355). – Neobratná stavba vety (s. 357 – 358).
- Ján Chryzostom kardinál Korec*. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 116 – 117. – Tamže: *Bankár a bankovník* (s. 176 – 177). – *Nadpolovičná väčšina a podpolovičná menšina* (s. 244 – 245).
- Akého rodu je názov *Paríž*? – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 118 – 119. – Tamže: *Znovu o slove doprovod* (s. 183 – 184).
- Prvá poznámka o čiarke. – *Nedeľná Pravda*, 3, 1994, č. 5, s. 6. – Tamže: Druhá poznámka o čiarke (č. 6, s. 6). – Tretia poznámka o čiarke (č. 7, s. 6). – Štvrtá (a zatiaľ posledná) poznámka o čiarke (č. 8, s. 6). – *Valná hromada?* (č. 15, s. 6). – *Žujte i žuvajte* (č. 20, s. 6). – *Bunkra, ale tankera* (č. 25, s. 6). – *Nie kupón fond, ale kupónový fond* (č. 38, s. 6). – *Hymnus a hymna* (č. 41, s. 6). – Významové posuny v prevzatých slovách (č. 44, s. 6). – *Invázia a konverzia* (*Nedeľná Pravda* – magazín, č. 0, s. 19).
- Daňoplatca?* – *Večerník*, 11. 2. 1994, s. 9. – Tamže: *Hearing – pohovor* (11. 3., s. 3). – *Baráž – barážista* (25. 3., s. 3). – *Pilotný – uvádzací* (8. 4., s. 3). – *NAFTA nie je nafta* (27. 5., s. 3). – *Kariérny diplomat* (10. 6., s. 3). – *Kozlík – valerián* (24. 6., s. 3). – *Tieňovec* (30. 9., s. 3). – *Hlavná dominanta* (18. 11., s. 3).
- Na šesťdesiatku prof. Jána Findru. – *Kultúra slova*, 28, 1994, s. 48 – 49.

1995

- Systémovosť a systémový prístup.** – In: *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Materiály z konferencie v Budmericiach 27. – 29. októbra 1994.* Red. J. Doruľa. Bratislava, Veda 1995, s. 31 – 34.
- Hodnotové pole jazykového vedomia.** – In: *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Sociolinguistica Slovaca. I.* Zost. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava, Veda 1995, s. 43 – 49, angl. res. s. 228.
- Prekonávanie komunikačných bariér.** – In: *Zborník z vedeckej konferencie Technológie vzdelávania tretieho tisícročia. Časť 3. (Paralelný angl. názov.)* Red. V. Obert et al. Nitra, Slovdidac 1995, s. 11 – 13, angl. res. s. 13. – *Znovu publikované pod rovnakým názvom: Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 42, 1995/96, s. 79 – 81.
- Jazyk a utváranie jazykového vedomia.** – *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 41, 1994/95, s. 129 – 132.
- Jazyková situácia vo Francúzsku.** – *Jazykovedný časopis*, 46, 1995, s. 37 – 41.
- Slovensko-česká diglosná komunikácia.** – In: *Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny. Sociolinguistica Slovaca. I.* Zost. S. Ondrejovič – M. Šimková. Bratislava, Veda 1995, s. 183 – 187, angl. res. s. 231.
- Poznámky o fungovaní čiarky.** – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 65 – 68.
- Slovotvorná a morfológická štruktúra slovenčiny.** – In: *Studia Academica Slovaca. 24. Prednášky XXXI. letného seminára slovenského jazyka a kultúry.* Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995, s. 75 – 77.
- Obsah, forma a funkcia morfémy.** – *Jazykovedný časopis*, 46, 1995, s. 17 – 22.

- Novšie afixoidy v slovenčine.** – In: *Studia z jazykoznavstva sloviańskiego. Prace Instytutu filologii sloviańskiej UJ. Kraków 1995*, s. 63 – 65.
- Pridavné mená na -lý.** – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 338 – 342.
- Predložka proti a predpona proti-.** – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 275 – 278.
- Sloveso znat' a jeho odvodeniny.** – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 14 – 17.
- Sociolingvistické hľadiská v diele P. J. Šafárika. – *Zápisník slovenského jazykovedca*, 14, 1995, s. 9 – 10.
- [Diskusné príspevky.] – In: *Spisovná slovenčina a jazyková kultúra. Materiály z konferencie konanej v Budmericiach 27. – 29. októbra 1994.* Red. J. Doruľa. Bratislava, Veda 1995, s. 64, 86, 117, 159 – 160.
- Systém pádov. – *Zápisník slovenského jazykovedca*, 14, 1995, s. 21 – 23 (tézy prednášky konanej dňa 11. 1. 1995 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Prešove, dňa 24. 1. 1995 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave, 27. 1. 1995 v pobočke v Banskej Bystrici a 31. 1. 1995 v pobočke v Nitre).
- Nový typ cestopisu? [Müller, R.: Americký denník. Bratislava 1995.] – In: *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 51 – 55 (posudok jazykovej stránky publikácie).
- Miko, F.: Význam. Jazyk. Semióza. Metodologické reflexie. Nitra 1994. – In: *Jazykovedný časopis*, 46, 1995, s. 116 – 118 (rec.).
- Užitočný slovník skratiek. [Kuklica, P.: Slovník latinských skratiek. Bratislava 1995.] – In: *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 356 – 358 (rec.).
- Đurčo, P.: Probleme der allgemeinen und kontrastiven Phraseologie am Beispiel Deutsch und Slowakisch. Heidelberg 1994. – In: *Jazykovedný časopis*, 46, 1995, s. 48 – 49 (rec.).
- Nové hľadiská pri výskume komunikácie. [Škvareninová, O.: Rečová komunikácia. Bratislava 1995.] – In: *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 300 – 302 (rec.).
- Sokolová, M.: Sémantika slovesa a slovesný rod. Bratislava 1993. – In: *Jazykovedný časopis*, 46, 1995, s. 44 – 45 (rec.).
- Terminologické problémy frazeológie. [Mlacek, J. – Đurčo, P. a kol.: Frazeologická terminológia. Bratislava 1995.] – In: *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 171 – 174 (rec.).
- Skutočne praktická štylistika. [Slančová, D.: Praktická štylistika. Štylistická príručka. Prešov 1994.] – In: *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 292 – 294 (ref.).
- Števčekova esej o kríze človeka. [Števček, J.: Fenomenológia infarktu. Bratislava 1994.] – In: *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 99 – 101 (ref.).
- Štúdie o jazykovej politike. [Kačala, J.: Slovenčina – vec politická? Martin 1994.] – In: *Jazykovedný časopis*, 46, 1995, s. 118 – 120 (rec.).
- Menovať – vymenovať – nominovať.* – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 36 – 38. – Tamže: *Slovo do týždňa* (s. 90 – 91). – *Posadnutosť po peniazoch* (s. 91 – 92). – *Doplňujúci – doplňovací* (s. 162 – 163). – *Groznyzácia či groznizácia?* (s. 165). – *Slovo pozícia a jeho slovenské ekvivalenty* (s. 222 – 223). – *Domicilovaný zákazník* (s. 284 – 285). – *Gay, गया, gayovia* (s. 288 – 289). – *Vičetuvaná cesta – vyšetovaná cesta* (s. 349 – 350).
- O slovese *resetovať*. – *Kultúra slova*, 29, 1995, s. 58 – 59. – Tamže: *Tatra kupón fond?* (s. 251). – *Chváliť sa niečím* (s. 310 – 311). – *Uskutočniť incident?* (s. 314). – *Pristúpiť k riešeniu – na riešenie* (s. 364).
- Pomenovania investičných fondov. – *Nedeľná Pravda – magazín*, 4, 1995, č. 1, s. 19. – Tamže: *Kábelizácia* (č. 9, s. 19). – *Hľadáme správny názov* (č. 16, s. 19). – *Zmluva – doho-*

- da – dohovor* (č. 23, s. 19). – *Tichý vlastník* (č. 24, s. 19). – Ako sa vyjadruje veľká rýchlosť (č. 32, s. 19). – Čo všetko môže byť *zlaté* (č. 34, s. 19). – O zvratnom zámene *sa* (č. 38, s. 19). – Ide o dva *kartáče* (č. 40, s. 19). – O slovese *potknúť sa* (č. 49, s. 19).
- Robotová vojna*. – Večerník, 4. 1. 1995, s. 3. – Tamže: Čo je *musher* či *mašer*? (17. 2., s. 3). – Nové slovo *káblovka* (24. 2., s. 3). – Ďalšie euroslová (3. 5., s. 3). – *Obsluhovateľnosť* (28. 7., s. 3). – *Mafista* či *mafíán* (18. 8., s. 3).
- Profesor František Miko sedemdesiatpäťročný. – Jazykovedný časopis, 46, 1995, s. 59 – 60.
- 1996
- Reč o reči. 1. 1. vyd. Bratislava, Slovenský rozhlas 1996. [56] s.
- The Content and Form of Illucation Acts. – In: Discourse and Meaning. Papers in Honour of Eva Hajičová. Red. B. H. Partee – P. Sgall. Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins Publishing Company 1996, s. 31 – 38.
- Typy medziľudskej komunikácie a ich štandardizácia. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 42, 1995/96, s. 198 – 201.
- Jakobsonovská terminológia dištingtívnych príznakov. – Jazykovedný časopis, 47, 1996, s. 93 – 99, angl. res. s. 99.
- Prekonávanie komunikačných bariér. – Slovenský jazyk a literatúra v škole, 42, 1995/96, s. 79 – 81.
- Malé slovtvorné polia. – In: Studia Academica Slovaca. 25. Prednášky XXXII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1996, s. 79 – 82.
- Typológia slovanských jazykov a P. J. Šafárik. – Slavia, 65, 1996, s. 75 – 80.
- Typológia slovanských jazykov a P. J. Šafárik. – In: Pavol Jozef Šafárik a slavistika. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie a dokumentov z osláv 200. výročia narodenia P. J. Šafárika. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. Literárnovedný zborník 12 / Jazykovedný zborník 13 / Historický zborník 5 (AFPh UŠ 79) 1996. Red. P. Petrus et al. Prešov – Martin, Filozofická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach – Matica slovenská v Martine 1996, s. 199 – 202, angl. res. s. 202.
- Dielo P. J. Šafárika zo sociolingvistického aspektu. – In: Sociolingvistika a areálová lingvistika. Sociolinguistica Slovaca. 2. Zost. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1996, s. 37 – 39.
- Genetická štruktúra slovnej zásoby a preberanie slov. – In: Sociolingvistické a psycholingvistické aspekty jazykovej komunikácie. Komunikáty z 2. medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v Banskej Bystrici 6. – 8. 9. 1994. 1. diel. Red. V. Patráš. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela 1996, s. 148 – 151, angl. res. s. 208.
- Podiel levošských štúrovcov na formovaní spisovnej slovenčiny. – In: Slovenčina v historickom kontexte. Materiály z konferencie konanej v Nitre 16. – 17. mája 1996. Red. E. Kralčák. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1996, s. 43 – 44.
- O predpone *prie-*. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 16 – 20.
- Zdrobňovacie prípony mužských podstatných mien. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 70 – 73.
- Výstavba interpretačného textu. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 142 – 146.

- Starostlivosť o jazyk v škandinávskych krajinách. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 270 – 275.
- Zur Übersetzung von Fachterminologie. – In: Linguodidaktische Aspekte der Fachkommunikation im Fremdsprachenunterricht. Lingvodidaktické aspekty odbornej komunikácie vo vyučovaní cudzích jazykov. Vorträge gehalten auf dem slowakisch-österreichischen Kolloquium am 30. November 1995 in Bratislava. Red. J. Pekarovičová – R. Tahmayrová. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1996, s. 116 – 119, slov. res. s. 119.
- Názvy knižníc v slovenčine. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 332 – 334.
- Roman Jakobson (1896 – 1982). – Slovenská reč, 61, 1996, s. 340 – 342.
- Niektoré črty záhoráckeho rozhovoru. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 90 – 92.
- [Poznámka k príspevku J. Kačalu Prameňov je viac. (Poznámka o dopĺňaní cudzích textov.)] – Jazykovedný časopis, 47, 1996, s. 80.
- Systém pádov. – Zapisník slovenského jazykovedca, 15, 1996, s. 21 (tézy prednášky konanej dňa 12. 3. 1996 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).
- Roman Jakobson (1896 – 1982). – Zapisník slovenského jazykovedca, 15, 1996, s. 37 – 38 (tézy prednášky konanej dňa 15. 10. 1996 v Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).
- Nová gramatika češtiny. [Příruční mluvnice češtiny. Kolektiv autorů Ústavu českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Editori: P. Karlík – M. Nekula – Z. Rusínová. Brno 1995.] – In: Jazykovedný časopis, 47, 1996, s. 128 – 131 (rec.).
- O svete skratiek a značiek. [Tušer, A.: Svet skratiek a značiek. 2., dopl. vyd. Bratislava 1996.] – In: Kultúra slova, 30, 1996, s. 360 – 362 (rec.).
- Nový slovensko-rómsky a rómsko-slovenský slovník. [Berky, J. – Prokop, J. – Stojka, M.: Slovensko-rómsky, rómsko-slovenský slovník. Spolupráca M. Adam a S. Cina. Bratislava 1996.] – In: Kultúra slova, 30, 1996, s. 239 – 241 (rec.).
- Nad tromi slovníkmi rómskeho jazyka. Výskum a opis slovnej zásoby rómčiny. [1. Hübschmannová, M. – Šebková, H. – Žigová, A.: Rómsko-český a česko-rómský kapesní slovník. Praha 1991. – 2. Koptová, A.: Rómčina do vrecka. Košice 1996. – 3. Berky, J. – Prokop, J. – Stojka, M.: Slovensko-rómsky, rómsko-slovenský slovník. Bratislava 1996.] – In: Romano ľil nevo, 6, 1996, č. 225 – 237, s. 6 (rec.).
- O terminológii v reklame. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 30 – 32. – Tamže: *Kanoe – kanojka* (s. 33 – 34). – Terminológia swapov (s. 152 – 153). – *Trapista* (s. 223 – 224). – *Sinhálčina či sinhálčina?* (s. 292 – 293). – *Termálny – termický* (s. 293 – 294).
- O slovese *uznať – uznávať*. – Kultúra slova, 30, 1996, s. 56 – 57. – Tamže: *Blahorečiť niekomu a niekoho* (s. 123 – 124). – *Pozícia hlavného mechanika?* (s. 309). – *Dovolať sa niekoho – dovolať sa niekam* (s. 369).
- Zaslúžilý – zaslúžený – záslužný*. – Nedeľná Pravda – magazín, 5, 1996, č. 3, s. 19. – Tamže: *Priepustný a priestranný* (č. 8, s. 19). – *Rozpočet – rozpočtovať* (č. 13, s. 19). – *Mierový proces* (č. 17, s. 19). – *Spolužitie – súžitie* (č. 23, s. 19). – *Naviazať – nadviazať a nadväznosť* (č. 28, s. 19). – *Smiať sa – usmievať sa* (č. 32, s. 19). – *Pozadie a úzadie* (č. 35, s. 19). – *Zadokumentovať* a podobné slová (č. 37, s. 19). – *Banánovosť* (Nedeľná Pravda, 5, 1996, č. 47, s. 34).

Mladý jubilant Slavo Ondrejovič. – Jazykovedný časopis, 47, 1996, s. 57 – 59 (k 50. narodeninám).

Ak chceme učiť ľudí láske k jazyku, nedá sa to dosiahnuť represiami. Rozhovor s prof. Jánom Horeckým o jazyku, TWA, swape i jazykovom zákone. – Sme/Smena, 20. 12., s. 5 (rozhovor R. Kotiana s J. Horeckým). – Časť príspevku znovu publikovaná: Jazyk potrebuje normu aj sankcie? – Slovenská Republika, 9. 1. 1997, s. 9.

1997

Semiotické aspekty pri verbálnej a neverbálnej komunikácii – ich využitie v preskriptívnej lingvistike. – In: Štylistika neverbálnej komunikácie. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v dňoch 15. – 16. februára 1996. Konferencia sa konala na počesť univ. prof. PhDr. Jozefa Mistríka, DrSc., pri príležitosti jeho 75. narodenín. Red. J. Sabol et al. Bratislava, Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave 1997, s. 94 – 97, angl. res. s. 97 – 98.

Ciele a metódy preskriptívnej jazykovedy. – In: Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy. Sociolinguistica Slovaca. 3. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1997, s. 61 – 64.

The Effectiveness of Discourse. – In: Discourse – Intellectuals – Social Communication. Red. E. Višňovský – G. Bianchi. Bratislava, Veda 1997, s. 82 – 85.

Slovenský jazykovedný štrukturalizmus. – In: Filozofická fakulta Univerzity Komenského v retrospektíve a perspektíve. Zborník príspevkov zo slávnostnej akadémie k 75. výročiu založenia Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. 26. X. 1996. Zost. D. Škoviera. Bratislava, Stimul – Poradenské a vydavateľské centrum pri FF UK 1997, s. 17 – 19.

Rozvíjanie slovnej zásoby. – In: Medzikultúrne interdisciplinárne aspekty vo výučbe cudzích jazykov pre profesionálnu sféru. (Paralelný angl. názov. 2. – 4. októbra 1997.) Red. D. Breveníková et al. Bratislava, Ústav jazykov Ekonomickej univerzity v Bratislave 1997, s. 29 – 34, angl. znenie s. 35 – 39.

Návrh na slovinskú jazykovú komisiu. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 14 – 17.

Slová na –eň v súčasnej slovenčine. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 21 – 24.

Rafting čiže pltiarstvo. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 287 – 288.

Pridavné mená od názvov miest. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 134 – 138.

Odborná terminológia v súčasnej slovenčine. – In: Studia Academica Slovaca. 26. Prednášky XXXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1997, s. 59 – 63.

Stratégia v terminológii reklamy. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 267 – 270.

Znova o spojke kým. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 326 – 329.

Návrh na vymedzenie frazém. – In: Frazologické štúdie. 2. Red. P. Ďurčo. Bratislava, Esprima 1997, s. 78 – 81.

K teórii jazykovej kultúry. – Slovenská reč, 62, 1997, s. 80 – 86.

Zo stupavskej slovnej zásoby. – Kultúra slova, 31, 1997, s. 215 – 220.

Na margo referátu F. Kočiša. – Jazykovedný časopis, 48, 1997, s. 52 – 54.

- Stretnutia s onomaziológiou. – In: Obsah – výraz – význam. 2. Miloši Dokulilovi k 85. narodeninám. Red. J. Panevová – Z. Skoumalová. Praha, Filozofická fakulta UK a Nadace Viléma Mathesia v DeskTop Publishing FF UK 1997, s. 98 – 99.
- Jazyková situácia češtiny. [Spisovnosť a nespisovnosť dnes. Sborník príspevků z mezinárodní konference Spisovnosť a nespisovnosť v současné jazykové a literární komunikaci. Šlapanice u Brna 17. – 19. ledna 1995. Red. R. Šrámek. Sborník prací Pedagogické fakulty MU v Brně. 133. Řada jazyková a literární č. 27. Brno 1996.] – In: Jazykovedný časopis, 48, 1997, s. 121 – 123 (rec.).
- Čechová, M. a kol.: Čeština. Řeč a jazyk. Praha 1996. – In: Jazykovedný časopis, 48, 1997, s. 123 – 127 (rec.).
- Káša, P. – Rusnák, J.: Dve štúdie o Pavlovi Jozefovi Šafárikovi. Prešov 1995. – In: Jazykovedný časopis, 48, 1997, s. 54 – 56 (rec.).
- Pokus o zachytenie slovej zásoby obrázkami. [Škvareninová, O.: Obrázkový slovník slovenčiny. Bratislava 1997.] – In: Kultúra slova, 31, 1997, s. 239 – 241 (rec.).
- Nový typ encyklopédie. [Komorovský, J. a kol.: Religionistika a náboženská výchova. Terminologický a výkladový slovník. Bratislava 1977.] – In: Kultúra slova, 31, 1997, s. 357 – 360 (rec.).
- Diplomatický prekladový slovník. [Hajdušek, I. – Hauser, J.: Anglicko-slovenský a slovensko-anglický diplomatický slovník. Bratislava 1995.] – In: Kultúra slova, 31, 1997, s. 42 – 44 (rec.).
- Slovenský preklad kánonického práva. [Kódex kánonického práva. Latinsko-slovenské vydanie. Trnava 1996.] – In: Slovenská reč, 62, 1997, s. 352 – 357 (rec.).
- Dobrý preklad „filozofického“ románu. [Gaarder, J.: Sofin svet. Román o dejinách filozofie. Prel. J. Zima. Bratislava 1996.] – In: Kultúra slova, 31, 1997, s. 176 – 180 (poznámky k jazykovej stránke prekladu).
- Dobrý preklad zaujímavej knižky. [Lorenz, K.: Zhovára sa s dobytkom, vtákmi a rybami. Prel. A. Münzová. Bratislava 1996.] – In: Kultúra slova, 31, 1997, s. 305 – 306 (posudok jazykovej stránky prekladu).
- Tigre tamílskeho oslobodenia.* – Kultúra slova, 31, 1997, s. 55. – Tamže: *Podat' odvolanie sa?* (s. 126). – *To je sila* (s. 189 – 190). – *Vrátiť sa do starých koľají* (s. 247). *Vyžadovať si škody* (s. 248 – 249). – *Sklad s nábytkom?* (s. 250). – *Trojvršie* či *trojvršie* (s. 251 – 252). – *Odhladnuc od toho, nehľadiac na to* (s. 315 – 316). – *Bojovať s kriminalitou?* (s. 318 – 319).
- Predložky *pri* a *vedľa*. – Nedelňá Pravda, 6, 1997, č. 4, s. 45. – Tamže: *Vlajka a vlajková loď* (č. 6, s. 45). – *Mega znamená veľký* (č. 10, s. 45). – *Ezoterický – ezoterný* (č. 19, s. 45). – O bankách a ich názvoch (č. 26, s. 57). – *Extrémne športy* (č. 34, s. 45). – Jazykovedec o golfe (č. 36, s. 45). – *Pltníctvo – pltiarstvo* (č. 42, s. 42). – O používaní zámena *svoj* (č. 52, s. 79).

1998

SLEX 99. Elektronický lexikón slovenského jazyka. Krátky slovník slovenského jazyka. Synonymický slovník slovenčiny. Pravidlá slovenského pravopisu. 1. vyd. Bratislava, Forma 1998 (spoluautor Pravidiel slovenského pravopisu).

Ref.: Strasser, D.: Slovenčina na ex. – Dominofórum, 8, 1999, č. 10, s. 14.

- Reč o reči. 2. 1. vyd. Bratislava, Slovenský rozhlas 1998.
- Sémantické čiastkové systémy. – In: Jazyk a kultura vyjadřování. Milanu Jelínkovi k jeho sedmdesátinám. Ed. P. Karlík – M. Krčmová. Brno, Masarykova univerzita 1998, s. 181 – 184.
- Anthropos zoon dialogikon. – In: Issues of Valency and Meaning. Studies in Honour of Jarmila Panevová. Red. E. Hajičová. Praha, Karolinum, Charles University Press 1998, s. 259 – 263.
- Dva prostriedky formovania jazykového prejavu. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 326 – 331.
- Spoluhláskové skupiny s fonémou š- v cudzích slovách. – Slovenská reč, 63, 1998, s. 280 – 283.
- Podstatné mená na *-or, -ol, -er, -el*. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 76 – 78.
- Miesto a funkcia slova *lízing (leasing)* v slovenčine. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 264 – 268.
- Konkurencia predložiek v *a na*. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 193 – 197.
- Rytmicko-sémantické členenie textu. – Kultúra slova, 32, 1998, s. 132 – 135.
- Ľudovít Novák a slovenčina. – In: Studia Academica Slovaca. 27. Prednášky XXXIV. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Red. J. Mlacek. Bratislava, Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1998, s. 55 – 58.
- Namiesto predhovoru poznámka o eseji. – In: Findra, J.: Jazyk, reč, človek. Bratislava, Q 111 1998, s. 5 – 6.
- Kultúra a jazyk. – In: Medzinárodná vedecká konferencia Transformácia ekonomiky. Skúsenosti Slovenska a ďalších krajín strednej Európy. IV. medzinárodná konferencia Vedecov ýskumnej siete krajín Vyšehradskej skupiny. Zborník. Red. J. Macko – D. Breveníková. Bratislava, Ekonóm 1998, s. 222.
- Travaux du Cercle linguistique de Prague. Prague Linguistic Circle Papers. Ed. E. Hajičová et al. Amsterdam – Philadelphia 1996. – In: Jazykovedný časopis, 49, 1998, s. 136 – 138 (rec.).
- Žigo, J.: Kategória času v slovenskom jazyku. Bratislava 1997. – In: Jazykovedný časopis, 49, 1998, s. 100 – 102 (rec.).
- Nábělková, M.: Vzťahové adjektíva v slovenčine. Funkčno-sémantická analýza desubstantívnych derivátov. Bratislava 1993. – In: Jazykovedný časopis, 49, 1998, s. 98 – 100 (rec.).
- O prekladoch a prekladaní Biblie. [O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov. Bratislava 1997.] – In: Kultúra slova, 32, 1998, s. 46 – 48 (rec.).
- Slovenské publikácie o frazeológii. [1. Frazeológia vo vzdelávaní, vede a kultúre. Red. E. Krošláková. Nitra 1993. – 2. Mlacek, J. – Ďurčo, P. a kol.: Frazeologická terminológia. Bratislava 1995. – 3. Frazeologické štúdie. 1. Red. J. Mlacek – P. Ďurčo. Bratislava 1996.] – In: Jazykovedný časopis, 49, 1998, s. 119 – 122 (rec.).
- Palkovič, K.: Záhorácky slovník. Bratislava 1997. – In: Slovenská reč, 63, 1998, s. 99 – 102 (rec.).
- Medzi prstami* či *medzi prstmi*? – Kultúra slova, 32, 1998, s. 55. – Tamže: *Transnárodný – nadnárodný* (s. 125). – *Popri a povedľa* (s. 254 – 255).

Kontrolovať – *kontrola*. – *Nedeľná Pravda*, 7, 1998, č. 5, s. 41. Tamže: *Čo je úskalie* (č. 9, s. 33). – *Životniari* a iní *-iari* (č. 17, s. 55). – *Vypožičané slová* (č. 26, s. 57). – *Modelky a modely* (č. 29, s. 57). – *Kedy neskloňujeme* (č. 36, s. 56).
K nedožitej deväťdesiatke Ľudovíta Nováka. – *Kultúra slova*, 32, 1998, s. 307 – 310.
Na šesťdesiatku Kláry Buzássyovej. – *Slovenská reč*, 63, 1998, s. 367 – 369.

1999

Internacionalizácia a europeizácia slovenčiny. – In: *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*. Ed. J. Bosák. Bratislava, Veda 1999, s. 80 – 82.
Intenzia a extenzia termínu. – In: *Pange lingua. Zborník na počesť Viktora Krupu*. Ed. J. Genzor – S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1999, s. 123 – 129, angl. res. s. 130.
K otázke literárnej rómčiny. – In: *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Sociolinguistica Slovaca. 4*. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1999, s. 165 – 171.
Odras kultúrnych prvkov v slovnej zásobe slovenčiny, češtiny a maďarčiny. – In: *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi. Sociolinguistica Slovaca. 4*. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava, Veda 1999, s. 94 – 97.
Ortoepia v jazykovej komunikácii. – In: *Retrospektívne a perspektívne pohľady na jazykovú komunikáciu. Materiály z 3. konferencie o komunikácii. Banská Bystrica – Donovaly 11. – 13. septembra 1997. 1. diel*. Ed. P. Odaloš. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela – Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela 1999, s. 44 – 46.
Sémantické a derivačné pole slovíet *ísť* a *chodiť*. – *Slovenská reč*, 64, 1999, s. 202 – 208, angl. abstrakt s. 202.
Sémantické pole slovesa *padat*. – *Slovenská reč*, 64, 1999, s. 83 – 91, angl. abstrakt s. 91.
Sloveso *deliť* a jeho odvodeniny. – *Kultúra slova*, 33, 1999, s. 8 – 13.
Sloveso *platiť* a jeho odvodeniny. – *Kultúra slova*, 33, 1999, s. 211 – 215.
Strata na vedúceho pretekára. – *Kultúra slova*, 33, 1999, s. 87 – 88.
Zatmenie – temný – tmavý. – *Kultúra slova*, 33, 1999, s. 208 – 210.
Vypúšťanie morfémy *som* v tvaroch minulého času. – *Kultúra slova*, 33, 1999, s. 139 – 142.
Paralelné adjektíva. – *Kultúra slova*, 33, 1999, s. 337 – 342.
Slovo *pozor* a ďalšie slová so základom *zriet’/-zerat’* v súčasnej slovenčine. – *Kultúra slova*, 33, 1999, s. 257 – 261.
Zhodnotenie konferencie. – In: *Retrospektívne a perspektívne pohľady na jazykovú komunikáciu. Materiály z 3. konferencie o komunikácii. Banská Bystrica – Donovaly 11. – 13. septembra 1997. 2. diel*. Ed. P. Odaloš. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica – Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica 1999, s. 227.
Černík, V. – Viceník, J. – Višňovský, E.: *Historické typy racionality*. Bratislava 1997. – In: *Jazykovedný časopis*, 50, 1999, s. 129 – 131 (rec.).

- Dialoganalyse VI. Referate der 6. Arbeitstagung. 1 – 2. Red. S. Čmejrková – J. Hoffmannová – O. Müllerová – J. Světlá. Tübingen 1998. – In: Jazykovedný časopis, 50, 1999, s. 139 – 141 (ref.).
- Dudok, M.: Úvod do textiky. Báčsky Petrovec 1998. – In: Slovenská reč, 64, 1999, s. 116 – 119 (rec.).
- Orientácia slovenskej hungaristiky. [1. Nyelvi érintkezések a Kárpát-Medencében – Jazykové kontakty v Karpatskej kotline. Red. I. Lanstyák – G. Szabó Mihály. Bratislava 1997. – 2. Tanulmányok a magyar-szlovák kétnyelvűségéről. Red. I. Lanstyák – Sz. Simon. Bratislava 1998. – 3. Lanstyák, I.: Nyelvünkben otthon. Dunajská Streda 1998.] – In: Jazykovedný časopis, 50, 1999, s. 141 – 143 (ref.).
- Daneš, F. a kol.: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997. – In: Jazykovedný časopis, 50, 1999, s. 45 – 47 (ref.).
- Nové slová v češtine. [Nova slova v češtině. Slovník neologizmů. Praha 1998.] – In: Kultúra slova, 33, 1999, s. 106 – 109 (rec.).
- Cesta k modernej odbornej terminológii. [Astronomická terminológia. Zost. E. Pittich – V. Rušin. Bratislava 1998.] – In: Kultúra slova, 33, 1999, s. 169 – 172 (rec.).
- Práca na doma?* – Kultúra slova, 33, 1999, s. 62. – Tamže: *Svojskosť* (s. 118). – *Internet* (s. 179). – *Eximbanka* (s. 181 – 182). – *Extrémista* (s. 180 – 181). – *Rozísť sa remízou?* (s. 189). – *Trh práce* (s. 248 – 249). – *Denominácia* (s. 251). – *Kontrolór* (s. 308).
- Osemdesiatka Konštantína Palkoviča. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 234 – 236.
- Mária Myjavcová – vojvodinská slovakistka. – Kultúra slova, 33, 1999, s. 161 – 163 (k 60. narodeninám).

Redakčná činnosť

- Jazykovedný časopis, 40, 1989 – 42, 1991 (hlavný redaktor), 43, 1992 – 50, 1999 (člen red. rady).
- Kultúra slova, 23, 1989 – 33, 1999 (člen red. rady).
- Slovo a slovesnosť, 54, 1993 – 60, 1999 (člen red. rady).

Spolupráca

- Masár, I.: Pomocný materiál k metodike ustaľovania termínov. – Kultúra slova, 23, 1989, s. 132 – 144.

Prekladateľská činnosť

- Feldstein, R.: Praslovanské prozodické pozadie vzniku rytmického zákona v slovenčine. – Slavica Slovaca, 25, 1990, s. 41 – 49, rus. res. s. 49.
- Jakobson, R.: Lingvistická poetika. (Výber z diela.) Bratislava, Tatran 1991. 280 s. (spolu-prekladatelia M. Bakoš, B. Hečko, V. Krupa, D. Slobodník).

- De Beaugrande, R.: Perspektívy postklasickej sémantiky. – Jazykovedný časopis, 45, 1994, s. 81 – 94 (za spolupráce M. Nábělkovej).
- Omdal, H.: Zmeny jazykovej klímy v Nórsku? – Jazykovedný časopis, 46, 1995, s. 107 – 115.

Zostavil Ladislav Dvonč

KONFERENCIA NA POČEŠŤ VÝZNAMNÉHO ŽIVOTNÉHO JUBILEA PROFESORA JÁNA HORECKÉHO

Konferenciu pánu profesorovi pripravilo jeho bývalé celoživotné pracovisko – Jazykovedný ústav E. Štúra Slovenskej akadémie vied – v spolupráci so Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri SAV a za finančného príspevnia Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v dňoch 13. – 14. marca 2000 v Kongresovom centre SAV v Smoleniciach. Pán profesor si nikdy nepotrpel na slávy a chvály, a tak aj táto konferencia sa niesla v čisto pracovnom a tvorivom duchu – pravda okrem slávnostnej reči jeho najbližšieho žiaka prof. J. Sabola. Ale ani to nebolo klasické *laudatio*, ale sabolovsko-sokol'ská esej, popretkávaná metaforami, semiózami, vyberanými stylistickými figúrami, spoločnými dlhoživotnými kogníciami.

Tematické okruhy konferencie boli vybrané tak, aby aspoň kontúrovo reflektovali mnohostrannú, pioniersku i priekopnícku prácu jubilanta v slovenskej lingvistiky, vede i kultúre. Sám pán profesor predniesol na začiatok esej *Človek a jeho jazyk* (uverejňujeme ju v tomto čísle ako úvodník), čo bolo vlastne aj inšpiráciou nazvať celú konferenciu *Jazyk a kultúra*.

Názvy jednotlivých rokovacích okruhov najzreteľnejšie odrážajú obsah konferencie. Okruh *Človek – jazyk – kultúra – identita – etnicita* priniesol nielen najvšeobecnejšie úvahy a reminiscencie, ale aj zamýšľavú otázku V. Krupu čo je vlastne v jazyku exotické, resp. tiež zaujímavú komparáciu prenášania zvieracích pomenovaní na ľudí v angličtine a slovenčine od P. Štekauera a D. Slančovej. (Chýbal nám referát J. Furdíka o vývine názorov J. Horeckého na slovtvorbu.)

Okruh *Komunikácia – pragmatika* majú už tradične na našich konferenciách „vyhradené“ pražské výskumníčky J. Hoffmannová – O. Müllerová i S. Čmejrková; pridal sa k nim ostravský skúmateľ komunikačných bariér J. Mezulánik, Prešovčan F. Ruščák a ďalší.

S náročnými príspevkami v okruhu *Systém – štruktúra – sémantika – gramatika* vystúpili špičkoví českí lingvisti J. Kraus, P. Sgall, E. Hajičová, F. Daneš; vhodne by bol sem zapadol referát J. Kořenského o procesuálnej gramatike a linearite textu.

V rámci okruhu *Terminológia – terminografia*, ktorú na Slovensku pán profesor nielen „stvoril“, ale aj systematicky budoval i buduje, má svojich pokračovateľov: na aktuálne aspekty tejto výskumnej oblasti najmä v súvislosti s prípravou nového výkladového slovníka slovenčiny poukázali K. Buzássyová aj A. Jarošová, O. Martinová a spolupracovníčky v rámci rozvíjaného výskumu neologizácie v češtine. (O praktickosti slovenskej teórie terminológie mal účastníkov konferencie presvedčiť chýbajúci I. Masár.) Traja profesori Filozofickej fakulty UK J. Mlacek, P. Žigo, J. Dolník mali vyhradenú časť bloku, analogického s názvom ich vedeckého projektu *Princípy – tendencie – perspektívy*.

Aj posledný okruh *Slovotvorba – morfematika – štylistika* bol pestrý, pričom sa (aj vďaka prítomnosti prof. J. Mistríka) najviac diskutovalo o problematike vyčleňovania tzv. sekundárnych štýlov v súčasnej slovenčine a ich počte. Dcéra pána profesora A. Rácová predniesla príspevok o rómских základoch ako zdroji neologizácie v slovenskej karpatskej rómčine. Nechýbala ani poetická otázková bodka M. Nábělkovej *Krkoška mámivá – kdeže si žije?*

Ako to už na našich konferenciách roky býva, podaktoré referáty neboli celkom kompatibilné s nosnými témami konferencie, mali by sa však všetky – aj s neplánovanými vystúpeniami – objaviť v prvom zväzku zborníka *Jazyk a fenomén kultúry*; druhý zväzok *Jazyk a pamäť kultúry* prinesie výber z najvýznamnejších prác pána profesora; celý dvojzborník ponese názov *Človek a jeho jazyk* a mal by vyjsť ešte tohto roku.

Milé prekvapenie pánu profesorovi, no aj všetkým účastníkom, pripravil agilný šéf lingvistickej produkcie na Slovensku G. Moško, ktorý vo svojom prešovskom vydavateľstve Náuka vydal súbor prác J. Horeckého z oblasti jazykovej kultúry s výstižným názvom *O jazyku a štýle kriticky aj prakticky*. Na obálke tejto sympatickej publikácie sa objavil aj erb J. Horeckého – rýľ a pero. Nič nemohlo lepšie vystihnúť doterajšiu životnú i vedeckú púť pána profesora: práca v stupavskej záhradke mu prinášala uspokojenie a dobrú kondíciu, symbolický rýľ v spojení s neúnavným perom pána profesora tematicky obsiahli a metodologicky zasiahli celú slovenskú lingvistickú a kultúrnu záhradu, zahraničné parcely nevynímajúc. Vedecké dielo pána profesora J. Horeckého – tejto našej dnes najvýznamnejšej žijúcej vedeckej osobnosti – je primárne založené na citlivom posudzovaní dynamiky slovenčiny, je variantné i mnohostranné z hľadiska výskumného záberu, tolerantné k iným výskumným postojom. Zapájal nás nim do svetového lingvistického kontextu – čo nám dnes citeľne chýba. Aj o tom bola táto inšpirujúca vedecká konferencia.

Ján Bosák

FRANTIŠEK DANEŠ OSEMDESĀTROČNÝ

Prof. PhDr. František Daneš, DrSc., patrí medzi tých vynikajúcich predstaviteľov českej a svetovej vedy o jazyku, ktorých suverénna autorita sa na Slovensku plne rešpektovala v historickom česko-slovenskom kontexte, ale ktorá sa neprestala rešpektovať a uznávať ani dnes v iných geopolitických podmienkach. F. Daneš sa u nás oddávna cituje a uvádza veľmi hojne a vďaka – napokon práve tak ako aj inde v Európe i v zámorí. Významné jubileum F. Daneša je preto tak trochu aj našim jubileom.

Pripomeňme si pri tejto príležitosti, aj keď s miernym oneskorením, niekoľko údajov z pracovného životopisu nášho jubilanta, ktorého hlavným koníčkom je podľa vydania *Who is Who in Czech Republic (2000)* príznačne príroda a filozofia. Tento rodák z juhočeského Písku sa narodil 23. júla 1919. Na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity sa zapísal na bohemistiku a anglistiku, takže jeho učiteľmi boli také osobnosti ako Miloš Weingart, Vladimír Šmilauer, neskoršie Bohuslav Havránek. Rozhodujúci vplyv však na jeho lingvistické vyzrie-

vania a na jeho orientáciu mali podľa jeho vlastných slov predovšetkým anglisti Bohumil Trnka a Vilém Mathesius, ktorí ho dôverne zasvätili do tajov učenia pražského štrukturalizmu. Boli to zrejme naozaj práve oni, a neskoršie aj inšpirácie z diel R. Jakobsona, N. S. Trubceckého, J. Mukařovského a O. Jespersena, ktorí prebudili jeho hlboký záujem o fonológiu, o teoreticko-metodologické princípy výskumu jazyka a prispeli k vybrúseniu jeho jemného zmyslu pre funkčnú variabilitu jazykových prostriedkov, pre kontinuálne prechody medzi centrom a perifériou i pre psychosociolingvistické a textovolingvistické témy, ktoré neskoršie úspešne rozpracúval.

F. Daneš nastúpil do Ústavu pro jazyk český ČSAV v roku 1947 a doteraz mu ostal verný. Pripomína tým iného veľkého osemdesiatnika našich čias – prof. PhDr. Jána Horeckého, DrSc., o ktorom platí to isté vo vzťahu k Jazykovednému ústavu E. Štúra SAV). Od r. 1965 do r. 1970 pôsobil v ústave aj ako jeho riaditeľ, pričom sa do riaditeľskej funkcie znovu vrátil po období normalizácie v r. 1989 a zotrval tam až do r. 1994. Meno F. Daneša je pre nás akosi bytostne spojené s ÚJČ, hoci zároveň pôsobil aj na Filozofickej fakulte UK. Z mnohých vyznamenaní a medailí, ktoré za svoju činnosť dostal, je určite najvýznamnejšia pamätná medaila Josefa Dobrovského.

F. Daneš je vo svete prijímaný a uznávaný nielen ako jeden z hlavných predstaviteľov tradícií pražskej jazykovednej školy, ale aj ako významný teoretik. Jeho práce sa objavujú v rôznych svetových antológiách a jeho samého možno stretnúť na nespočetných konferenciách a kongresoch doma i v zahraničí, na ktorých nielen prednáša, ale ktorým často i predsedá. Pôsoobil na mnohých zahraničných univerzitách a v mnohých bádateľských inštitúciách, napr. v Los Angeles, v brazílskych Campinas, v holandskom Wassenaare, v Kolíne nad Rýnom a inde. F. Daneš je ešte aj dnes typom cestujúceho jazykovedca, čo nie je nič nepochopiteľné. Je totiž z rodiny, z ktorej pochádzal aj legendárny geomorfológ a cestovateľ Jiří Viktor Daneš. F. Daneš často navštevoval i jazykovedné podujatia na Slovensku a aj jeho zatiaľ posledná zahraničná cesta mierila k nám – do Smoleníc na konferenciu Jazyk a kultúra v marci 2000. F. Daneš je, pravdaže, aj členom mnohých vedeckých domácich i zahraničných spoločností. Spomeňme však najmä to, že v minulosti bol dlhé roky aj výkonným redaktorom časopisu Naše řeč a doteraz je členom redakcie časopisu Slovo a slovesnost. Nikdy sa nevyhýbal ani „čiernym“ redakčným prácam.

Prvou monografiou F. Daneša bola práca *Intonace a věta ve spisovné češtině* (1957), ktorú síce nepripravoval za pomoci moderných elektroakustických prístrojov ani iných domyselných technických aparatúr, ale i tak predstavuje vynikajúcu ukážku jemnej intuície, schopnosti presne interpretovať zvukové javy i ukážku znamenitých systemizačných schopností. Postupne sa však cez pojem aktuálneho vetného členenia dostáva k ďalšej svojej veľkej téme – k syntaxi, k výskumu tzv. štruktúrneho jadra vety i v jeho zasadení do celého textu. V syntaktických prácach sa opieral takisto o hlboké poznanie živého jazyka i jeho zákonitostí, o domácu tradíciu, ale i o dobrú znalosť svetového lingvistického myslenia. Na Slovensku sú dobre známe kolektívne *Práce o sémantické struktuře věty* (1973), kde sa podrobne analyzujú všetky relevantné syntaktické prístupy v syntaxi, nevynímajúc koncepciu intencie slovesného deja E. Paulinyho. Svoje originálne ponímanie gramatického vetného vzorca a sémantického vetného vzorca, resp. aj komplexného vetného vzorca F. Daneš rozvinul v knihe *Větné vzorce v češtině* (1981, 1989), ktorú publikoval v spoluautorstve so Z. Hlavsom. Tento dobre preverený a premyslený koncept našiel svoje syntetické vyústenie v kolektívnej *Mluvnici*

češtiny 3 (1987). Syntaktické práce F. Daneša sú aj pre nás inšpiratívne a pri príprave akademickej syntaxe slovenského jazyka, ktorá nás čaká, sa budeme musieť k nim vrátiť podľa všetkého ešte s väčšou pozornosťou. Ďalšou nám dobre známou publikáciou F. Daneša je jeho kniha *Věta a text* (1984), ktorá zhŕňa jeho práce z oblasti nadvetnej syntaxe a textológie, spracúva vnútrovetné i nadvetné vzťahy, predovšetkým však sa tu predstavuje ďalší pozoruhodný koncept F. Daneša – koncept tematických postupností v texte. Celkom na začiatku tohto obdobia stála štúdia *O tzv. významové a mluvnické stavbě vět* (1958, spoluautor M. Dokulil), ktorá výrazným spôsobom zasiahla do teórie a metodológie syntaktických výskumov v celom Česko-Slovensku.

K srdcovým témam jubilanta patrí aj poetika či analýza a interpretácia umeleckých diel (napr. Hašek, Čapek, ba i Dickens), neobišli ho ani lexikografické témy a príprava slovníkov, pravopisných a ortoepických príručiek či školských gramatík. Dôležité je však spomenúť ešte jeho práce sociolingvistické a pragmalingvistické. Zásadný význam pre nás mala a má jeho práca *Postoje a hodnotící kritéria při kodifikaci* (1979), v ktorej autor nenapodobiteľným spôsobom sformuloval princípy moderného postoja k jazykovému normovaniu a kodifikačnej práci. Pravdaže, všetky sociolingvistické práce, ktoré F. Daneš publikoval a publikuje, mali a majú pre nás veľkú inšpiratívnu silu napr. aj v „zápase“ o podobu filozofie v oblasti spisovného jazyka a jazykovej kultúry (aj keď niektoré z nich sú pomerne ťažko dostupné). Pod vedením F. Daneša vznikla i kolektívna práca *Čeština na přelomu tisíciletí* (1998), ktorá prítlačným spôsobom mapuje situáciu súčasnej češtiny v rozličných komunikačných sférach.

F. Daneš dlhé roky pracoval v časopise *Vesmír*, kde v r. 1982 – 1995 viedol rubriku o jazyku vedy, v ktorej svojím nenapodobiteľným, čítavým spôsobom presne postihol charakteristické črty českého odborného vyjadrovania. Tieto svoje skúsenosti využil aj v najnovšej kolektívnej monografii *Jak napsat odborný text* (1999), ktorú napísal spolu so S. Čmejrkovou a J. Světlou. Nemožno zabudnúť ani na to, že F. Daneš písal pravidelne rozhlasové jazykové kútiky, že neskôr ďalšie každotýždenne uverejňoval v Literárnych novinách a iných periodikách. Súborne potom tieto príspevky vyšli v knižke *Malý průvodce po dnešní češtině* (1964) a novšie v publikácii *Čeština jak ji znáte a neznáte* (1996). Pri „rozmotávaní“ akéhokoľvek jazykového rébusu vždy myslel i na hlbšie súvislosti a odhaľoval ich.

Šarmantnému F. Danešovi želáme veľa zdravia a neutíchajúci elán i do ďalších rokov. Tešíme sa na jeho ďalšie zaujímavé a podnetné práce.

Slavomír Ondrejovič

LEXIKOLOGICKO-LEXIKOGRAFICKÁ KONFERENCIA *LEXICOGRAPHICA* '99

V dňoch 28. – 29. októbra 1999 sa v Domove slovenských spisovateľov v Budmericiach uskutočnila lexikologicko-lexikografická konferencia s medzinárodnou účasťou *LEXICOGRAPHICA* '99, ktorú zorganizovala Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV a Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV s podporou Ministerstva kultúry SR. Podujatie pritiahol pozornosť približne 50 účastníkov, zaujímavých sa o problematiku teórie a praxe zostavovania slovní-

kov. V budmerickom kaštieli slávnostným príhovorom konferenciu otvoril riaditeľ JÚLŠ SAV a predseda SJS pri SAV S. Ondrejovič a zástupkyňa Ministerstva kultúry SR D. Števková. Počas dvojdnového pracovného stretnutia svoje príspevky prednieslo 24 referentov.

Ako prvá vystúpila K. B u z á s s y o v á (Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV), vedúca projektu Slovník súčasného slovenského jazyka, dnes najrozsiahlejším rozpracovaným lexikografickým projektom. V príspevku nazvanom *Z koncepcnej a realizačnej problematiky nového viaczväzkového slovníka slovenského jazyka* autorka sústredila pozornosť na potrebu pripravovaného slovníka; pôjde o stredný až veľký typ slovníka, predpokladá sa, že šesťzväzkový, obsahujúci približne 200 000 slov. Pri jeho tvorbe sa okrem klasickej kartotéky využíva aj elektronická kartotéka, ktorá je v štádiu priebežného budovania. – V príspevku J. F u r d í k a – M. B y s t r i a n s k e j – Ľ. L i p t á k o v e j (Filozofická fakulta Prešovskej univerzity) *Stav prác na Slovotvornom slovníku slovenčiny* bol prezentovaný súčasný stav úsilia lexikograficky zachytiť slovotvorbu slovenského jazyka. – M. M a j t á n – R. K u c h a r – J. S k l a d a n á (JÚLŠ SAV) predstavili doterajší i momentálny stav prác na Historickom slovníku slovenského jazyka zachytávajúceho historickú slovnú zásobu 15. – 18. storočia. Dosiaľ vyšli štyri diely, piaty je v tlači a posledný diel autorský kolektív koncipuje. M. Majtán predložil niektoré otvorené otázky vznikajúce pri tvorbe slovníka, R. Kuchar sa venoval lexikalizovaným spojeniam neterminologického i terminologického charakteru a J. Skladaná spracovaniu frazém – mimoriadne vzácnemu jazykovému fondu zasluhujúcemu si bezpochyby čo najúplnejšie lexikografické zachytenie. – *Spracúvanie územne diferencovaných javov v celonárodnom nárečovom slovníku* prezentoval I. R i p k a (JÚLŠ SAV). Zhodnotil práce na Slovníku slovenských nárečí, z ktorého zatiaľ vyšiel 1. diel (A – K) a ďalšie sa koncipujú (predpokladá sa, že bude štvorzväzkový) a predniesol niekoľko stále aktuálnych lexikografických problémov a otázok.

V prešovskom bloku referátov týkajúcich sa veľmi hodnotných lexikografických prác vznikajúcich na tamjšej filozofickej fakulte pokračovala J. N i ž n í k o v á príspevkom *Valenčný slovník slovenských slovies*, ktorý bol prezentáciou 1. ukážkového zväzku slovníka autoriek J. Nižnikovej a M. Sokolovej. Obsahuje 625 slovies a 2060 valenčných štruktúr a lexii, zoradených podľa frekvenčného kritéria. Slovník, ktorého 2. zväzok sa pripravuje, bude východiskom pre spracovanie vetných modelov v slovenčine. – G. M o š k o predstavil *Morfematický slovník slovenčiny* a obrátil pozornosť na metódy a pravidlá segmentácie prednesením referátu M. S o k o l o v e j o identifikácii segmentov podľa významu a podľa postavenia v gramatickom tvare.

V referáte *Semiotika lexikonu* F. Č e r m á k (Filozofická fakulta UK, Praha) načrtnol niekoľko otázok týkajúcich sa ikon, indexov a symbolov a rozobral niektoré konkrétne problémy, ktoré prináša výskum semiotickej povahy slov. – Značný záujem prítomných vyvolal príspevok O. M a r t i n c o v e j (ÚJČ AV ČR, Praha) *Slovník Nová slova v češtině jako slovník speciální*, pretože slovník českých neologizmov potešil lingvistickú verejnosť i zainteresovaných používateľov jazyka nielen v Čechách, ale aj na Slovensku. Na príspevok nadviazala Z. O p a v s k á (ÚJČ AV ČR, Praha) s doplnením *Univerbizace a multiverbizace v slovníku Nová slova v češtině* a Z. T i c h á (ÚJČ AV ČR, Praha) referátom *Funkce příkladu ve slovníku neologizmů*.

Paronymický slovník predstavila O. Š k v a r e n i n o v á (FF UK, Bratislava), ktorá do jeho slovníkovej časti zaradila vybrané slovné tvary, ktoré sú natoľko príbuzné a podobné, že

v textoch ľahko splývajú. Ako autorka uviedla, takýto slovník možno využiť pri sledovaní etymológie slov, morfológických súvislostí, pri tvorení a kombinovaní básnických spojení, ale poslúži i ľuštiteľom krížoviek, rébusov a hráčom populárnej slovnej hry scrabble. – Pripravovaný *Veľký slovensko-maďarský slovník* predstavila G. Szabó Mihályová (FF UK, Bratislava). Základným prameňom pri jeho koncipovaní je Veľký slovensko-ruský slovník. – Ľ. Králik (JÚĽŠ SAV) vystúpil s príspevkom *O príprave Stručného etymologického slovníka slovenčiny*, ktorý bude populárnym slovníkom pre širšiu kultúrnu verejnosť. – Príspevok nazvaný *Zo slovotvornej problematiky vlastných mien* predniesol V. Blánár (Bratislava), ktorý propriálnu lexiku označil za integrovanú časť slovnej zásoby a veľmi vzácny dokladový materiál, ktorý nevyhnutne vyžaduje od lexikografického spracovania špecifický prístup.

Na záver prvého dňa podujatia sa uskutočnila slávnostná spoločná večera, na ktorej prítomní pozdvihli čaše aj na počesť jubilantov – K. Buzássyovej a J. Bosáka. Prijemná atmosféra večera pretrvávala aj počas „demonštrácie lexikografických nástrojov“ v podaní V. Benka, ktorý na počítači pôsobivo prezentoval počítačovú podporu tvorby viacerých druhov výkladových slovníkov, počítačový korpus slovenského jazyka, ako aj elektronický lexikón slovenského jazyka SLEX 99.

Do druhého dňa konferencie nás uviedol príspevok J. Bosáka (JÚĽŠ SAV) *Profesionalizmy – produktívne v komunikácii, nerešpektované v lexikografii*. Autor sa sústredil jednak na nastolenie problematiky na rovine termín – profesionalizmus – hovorové slovo – slang, ako aj na problematiku uvádzanie veľkého počtu kvalifikátorov v slovníkoch, ktoré sa v podstate prirodzeným vývojom jazyka výrazne modifikujú. – S. Ondrejovič (JÚĽŠ SAV) v príspevku *Ortoepické poznámky k lexikografii* uviedol niektoré vlastné používateľské, recenzentské i didaktické skúsenosti so slovníkmi, pričom sa sústredil na označovanie výslovnosti v lexikografických prácach, kriticky upozorňujúc predovšetkým na výslovnosť prevzatých slov v najnovšom vydaní Pravidiel slovenskej výslovnosti a zdôrazňujúc potrebu dôslednejšieho sociolingvistického overovania. – J. Kačala (Pedagogická fakulta UK Bratislava) v referáte *Sémantika deverbatív vo významovom spektre základu* predstavil pohľad na sémantický systém jazyka, konkrétne na štyri druhy sémantickej korešpondencie medzi slovotvorne východiskovým slovesom a jeho substantívnym derivátom. – Ľ. Balážová (JÚĽŠ SAV) predniesla príspevok, ktorého spoluautorkou bola M. Zamborová, *Súvzťažnosť gramatického aparátu a lexikálno-sémantických skupín v Slovníku súčasného slovenského jazyka*. Sústredili sa na techniku spracovania gramatického aparátu slovenských substantív v pripravovanom slovníku. – M. Šimková (Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity) v príspevku *Lexikografia tzv. malých slovných druhov* sledovala spracúvanie malých slovných druhov v slovníkoch a načrtla niektoré problémy pri uvádzaní ich konkrétneho významu, slovnodruhového zaraďovania a pod. – M. Považaj (JÚĽŠ SAV) v referáte *Využitie počítača pri príprave nového vydania Krátkeho slovníka slovenského jazyka a Pravidiel slovenského pravopisu* upriamil pozornosť na možnosti a výhody, ktoré ponúka počítač pri koncipovaní, prepracúvaní, usúvzťažňovaní, porovnávaní a zjednocovaní lexikografického materiálu. – V. Benko (Pedagogická fakulta UK Bratislava) predstavil základný projekt svojho pracoviska príspevkom *Referenčná morfológická báza dát slovenského jazyka* (spoluautori E. Kostolanský a J. Hašanová). Výsledkom ich práce je spoločná publikácia *Počítačové spracovanie slovenského jazyka – Morfológia podstatných*

mien. – Na záver odznel referát M. D u d k a (JÚLŠ SAV) *Mlčanie v slovníkárskom diskurze*, ktorým autor sledoval zachytenie korpusu mlčania v lexikografickom diskurze, mlčanie vo frazeológii, vo vnútrojazykovej perspektíve, v rétorickom a dialogickom diskurze a slovo *mlčať* a *mlčanie* ako komunikačnú aktivitu.

Po skončení ďalšej hodnotnej diskusie riaditeľ JÚLŠ SAV S. Ondrejovič konferenciu *Lexicographica '99* zhodnotil a ukončil. Poďakoval sa všetkým zúčastneným, predovšetkým hosťom z Prahy a Prešova, ako aj hlavným organizátorkám K. Buzássyovej, J. Wachtarczykovej a sekretariátu ústavu. Prednesené príspevky budú publikované v rovnomennom zborníku z konferencie.

Monika Koncová

OBSAH

Ján Horecký : Človek a jeho jazyk. Esej čiže pokus o charakteristiku vzťahu.....	
.....	3
Viktor Krupa : O používaní a zneužívaní jazyka	
.....	7

Diskusia

Markus Giger : Syntaktické modelovanie slovenských posesívnych rezultatívnych konštrukcií v rámci dependenčnej gramatiky.....	
.....	17

Rozhľady

Vincent Blánar : Znameníť úvod do všeobecnej onomastiky.....	
.....	27

Recenzie

Dolník, J.: Základy lingvistiky. J. Horecký.....	
.....	35
Štekauer, P.: An Onomasiological Theory of English Word-formation. J. Horecký.....	
.....	38
Nižníková, J. – Sokolová, M. a kol.: Valenčný slovník slovenských slovies. J. Horecký	
.....	40
Slančová, D.: Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra. J. Horecký	
.....	44
Teória sémantickej lokalizácie. [Piper, P.: Jazyk i prostor.] J. Horecký	
.....	46

Referáty

Polovina, V.: Semantika i tekstlingvistika. M. Dudok	
.....	49

Kronika

Na osemdesiatku profesora Jána Horeckého. J. Findra	
.....	51
Súpis prác prof. Jána Horeckého za roky 1989 – 1999. L. Dvonč	
.....	54

Konferencia na počesť významného životného jubilea profesora Jána Horeckého. J. B o - s á k	74
Profesor František Daneš osemdesiatročný. S. O n d r e j o v i č	76
Lexikologicko-lexikografická konferencia <i>Lexicographica '99</i> . M. K o n c o v á	78

CONTENT

Ján H o r e c k ý : A Man and His Language. Essay or an Attempt to Characterize Rela- tionship	3
Viktor K r u p a : Use and Misuse of Language	7

Discussion

Markus G i g e r : The Syntactic Modelling of Slovak Possessive Resultative Construc- tions in a Dependency Grammar Framework	17
--	----

Review Articles

Vincent B l a n á r : Remarkable Introduction to General Onomastics	27
---	----

Book Review

Dolník, J.: Principles of Linguistics. By J. H o r e c k ý	35
Štekauer, P.: An Onomasiological Theory of English Word-formation. By J. H o r e c k ý ..	38
Nížniková, J. – Sokolová, M. et al.: The Valency Dictionary of the Slovak Verbs. By J. H o r e c k ý	40
Slančová, D.: The Speech of Authority and Love. The Speech of Playschool Teacher Direc- ted to a Child – Description of Index. By J. H o r e c k ý	44
Theory of Semantic Localization. [Piper, P.: Language and Space.] By J. H o r e c k ý	46

Book Notices

Polovina, V.: Semantics and Textlinguistics. By M. D u d o k.....	49
---	----

Chronicle

Professor Ján Horecký Eighty Years Old. By J. F i n d r a.....	51
Bibliography of the Writings of Professor Ján Horecký for the Period of 1989 –1999. By L. D v o n ě.....	54
The Conference in Honour of Professor Ján Horecký. By J. B o s á k.....	74
Professor František Daneš Eighty Years Old. By S. O n d r e j o v i ě.....	76
The Lexicologic and Lexicographic Conference <i>Lexicographica '99</i> . By M. K o n c o v á .	78

СОДЕРЖАНИЕ

Ян Г о р е ц к и : Человек и его язык. Очерк или попытка характеризовать отношение.....	3
Виктор К р у п а : Употребление языка и злоупотребление языком.....	7

Д и с к у с с и я

Маркус Г и г е р : Синтаксическое моделирование словацких посессивных результа- тивных конструкций в рамках грамматики зависимостей.....	17
---	----

О б з о р

Винцент Б л а н а р : Знаменитое введение в общую ономастику.....	27
---	----

Р е ц е н з и и

Долник, Ю.: Основы лингвистики. Я. Г о р е ц к и.....	35
Штекауэр, П. Ономассиологическая теория словообразования в английском языке. Я. Г о р е ц к и	

.....	38
Нижникова, Й. – Соколова, М. и кол.: Словарь валентности глаголов словацкого языка. Я. Г о р е ц к и
.....	40
Сланчова, Д.: Речь авторитета и любви. Речь учительницы детсада направленная на ребенка – описание реестра. Я. Г о р е ц к и
.....	44
Теория семантической локализации. [П. Пипер: Язык и пространство.] Я. Г о р е ц к и
.....	46

С о о б щ е н и я

Половина В.: Семантика и текстлингвистика. М. Д у д о к
.....	49

Х р о н и к а

Профессор Ян Горецки восьмидесятилетний. Я. Ф и н д р а.....
.....	51
Список работ проф. Яна Горецкого, опубликованных в 1989 – 1999 гг. Л. Д в о н ч
.....	54
Конференция в честь профессора Яна Горецкого. Я. Б о с а к
.....	74
Профессор Франтишек Данеш восьмидесятилетний. С. О н д р е й о в и ч.....
.....	76
Лексикологическо-лексикографическая конференция <i>Lexicographica '99</i> . М. К о н - ц о в а
.....	78

JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

1

ROČNÍK 51, 2000

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o., Bratislava

JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS

JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA
SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

1

ROČNÍK 51, 2000

SLOVAK ACADEMIC PRESS, spol. s r. o.

THE LINGUISTIC JOURNAL
of the Ľudovít Štúr Linguistics Institute, Slovak Academy of Sciences
Volume 51, 2000
Published semianually in 80 pp.
by Slovak Academic Press, spol. s r. o.
Editorial Board Address:
813 64 Bratislava, Panská 26, Slovakia
Distributed by KUBON and SAGNER, P. O. B. 34 01 08, D-8000 München,
Germany

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
Института языкознания им. Людовита Штура Словацкой академии наук
Том 51, 2000
Издается два раза в год на 80 стр.
Slovak Academic Press, spol. s r. o.
Адрес редакции: 813 64 Bratislava, Panská 26, Словакия
Подписки принимает: SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4,
P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

REDAKČNÁ RADA

J. Bosák (hlavný redaktor), K. Buzássyová, J. Dolník, J. Horecký, L. Králik,
V. Krupa, S. Ondrejovič, V. Patráš, M. Petrufová (výkonná redaktorka), I. Ripka,
J. Sabol, E. Sekaninová, P. Žigo.

MIČ 49 263

ISSN 0021-5597

JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS

Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

Ročník 51, 2000, 1

Vychádza dvakrát do roka

Vydáva Slovak Academic Press, spol. s r. o.

Hlavný redaktor doc. PhDr. Ján Bosák, CSc.

Výkonná redaktorka PhDr. Magdaléna Petrufová

Redakčná rada:

doc. PhDr. Ján Bosák, CSc., PhDr. Klára Buzássyová, CSc., prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc.,
prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., PhDr. Ľubomír Králik, CSc., PhDr. Viktor Krupa, DrSc.,
PhDr. Slavo Ondrejovič, CSc., doc. Paedr. Vladimír Patráš, CSc., PhDr. Magdaléna Petrufová,
PhDr. Ivor Ripka, DrSc., prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc., doc. PhDr. Ella Sekaninová, DrSc.,
prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc.

Adresa redakcie: 813 64 Bratislava, Panská 26

Technický redaktor: Mgr. Vladimír Radik

Objednávky a predplatné prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o., P.O.Box 57,
Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

Objednávky do zahraničia prijíma a vybavuje SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4,
P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

Registračné číslo 7044

Distributed by Slovak Academic Press Ltd., P.O.Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava
Distribution rights are held by KUBON und SAGNER, P.O.Box 34 01 08, D-8000 München,
Germany

Ročné predplatné Sk 70,-, jednotlivé číslo Sk 35,-

Podávanie novinových zásielok povolené RPP Bratislava, pošta 12, 8. 8. 1994, č. j. 343-RPP/94.

© Slovak Academic Press, spol. s r. o., 2000